

Dergipark

USTAD

ULUSLARARASI HAKEMLİ SANAT TASARIM ve EĞİTİM DERGİSİ

Cilt 5, Sayı 1 / 20 Mayıs 2024

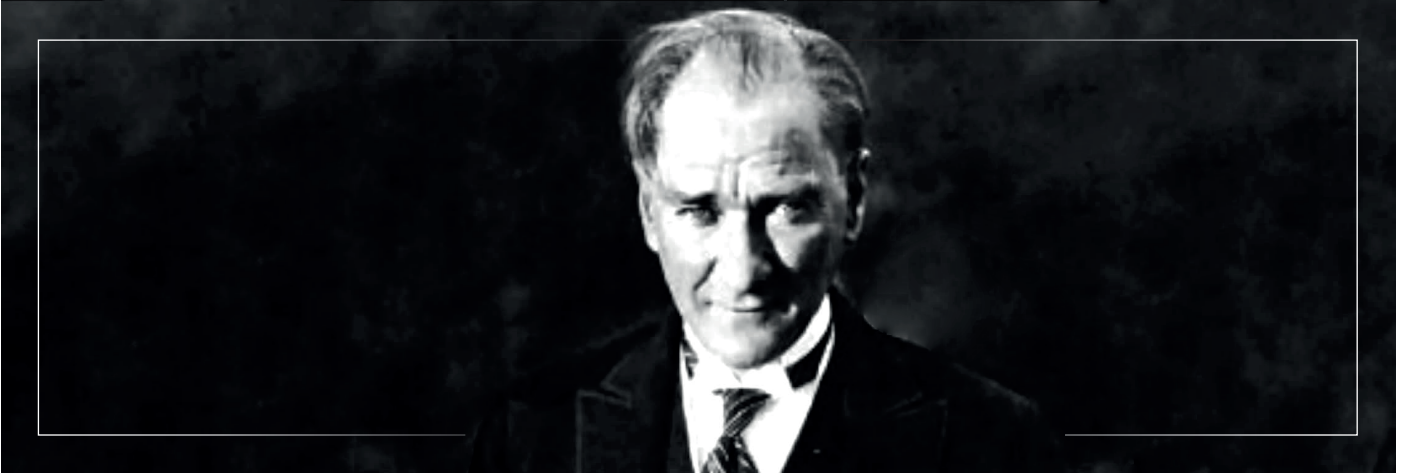
Kapak Sanatçısı
Doç. Dr. Gökçe Aysun Kılıç

Gökçe Aysun Kılıç, Empati, Gravür, 50x70 cm

Bursa Uludağ Üniversitesi
Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu
Tasarım Bölümü Grafik Tasarım Programı Yayınıdır

1. Türkiye Cumhurbaşkanı

Görev süresi: 29 Ekim 1923 - 10 Kasım 1938 (15 yıl ve 12 gün)

Türk Ordusu Başkumandanı

Görev süresi: 5 Ağustos 1921 - 29 Ekim 1923

Atayan Türkiye Büyük Millet Meclisi

1. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı

Görev süresi: 24 Nisan 1920 - 29 Ekim 1923

1. Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı

Görev süresi: 9 Eylül 1923 - 10 Kasım 1938

Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti Umumi Reisi

Görev süresi: 7 Eylül 1919 - 9 Eylül 1923

Heyet-i Temsiliye Reisi

Görev süresi: 24 Ağustos 1919 - 9 Eylül 1923

Fahri yaverân-ı hazret-i Şehriyâri

Görev süresi: 20 Eylül 1918 - 9 Temmuz 1919

9. Ordu Kıtâatı Müfettişi

(sonradan 3. Ordu müfettişi)

Görev süresi: 16 Mayıs 1919 - 9 Temmuz 1919

Yıldırım Ordular Grubu Kumandanı

Görev süresi: 31 Ekim 1918 - 7 Kasım 1918

7. Ordu Kumandanı

Görev süresi: 7 Ağustos 1918 - 7 Kasım 1918

2. Ordu Kumandanı

Görev süresi: 7 Ağustos 1918 - 7 Kasım 1918

Kişisel Bilgiler

Doğum: Ali Rıza oğlu Mustafa.

1881, Selanik, Selanik Vilayeti, Osmanlı İmparatorluğu.

Ölüm: 10 Kasım 1938 (57 yaşında)

Dolmabahçe Sarayı, İstanbul, Türkiye

Defin yeri: Etnografya Müzesi, Ankara (21 Kasım 1938 - 10 Kasım 1953). Anıtkabir, Ankara.

(10 Kasım 1953'ten beri)

Evlilik: Latife Hanım. (e. 1923; b. 1925)

Bitirdiği Okul: Mekteb-i Harbiye-i Şahâne

Mekteb-i Erkân-ı Harbiye-i Şahâne

Mesleği: Asker · Siyasetçi

Çatışma/Savaşları

Makedonya Mücadelesi, Jön Türk Devrimi, 31 Mart Ayaklanması, Trablusgarp Savaşı, Derne Muharebeleri, Tobruk Muharebeleri, I. Balkan Savaşı, Bolayır Muharebesi, II. Balkan Savaşı, Edirne'nin Kurtuluşu, I. Dünya Savaşı, Çanakkale Cephesi, Sarı Bayır Harekâtı, Arıburnu Cephesi, Anafartalar Cephesi, Birinci Anafartalar Muharebesi, Tekketepe Muharebesi, İkinci Anafartalar Muharebesi, Kılıçbayır Muharebesi, Conk Bayırı Muharebesi, Kafkasya Cephesi, Muş Muharebesi, Bitlis Muharebesi, Çapakçur Muharebeleri, Sina ve Filistin Cephesi, Megiddo Muharebesi, Katma Muharebesi, Türk Kurtuluş Savaşı, Batı Cephesi, Sakarya Savaşı, Büyük Taarruz, Başkomutanlık Meydan Muharebesi.

İnkılapları

Yeni Anayasa'nın kabulü, Saltanatın kaldırılması Cumhuriyetin ilanı, Hilâfetin kaldırılması, Aşarın kaldırılması, Türk Kanunu, Medenisi Sanayileşme, Batılılaşma, Türkleştirme, Vatandaş, Türkçe konuşma, Güneş-Dil Teorisi, Türk Tarih Tezi, Dil Devrimi, Soyadı Kanunu.

Yapıtları:

Takımın Muharebe Tâlimi, Selanik Asır Matbaası, 1908 (Almancadan çeviri). **Cumalı Ordugâhı** - Sûvârî: Bölük, Alay, Liva Tâlim ve Manevraları, Selanik, 1909.

Ta'biye ve Tatbikat Seyahati, Selanik Askeri Matbaası, 1911. **Bölüğün Muharebe Tâlimi**, 1912 (Almancadan çeviri). **Ta'biye Mes'alesinin Halli ve Emirlerin Sûret-i Tahririne Dâir Nasâyih**, Edirne Sanayi Mektebi Matbaası, 1916. **Ta'lîm ve Terbiye-i Askeriyye Hakkında Nokta-i Nazarlar**, Edirne Sanayi Mektebi Matbaası, 1916. **Zâbit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl**, Minber Matbaası, 1918. **Nutuk**, Türk Tayyare Cemiyeti, Ankara, 1927. **Vatandaş için Medeni Bilgiler**, Milliyet Matbaası, İstanbul, 1930. **Geometri**, 1937.

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org>

USTAD

Bursa Uludağ Üniversitesi
Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu
Tasarım Bölümü Grafik Tasarım Programı Yayınıdır

Yayıncı / Publishing

Bursa Uludağ Üniversitesi
TBMYO Grafik Tasarım Programı
E-ISSN: 2979-9775

İmtiyaz Sahibi / Guarantee

Doç Dr. Mesut Ertan GÜNEŞ
Bursa Uludağ Üniversitesi TBMYO

Kurucular / Foundings

Dr. Erhan MUTLUGÜN
Öğr. Gör. Gültekin ERDAL

Kapak ve Sayfa Tasarımı: Gültekin ERDAL

İletişim Adresi: Bursa Uludağ Üniversitesi Teknik Bilimler
Meslek Yüksekokulu Tasarım Bölümü Grafik Tasarım
Programı. Görükle Yerleşkesi Nilüfer - BURSA

Mail: ustad@uludag.edu.tr
<https://uludag.edu.tr/ustad>

Doç. Dr. Gökçe Aysun KILIÇ

1976 yılında Ankara'da doğdu. 2006 yılında Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Baskı Sanatları Bölümü'nden mezun olan sanatçı 2012 yılında Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Baskı Sanatları Anasanat Dalında Yüksek Lisans, 2022 yılında Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Baskı Sanatları Anasanat Dalı Sanatta Yeterlik eğitimini tamamladı. 2005 yılında Almanya'nın Hannover şehrinde bulunan Quensen Lithographie atölyesinde çalışmalarda bulundu. Ulusal ve uluslararası birçok bienal, trienalde baskıresim çalışmalarıyla yer aldı. Kılıç halen Balıkesir Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Baskı Sanatları Bölümü'nde Doç. Dr. olarak görev yapmaktadır.

Empati III, Gravür, 50x50 cm

Empati, Gravür, 50x70 cm

Yayın Kurulu ♦ Publication Kurulu

Prof. Dr. Carmen Andréi - Romanya
Prof. Dr. Kelime Erdal - Türkiye
Prof. Dr. Lindita Xhanari Latifi - Arnavutluk
Prof. Dr. Marie Françoise Montauban - Fransa
Prof. Dr. Nadezhada Oynotkinova - Rusya
Doç. Dr. Elvira Latifova - Azerbaycan
Doç. Dr. Mesut Ertan Güneş - Bursa
Doç. Dr. Mine Artu Mutlugün - Türkiye
Doç. Dr M. Songül Alpaslan-Roodenberg, Harvard
Medical School, USA.
Dr.Öğr.Üyesi İbrahim Yılmaz- Türkiye
Dr. Erhan Mutlugün - Türkiye
Öğr. Gör. Gültekin Erdal - Türkiye

Editör Kurulu ♦ Editorial Board

Baş Editör:
Dr. Erhan MUTLUGÜN
BUÜ TBMTÖ Grafik Tasarım Programı Başkanı - Bursa

Sekreter:
Öğr. Gör. Evrim SIRMALI
BUÜ TBMTÖ Grafik Tasarım Programı - Bursa

Eğitim Editörü:
Doç. Dr. Levent Ali ÇANAKLI
BUÜ Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü - Bursa

Sanat ve Tasarım Editörü:
Prof. Dr. Sezin TÜRK KAYA
BUÜ. Güzel Sanatlar Fakültesi Yazarlık Bölümü- Bursa

Sahne Sanatları ve Dramatik Yazarlık Editörü:
Doç. Dr. Mine Artu MUTLUGÜN
BUÜ. Güzel Sanatlar Fakültesi Yazarlık Bölümü- Bursa

Plastik Sanatlar Editörü:
Doç. Dr. İsmail TETİKÇİ
BUÜ Eğitim Fakültesi Resim İş Eğitimi Bölümü - Bursa

Fotoğrafçılık Editörü:
Prof. Dr. Ali Muhammed BAYARAKTAROĞLU
Trakya Üniversitesi - Edirne

Müzik Eğitimi Editörü:
Prof. Dr. Ayhan HELVACI
BUÜ Güzel Sanatlar Fakültesi-Bursa

Geleneksel Sanatlar Editörü:
Dr. Öğr. Üyesi Latife Aktan ÖZEL
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi - İstanbul

Yayın Editörü:
Öğr. Gör. Alper ÇETİN
BUÜ TBMTÖ Grafik Tasarım Programı - Bursa

Mizanpaj Editörü:
Öğr. Gör. Gültekin ERDAL
BUÜ TBMTÖ Grafik Tasarım Programı - Bursa

Yayın İlkeleri • Publication Principles

Genel İlkeler:

ULUSLARARASI SANAT TASARIM VE EĞİTİM DERGİSİ (USTAD), Bursa Uludağ Üniversitesi TBMYO Tasarım Bölümü Grafik Tasarım Programı bünyesinde 2020 yılında yayın hayatına başladı. Uluslararası Sanat Tasarım ve Eğitim Dergisi yılda 1 defa yayımlanır. USTAD, her yıl 20 Aralıkta online olarak yayımlanır. Makalelerin tamamı derginin internet adresinden <http://sanatvetasarim.com> online olarak ücretsiz okunabilir ve indirilebilir. USTAD, gerekli gördüğünde özel sayı çıkartarak alanında, yurt içi ve yurt dışında söz sahibi olmuş, saygınlık kazanmış bilim ve sanat insanlarına şükranlarını sunmayı hedefler. Bu konuda karar ve yetki bilim ve yayın kuruluna aittir. USTAD, UAK doçentlik kurallarını karşılamaktadır. USTAD, uluslararası hakemli akademik ve ücretsiz bir dergidir.

Amaç:

USTAD, öncelikle Mustafa Kemal Atatürk'ün ilke ve inkılapları doğrultusunda, sanatı, tasarımı araştırma ve yaşatma ilkelerini benimsemiştir. Bu nedenle UNESCO'nun 2003 yılında aldığı kararlar doğrultusunda "Somut Olmayan Kültürel Miras" listesine bağlı kalmak, Dünyadaki halkbilimi, sanat ve kültürel miras çalışmalarını izlemek, bu konularda yapılan araştırmaları yayımlamak ve bu alandaki çalışmaları uluslararası düzeye taşımaktır. Bu amaçlar doğrultusunda USTAD Türkçe ve/veya İngilizce yayın yapmaktadır.

İçerik:

Alanında bir boşluğu dolduracak, araştırmaya dayalı özgün makaleler,
Alanın gelişimine katkı sağlayacak tanıtım ve eleştiri yazıları,
Toplum kültürü, halkbilimi, etnoloji, antropoloji, doğa ve ekoloji, görsel sanatlar, edebiyat, sosyoloji, psikoloji, ebru sanatı, hat sanatı, çinicilik ve süsleme sanatları ve kültürel miras çalışmalarına kuramsal ve yönetsel açıdan katkı sağlayacak çeviriler, kısa raporlar ve bilgi notları brief report ve short communication'lar,
Alandan veya yazılı kaynaklardan yapılan derlemeler.
USTAD'da yayımlanacak yazılar daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış, başka dergilerin hakem sürecine girmemiş veya ret almamış olma şartı aranır. Bilimsel bir toplantıda sunulmuş bildiriler, bildiri kitapçığında tam metin yayımlanmış ise USTAD'da yayımlanamaz.

Bir yazarın aynı yıl içinde en fazla bir (1) yazısı yayımlanabilir.

Kapsam:

USTAD yılda 1 kez, kış döneminde ve aralık ayının 20'inde yayımlanır. USTAD hakemli, uluslararası, bilimsel akademik bir dergidir.

Gelen Yazıların Değerlendirilmesi:

Yayımlanmak üzere gönderilen makaleler öncelikle amaç, konu, içerik ve yazım kuralları açısından incelenir. Bu yönleriyle uygun bulunanların yazar adları gizlenir ve ilgili alanın sorumlu editörüne gönderilir. Baş editör, alan editör üyelerinin görüşü doğrultusunda, bilimsel bakımdan değerlendirilmek üzere, alanında eser ve çalışmalarıyla kabul görmüş iki hakeme gönderir. Aynı nitelikteki hakemler, editörler arasından da belirlenebilir.

Dergi etik kuralları gereği, hakemlere yazar adı gönderilmez, yazarlara hakem adı açıklanmaz.

Hakem raporları derginin veri tabanında saklanır. Hakem raporlarından biri olumlu, diğeri olumsuz olduğu takdirde, yazı üçüncü bir hakeme gönderilebilir veya alan editörleri nihai kararını raporlar üzerinden verir.

Makalenin yayımlanabilmesi için, olumlu iki hakem raporu ve alan editörü onayı gerekir. Yayın kararı verilen makaleler sıraya konular ancak editörlük, dosya hazırlama, güncellik, gereklilik gibi dergiciliğe bağlı birçok nedenle değişiklikler yapabilir. Önemli bir neden olmadığı sürece makale (yazara bilgi verilir), Yayın Kurulunca, derginin en yakın sayısında yayımlanır

Yazarlar, hakemlerin ve alan editörlerinin eleştiri, öneri ve düzeltme taleplerini dikkate almak zorundadır. Katılmadıkları noktaları gerekçeleriyle birlikte ayrı bir rapor hâlinde Yayın Kurulu'na sunabilirler.

Hakemlik süreçlerini tamamlamış ve yayımına karar verilmiş makaleler için "yayımlanacaktır" içerikli resmî yazı verilir. Ancak hangi sayıda yayımlanacağı editörlere ve derginin yayım ilkelerine bağlıdır.

Etik Kuralları • Ethical Rules

TRDizin'e sıklıkla gelen sorulardan yola çıkarak yardımcı olacağını düşündüğümüz bilgileri aşağıda bilgilerinize sunuyoruz.

SORU: Tüm makaleler için etik kurul izni gerekli midir?

Yanıt: Hayır. Kriterlerde de "Etik Kurul İzni gerektiren" makaleler olarak belirtilmektedir.

Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir.

Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar.

İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,.

İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar.

Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar.

Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.

Ayrıca; Olgu sunumlarında "Aydınlatılmış onam formu"nun alındığının belirtilmesi,

Başkalarına ait ölçek, anket, fotoğrafların kullanımı için sahiplerinden izin alınması ve belirtilmesi,

Kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulduğunun belirtilmesi

SORU: Geçmiş yıllarda tamamlanmış çalışma ve tezden üretilen yayınlar için geriye dönük etik Kurul İzni alınmalı mıdır?

Yanıt: 2020 yılı öncesi araştırma verileri kullanılmış, yüksek lisans/doktora çalışmalarından üretilmiş (makalede belirtilmelidir), bir önceki yıl dergiye yayın başvurusunda bulunmuş, kabul edilmiş ama henüz yayımlanmamış makaleler için geriye dönük etik kurul izni gerekmemektedir.

SORU: TR Dizin'in bu kuralları ile üniversiteler dışında yapılan yayınlara kısıt mı getirilmiştir?

Yanıt: Hayır. Üniversite mensubu olmayan araştırmacılar da bölgelerinde bulunan Etik Kurul'lara başvurabilmektedir.

AYRICA: Dergiler "Yayın Etiği", "Araştırma Etiği" ve "Yasal/Özel izin belgesi alınması" ile ilgili kurallara uyduğunu uluslararası standartlara atıf yaparak, hem web sayfasında hem de basılı dergide herbiri için ayrı başlık açarak belirtmelidir. Dergilerde yayın etiğine uygunluk konusu sadece yazarların sorumluluğuna bırakılmamalı, dergi yayın etiği konusunda izleneceği yolu açık olarak tanımlanmış olmalıdır. Dergilerde yayımlanacak makalelerde etik kurul izni ve/veya yasal/özel izin alınmasının gerekip gerekmediği makalede

belirtilmiş olmalıdır. Eğer bu izinlerin alınması gerekli ise, izinin hangi kurumdan, hangi tarihte ve hangi karar veya sayı numarası ile alındığı açıkça sunulmalıdır. Çalışma insan ve hayvan deneklerinin kullanımını gerektiriyor ise çalışmanın uluslararası deklasyon, kılavuz vb. uygun gerçekleştirildiği beyan edilmelidir. Belirtilen hususlarla ilgili çalışmaların bu yıl içerisinde tamamlanması ve varsa eksikliklerin en kısa sürede giderilmesi önem arz etmektedir. Saygılarımızla...

Telif Hakkı Politikası • Copyright Policy

The authors' publications in USTAD are distributed under the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). The license was developed to facilitate open access, namely, free immediate access to and unrestricted reuse of original works of all types.

Under this license, authors retain ownership of the copyright for their publications but grant USTAD a non-exclusive license to publish the work in paper form and allow anyone to reuse, distribute and reproduce the content as long as the original work is properly cited

Appropriate attribution can be provided by simply citing the original work. No permission is required from the authors or the publishers. For any reuse or distribution of a work, users must also make clear the license terms under which the work was published.

The standard license will be applied to the authors' publications, which ensures the publications freely and openly available in perpetuity.

Articles submitted to the International Journal of Art Design and Education are subjected to the iThenticate similarity report before the referee process. The citation rate of the articles from a single source should not exceed 3% and the total citation rate should not exceed 30%. Otherwise, the article is returned to its author. The author can reload the article after making the necessary edits.

Editörlerin Görev ve Sorumlulukları

Uluslararası Sanat Tasarım ve Eğitim Dergisi (USTAD), Uluslararası Dergi Editörleri COPE Davranış Kurallarını uygulamayı ilke edinmiştir. Bu ilke çerçevesinde dergimiz editörlerinin de COPE ilkelerine uyması beklenir.

USTAD, COPE Dergi Editörleri Davranış Kurallarına uymayan editörlere yönelik şikayetleri dikkate alacaktır. Editörlerimizin dergimiz politikasının ve uygulamasının gözden geçirilmesi ve tartışılması gereken yönlerini belirleyeceğini umuyoruz.

USTAD editörleri "COPE BEST PRACTICE GUIDELINES FOR JOURNAL EDITORS" rehberinde belirtilen etik görev ve sorumluluklara sahip olmalıdır. Bu görev ve sorumluluklar aşağıda özetlenmiştir.

Editörlerin Dergiye Karşı Sorumlulukları

Editörler dergilerinde yayınlanan her şeyden sorumlu olmalıdır.

Editörler, okuyucuların ve yazarların ihtiyaçlarını karşılamaya çalışarak, hakem-yazar sorunlarını çözmeye çalışır.

Editörler, USTAD'ı geliştirmek, indexlerin tanınmasını sağlamak adına:

Yayınladıkları makalenin kalitesini garanti altına alacak süreçlere sahip olmalıdır.

Yazarın, hakemin ifade özgürlüğünü savunmalıdır.

Akademik, bilimsel ve sanatsal kaygıyı korumalıdır.

Yazar ve makalesinin bilimsel ve etik standartlardan ödün vermesini engeller.

Gerektiğinde düzeltmeler, açıklamalar, makalenin geri çekmesi veya özürleri dikkate almaya her zaman istekli olur.

Makaleyi okur, sürecin başlatılmasında gecikmelere engel olur.

Editörlerin Okuyucu ile ilişkileri

Editörler yayınlanan çalışmalar hakkında okuyucu, araştırmacı ve uygulayıcılardan gelen geri bildirimleri dikkate almak ve gereken cevapları ve işlemleri yapmakla yükümlüdür.

Editörlere Gelen Şikayetler

Editörler hakem, yazar ve okuyuculardan gelen şikayetlere açık ve aydınlatıcı cevap vermekle sorumludur.

Çıkar Çatışmaları ve İlişkileri

Editörler makalelerin tarafsız ve bağımsız olarak değerlendirme süreçlerinin tamamlanması için yazarlar, hakemler ve üçüncü kişiler arasında oluşabilecek çıkar ilişkisi ve çatışmalarına karşı önlem almakla sorumludur.

Genel Yazım Kuralları:

Başlık: 12 kelimeyi geçmemeli, bold ve baş harfleri büyük 14 Pt yazılmalı ve ikinci dildeki karşılığı baş harfleri büyük, başlığın hemen altında 12 Pt normal kalınlıkta yazılmalı. Makale Türkçe ise ikinci dil İngilizce, makale İngilizce ise ikinci dil Türkçe olmalıdır. Latin harflerle yazılmış Türkçe lehçelerde değerlendirmeye alınır. Bu makalelerin ikinci dili Türkçe olmalıdır.

Yazar Adı: Makale Başlığının altına yazılmalı, görev unvanı, Orcid, kurum adresi ve e-posta bilgileri, İngilizce başlığın 12 nk aralıkla altına kalın 11 Pt yazılmalıdır.

Öz: En az 250 kelime olmalıdır. Öz içinde kaynak, şekil, çizelge, nota vb. bulunmamalıdır. Özün hemen altında en az üç, en çok yedi anahtar kelime verilmelidir. Öz ve anahtar kelimeler Türkçe ve ikinci dilde hazırlanmalıdır. Okuyucunun özde yanıt bulması gereken sorular aşağıda çıkartılmıştır.

Yazım Kuralları • Writing Rules

Çalışmanın amacı, yöntemi ve en önemli bulgu ya da bulguları nelerdir? (en az 3, en fazla 5 cümle ile açıklanmalıdır)

Giriş ve araştırmanın amaç kısmında çalışma, hangi soruya cevap aramaktadır? Hangi araştırma sorusu ya da sorularından yola çıkılmaktadır? Bu çalışma niçin gereklidir? (Okuyucuda net fikir oluşumunu sağlayacak açıklıkta bilgiler verilmelidir)

Çalışma, hangi boşluğu doldurmaktadır ve alanına hangi katkıyı sağlamaktadır? (Yalın ve net olarak açıklanmalıdır)

Çalışmada hangi yöntem kullanılmıştır?

Bulgular ve tartışmalar nelerdir?

Sonuç nedir? Makalenin önerisi nedir?

Makale Metni: Yazılar bilgisayarda 1 satır aralıkla ve 11 punto yazılmalı, Türkçe 5000, İngilizce 7000 kelimeyi geçmemeli ve özgün olmalıdır. Yazılar, MS Word programında ve Times New Roman yazı karakteri ile yazılmalıdır. Makale, giriş bölümüyle başlamalı, burada yazının hipotezi ortaya atılmalı, gelişme bölümü (ara ve alt başlıklarla desteklenebilir) veri, gözlem, görüş, yorum ve tartışmalardan oluşmalı, sonuç bölümünde varılan sonuçlar, önerilerle desteklenerek açıklanmalıdır.

Makale Türkçe ve ikinci dildeki özü, sol 3,5 cm, sağ 3,5 cm olmalıdır. Makale metni ise sol ve sağ kenarlar 2,5 cm olacak şekilde ayarlanmalıdır.

Kaynak Gösterme: Kaynak göstermede kesinlikle dipnot kullanılmamalıdır. Buna göre;

Metin içinde (Soyadı, 2010:9),

Yazarın aynı yıl yayımlanan birden fazla eseri kaynak gösterilmişse (Erdal, 2010a, Erdal, 2010b...)

İki yazarlı yayınlarda (Soyadı, Soyadı, 2015:9),

İkiden fazla yazarlı yayınlarda (Soyadı ve ark.,1995:9),

Tarihi bilinmeyen yayınlarda "tarih yok" anlamında (ty), (Soyadı (ty)),

Sayfası bilinmeyen yayınlarda "sayfa yok" anlamında (sy), (Soyadı, 2009: (sy)),

Yazarı bilinmeyen yayınlara ise kaynak gösterilmez,

Sözlü kaynak kullanılıyorsa kaynak kişi bilgileri Adı, Soyadı, Görüşme Tarihi ve Yeri bilgilerini içermelidir.

İnternet kaynak gösteriliyorsa site adı, yazar soyadı ve erişim tarihi (ET) bilgilerini içermelidir; (Wikipedia, Soyadı, ET: 03.01.15).

Lisans, yüksek lisan ve doktora tezlerinin dışındaki yayımlanmamış yazılar kaynak gösterilemez.

Kaynakça: Kaynak makale metninin sonunda, yazarların soyadına göre alfabetik olarak yazılmalıdır. Bir yazarın birden fazla yayını olması halinde, yayımlanış tarihine göre, bir yazara ait aynı yılda basılmış yayınlara var ise (1980a, 1980b) şeklinde gösterilmelidir.

Kitaplar

Soyadı, A (Yayın Yılı). Eser Adı. Yayın Yeri (İl): Xxx Kitapevi.

Soyadı, A (2009). Etkili Ambalaj Tasarımı. Bursa, Türkiye: Dora Yayınevi.

Soyadı, A (2012). Geleceğe Işık Tutan Eğitimci İbrahim Alaaddin Gövsa. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Diğer Yayınlar

Gazete, dergi, ansiklopedi, antoloji, roman, oyun ve film gibi yapıtlar ile öykü ve şiir kitapları, öykü, makale, kitap bölümü, mektup, konferans, konuşma, söyleşi ve kişisel görüşme, yayımlanmamış tezler aşağıdaki gibi, eğik ve iki tırnak içinde yazılmalıdır.

Soyadı, A (1997). "Türk Amblem Tasarımı Üzerine", İstanbul: Cumhuriyet Gazetesi, no: 216164, p.2.

Soyadı, A (2011). "A review of trepanations in Anatolia with new cases". NJ, England: International Journal of Osteoarchaeology, no: 21, Pp.505-534.

Eksik Bilgili Kaynaklar:

Kullanılan kaynakta yapıtın yayımlandığı şehir belirtilmiyorsa, künyede bu bilginin bulunması gereken yerde Yyy (yayımlanma yeri yok), yayımlandığı yer belirtilmemişse yy (yayımcı yok), yayımlandığı tarihe ilişkin bilgi yer almıyorsa ty (tarih yok) kısaltmaları kullanılır.

Soyadı, A (2012). Sahne Fotoğrafında Çekim Teknikleri. yyy: Ezgi Kitabevi

Soyadı, A (2012). Sahne Fotoğrafında Çekim Teknikleri. Bursa: yy.

Soyadı, A (ty). Sahne Fotoğrafında Çekim Teknikleri. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Çoklu Yazar:

İlk yazarın önce soyadı, sonra adının baş harfi yazılarak, diğer yazarların ise tamamının önce adının baş harfi sonra soyadı yazılır. Yazarlar virgül ile ayrılır.ergiler için:

Soyadı, A., A, Soyadı, A. Soyadı (2020). "Bursa Göçmen Köyleri Yaşam Alanları Fotoğrafları". Uluslararası Sanat Tasarım ve Eğitim Dergisi, cilt(syf). DOI.

Kitaplar İçin:

Soyadı, A., A. Soyadı, A. Soyadı (2012). Sahne Fotoğrafında Çekim Teknikleri. Bursa: Ezgi Kitabevi. ISSN.

Elektronik Ortamdaki Metinler: Elektronik ortamdaki metinlerin kaynak olarak gösterilmesinde, güvenilirlik açısından, yazarı, başlığı ve yayım tarihi belirtilmiş olanlar tercih edilmelidir. Künye bilgileri şu sırayı izler: yazar Soyadı, Adı; metnin başlığı (tırnak içinde ve italik). varsa kaynağın tarihi; erişim tarihi (ET); sitenin adresi.

Araştırma Makalesi ♦ Research Article ♦ DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11099422>

**Sanat Eleştirisi Bütüncül Yaklaşım İzleğine Göre "Ölümler Adası" Adlı Eserin
Sanat Eleştirisi**

The Art Criticism of the Painting Named by Dead Island through Holistic Approach Path

Kani ÜLGER.....11 - 24

Araştırma Makalesi ♦ Research Article ♦ DOI: [DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.11099717](https://doi.org/10.5281/zenodo.11099717)

İlaç Sanayinde Kullanılan Plastik Ambalajlar

Plastic Packaging Used in the Pharmaceutical Industry

Gültekin ERDAL.....25 - 33

Araştırma Makalesi ♦ Research Article ♦ DOI: [DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.11099772](https://doi.org/10.5281/zenodo.11099772)

Pul Emisyon Programında Yer Alan UNESCO Anma ve Kutlama Yıl Dönümleri Temalı Tasarımlar

UNESCO Commemoration and Celebration Anniversaries Themed Designs Included in the Stamp Emission
Program

Serkan AYCİL.....34 - 52

Araştırma Makalesi ♦ Research Article ♦ DOI: [DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.11179171](https://doi.org/10.5281/zenodo.11179171)

**Yabancı Dil Olarak Türkçe B1-B2 Düzeyi Ders Kitaplarında Yer Alan Tanınmış Kişilerin Kültürel Aktarım
Açısından İncelenmesi**

Examination of Prominent Figures in Turkish as a Foreign Language B1-B2 Level Textbooks in Terms of
Cultural Transmission

Sıla TÜRKAY YAVUZEL Kelime ERDAL Gülşah GÖLEN, Kübra Nur ÜNLÜSOY MERT, Raziye
DEVECİ, Aise SAİTOĞLOU, Emine ÖZOĞUL, Rumeysa BAL, Tarık UÇAR.....53 - 65

Dr. Erhan MUTLUGÜN
Baş Editör

Değerli Okuyucular,

Bursa Uludağ Üniversitesi TBMYO Grafik Tasarım Programı olarak, Uluslararası Sanat Tasarım ve Eğitim Dergisinin (USTAD) 2024 yılının ilk sayısı, 4 makale ile yayımlanmıştır. İlkeli ve kararlı duruşu ile büyümeye devam eden dergimiz, TrDizin müracatını yapmıştır. USTAD, Mendeley, Zenodo, Open Aire, İdealOnline, EuroPub İndex, ISSN Portal, Cern Openlab, Google Scholar, Roodİndexing, Academic ResourceBible Index, Road Open Acces Index, Bursa Uludağ Üniversitesi Fuat Sezgin Kütüphanesi, Tarsus Üniversitesi Kütüphanesi gibi uluslararası index ve bilim platformları tarafınca taranmaktadır.

Değerli bilim ve sanat insanları,

USTAD olarak 2022 yılında ilk kez uygulamaya başladığımız, ülkemizin ilk ve tek uygulaması olan kapak sanatçıları, gerek dergimize gerekse uluslararası

arenada gurur kaynağımız olmaya devam etmektedir. Yurt dışından da ilgi görmeye başlayan "Kapak Sanatçısı" uygulamamıza bu yıl toplamda beş değerli sanatçı, eserleriyle aday olmuş, zorlu bir seçim süreci yaşanmıştır. Mayıs 2024 sayısı için, "Kapak Sanatçısı" değerlendirme seçimleri editör ve bağımsız sanatçılarından oluşan 7 kişilik jürinin verdiği karar ile Balıkesir Üniversitesi Öğretim Üyesi ve değerli sanatçımız sayın **Doç. Dr. Gökçe Aysun Kılıç** oy birliğiyle seçilmiştir. Değerli sanatçımızı kutluyor, eserleriyle dergimize verdiği katkı için teşekkür ediyorum.

Değerli bilim ve sanat insanları,

Dergimizin baş editörü onuru ile, siz değerli bilim ve sanat insanlarına buradan yeni bir müjdeyi duyurmak istiyorum. Dergimiz yayın kurulu toplantısında aldığımız karar ile, Uluslararası Sanat, Tasarım ve Eğitim Dergisi olarak, iki karma sergi düzenleyeceğimizi duyurmak isterim. Her iki sergimizde uluslararası hakemli olmasının yanında, biri online diğeri fiziksel olmasını arzulamaktayız. Üniversitemizin 50. yılı nedeniyle fiziksel sergimizi 2025 yılında, online sergimizi ise 2024 yılının güz döneminde gerçekleştirmeyi planlıyoruz. Uluslararası hakemli her iki sergimizle ilgili daha ayrıntılı bilgiyi çok yakında sizlere duyurmaktan mutlu olacağız.

Değerli bilim ve sanat insanları,

Dergimizin Kasım 2024 sayısı kapağında eserlerinizle yer almak isterseniz lütfen ustad@uludag.edu.tr mailinden iletişime geçiniz.

20 Kasım 2024'te yayımlanacak olan 5. cilt, 2. sayımızda görüşmek dileğiyle...

Saygılarımla...

Sanat Eleştirisi Bütüncül Yaklaşım İzleğine Göre "Ölümler Adası" Adlı Eserin Sanat Eleştirisi¹

The Art Criticism of the Painting Named by Dead Island through Holistic Approach Path

Prof. Dr. Kani ÜLGER

ORCID: 0000-0001-7435-175X ♦ Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Öğretim Üyesi ♦ kulger@gmail.com

Özet

Sanat eleştirisinde “yapıt merkezli”, “alımlayıcı merkezli”, “sanatçı merkezli” ve “toplum merkezli” olmak üzere, dört yaklaşım olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte, sanat eleştirisinde “ikonografi” de diğer bir analiz yöntemi olarak kabul görmektedir. Bu yaklaşımların yanı sıra, sanat eleştirisini eser üretim tarihi merkeze alınarak; tarihsel dönem, sanatçı ve sanat kuramları çerçevesinde geniş bir perspektiften bakılarak, Sanat Eleştirisi Bütüncül Yaklaşım İzleği (SEBYİ) ile yapmak da mümkündür. Sanat Eleştirisi Bütüncül Yaklaşım İzleği, SEBYİ, sanat eserinin üretim tarihi odağında, disiplinler arası bir bakışla ilgili dönemin özelliklerini ortaya koyarak, incelenen esere geniş bir perspektiften bakılmasına olanak sağlamaktadır. Bu araştırmanın amacı; bir sanat eserinin, mevcut yöntemleri de dikkate alarak SEBYİ’ye dayalı olarak, bütüncül bir yaklaşımla, sanatsal eleştirisini yapmaktır. Dolayısıyla bu çalışmada bir sanat eserinin eleştirisi SEBYİ’ye dayalı olarak yapılacak ve bu yolla, eser değerlendirilmesinde ilgili alana farklı bir yaklaşım getirilmeye çalışılacaktır. Bu amaçla, çalışmanın araştırma sorusu şöyle belirlenmiştir: “Arnold Böcklin’in ‘Ölümler Adası’ adlı eserinin sanat eleştirisi, SEBYİ’ye dayalı olarak nasıl yapılabilir?” Bu araştırma, eser değerlendirilmesinde karma yöntem ile nitel araştırma yönteminde tarama tekniğinde betimleyici bir desen içermektedir. Bu amaçla, monografik örnekleme yöntemi ile SEBYİ’ye dayalı olarak araştırılacak eser belirlenmiştir. Araştırmadaki veriler SEBYİ ve doküman analiz tekniğiyle ilgili alan yazın taranarak toplanmıştır. Araştırmada, Arnold Böcklin’in “Ölümler Adası” adlı eserinin karma yöntem ve SEBYİ’ye dayalı olarak, bütüncül bir bakışla yapılan sanat eleştirisi sonucunda, ilgili eserin dönem Avrupa’sının İtalya ekseninde resim sanatının somut bir yansıması olduğu yargısına varılmıştır. Sonuç olarak, bütüncül bir yaklaşımla SEBYİ’ye dayalı yapılan bir sanat eleştirisinde incelenen eser hakkında özgün bir yargıya ulaşılabileceği ortaya konulmuş ve böylece, sanat eleştirisinde SEBYİ’nin kullanılması önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sanat eleştirisi, Sanat Eleştirisi Bütüncül Yaklaşım İzleği (SEBYİ), Arnold Böcklin, Ölümler Adası.

Abstract

It is generally known that there are four approaches in the art criticism: "artist-centered", "artwork-centered", "audience-centered" and "society-centered". Beyond these approaches, however, "iconography" can also be counted as another approach in recent decades in the art criticism discipline. Additionally, it is possible to make a criticism by *Art Criticism with the Holistic Approach Path* in the other words as SEBYI in a holistic framework by taking the production of the artwork's date to the center in the initial stage of the art criticism in a broad perspective. Thus, the Art Criticism with the Holistic Approach Path, SEBYI with the art movements provides a wide interdisciplinary perspective about the related era of the artwork's production date to help the art criticism because of it present the most important parts of the history development process. In such condition, the SEBYI contains significant milestones in the human history. By this way, it is possible to investigate the artworks in the historical development, philosophy, physical sciences and the art movements predominantly. Thus, the aim of this study was to make the art criticism of an artwork with a holistic approach as based on the SEBYI with together existing methods as the artist-centered", "artwork-centered", "audience-centered", "society-centered" and the iconography. Therefore, the art criticism of the artwork in this study would be based on the SEBYI predominantly but it includes also traditional methods. In this way, a different approach can be brought an evaluation to the art discipline as related the art criticism literature. With this aim, the research question of this study was determined as follow: “How can make an art criticism of Arnold Böcklin's artwork named by ‘The Island of the Dead’ as based on the SEBYI?” This study includes a descriptive design in the qualitative research method with the evaluation of the artwork as a mixed method through literature review. For this purpose, the investigating of an artwork to be made art criticism predominantly based on the SEBYI and thus, it was selected the investigated the artwork with the monographic sampling method in the SEBYI. This study collected the data by reviewing the literature with document analysis technique and based on the SEBYI. During this study, it was reached data as related the artist who was Arnold Böcklin and his artwork as the name of the "The Island of the Dead", the art movements in related era, historical and sciences developments. The data in this study analyzed in accordance with the study subject and the related data directly with the research question

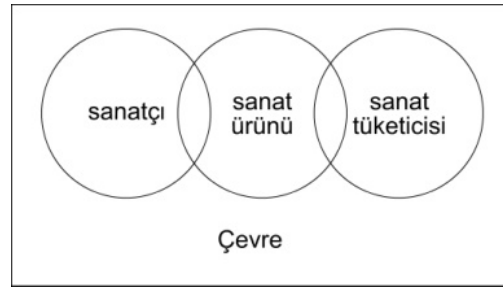
¹ Bu çalışmanın bir kısmı, 26-29 Ekim 2023, Sivas “16. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi”nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

was taken in the analysis selectively. In end of the art criticism as based on mixed method with SEBYİ as a holistic view, it was concluded that "The Island of the Dead", Arnold Böcklin's artwork, regarding the production date is a concrete reflection of the Europe's painting art from the Italy's perspective. This study revealed that an original judgment could be reached about an artwork to be evaluated within the art criticism based on the SEBYI with a holistic approach; therefore, it was suggested to use the SEBYI in the art criticism.

Keywords: Art criticism, Art Criticism Holistic Approach Path (SEBYI), Arnold Böcklin, The Island of the Dead.

Giriş

Resim sanatı açısından, eser incelemesinde nasıl bir yol izleneceği önemli bir konudur. Ötğün (2008:159) sanat yapıtı değerlendirilmesinde “sanatçı merkezli”, “yapıt merkezli”, “alımlayıcı merkezli” ve “toplum merkezli” olmak üzere, 4 yaklaşım olduğunu belirtmektedir. Sanatçı merkezli yaklaşımda sanatçının kişiliğini esere yansıtması bir kriter olarak kabul edilirken, yapıt merkezli yaklaşımda kriter, yapıtın kendisidir. Alımlayıcının heyecanı da *alımlayıcı merkezli* yaklaşımda kriter olarak alınmaktadır. Toplum merkezli yaklaşım ise, eserin dış dünya ile ilişkisini ölçüt olarak almaktadır. San (2003:37), sanat olgusunda rol oynayan bu dört ögeyi; çevre, sanatçı, sanat tüketicisi ve sanat ürünü olarak açıklar. Bu durum, Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. Sanat Olgusundaki Önemli Ögeler

Toplumbilimsel eleştiri, ortam, tarihsel an gibi çeşitli koşullar tarafından belirlenen sanat eserinin değerinin bu yönde oluştuğunu ileri sürdüğü için yapıtın değeri, eserin dönemi yansıtmada gösterdiği başarıya bağlıdır (San, 2004:72). Bu eleştiri türü, sanat eserini toplumsal koşulları dikkate alarak, sanatla ilgili problemleri ortaya koymayı amaç edinir (Karabulut, 2010:65). Bundan dolayı, toplumbilimsel eleştiride yapıtın değerlendirilmesinde eserin üretildiği dönem yani tarih, bir bilgi kaynağı olarak belirleyici rol oynamaktadır (Ersoy, 2010:28-29). Bununla birlikte, bir eleştiri türü olarak toplumbilimsel eleştiride sanatçının kişiliği ve yaratıcılığının göz ardı edildiği savunulmaktadır (San, 2004:72).

Diğer yandan, sanat eleştirisinde yapıt hakkında estetik yargıda bulunabilmek için, eserin *sanat eleman* ve *ilkeleri* uyarınca düzenlenmesi ve sanat kuramları bağlamında açıklanması noktasında, Mittler tarafından Tablo 1’deki yaklaşım geliştirilmiştir (Karabulut, Karakuzu ve Konca, 2010:105).

Tablo 1: Sanat Eleştirisi Basamakları ve Etkileşimleri

Sanat Eleştirisi Basamakları	Estetik Nitelikler (neye bakılır)	Sanat Kuramları
Betimleme	Gerçekçi ve Görsel nitelikler (sanat elemanları)	Yansıtmacı sanat kuramı Biçimci sanat kuramı
Çözümleme	Görsel nitelikler (sanat ilkeleri)	Biçimci sanat kuramı
Yorumlama	Anlatımcı nitelikler	Anlatımcı sanat kuramı

Yargı (karar)	Sanat eserinde bulunan bütün estetik özelliklerin düşünülmesiyle bunlara dayanılarak verilen kararlar	---
----------------------	---	-----

Tablo 1 incelendiğinde sanat eleştirisinin basamaklarına karşılık gelen *estetik nitelikler* ve *sanat kuramları* yoluyla belli bir sistematik oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, sanat eleştirisinde “ikonografi” de bir yaklaşım olarak kullanılmakta, eserdeki konunun anlam ve niteliklerine işaretler açısından anlaşılmasına çalışılmaktadır (Duncum 2016:12). Varlık Şentürk’e (2012:19) göre, bir sanat eserinin ikonografik açılımında sanatçı, eserin tekniği, ebatları, tarihi, konusu ve dönem özellikleri hakkındaki bilgi önemlidir. İkonografi yaklaşımında eser konusunun anlamı, işaretler üzerinden hitap ettiği toplumdaki etkisiyle (Duncum 2016:12) anlamlandırılır. Dolayısıyla, ikonografi yaklaşımında gelenek ve tarihsel sürece bakarak sanat eserinin sorgulanması (Türkcan ve Coşkun, 2016:89-96) ve sanatçının bağlı olduğu kültür kodlarıyla ilişkilendirilerek yorumlanması (Öztoğat ve Yüzgüller Aarsal, 2014:113) önemlidir. Panofsky’ye göre, ikonografi yaklaşımında bir eserin algılanabilmesi ve estetik olarak değerlendirilebilmesi için *biçim*, *konu* ve *içerik* olarak üç aşamalı bir değerlendirme basamağı söz konusudur (Şirin ve Coşkun, 2023:30).

Sanat eserini değerlendirmede sıralanan bu yaklaşımlara topluca bakıldığında, sanat eseri incelenmesinin salt bu yaklaşımlardan daha fazla bir değere işaret ettiği dolayısıyla, çok boyutlu bir bakış açısının önemli ve gerekli olduğu ileri sürülebilir. Sırmalı ve Yakar’ın (2021:13) belirttiği gibi, sanatta estetik anlayışta disiplinler arası yaklaşımın etkin bir rolü vardır. Buna göre, Tablo 2’de sunulan *Sanat Eleştirisi Bütüncül Yaklaşım İzleği; SEBYİ* (Ülger, 2021:44) ile sanat eserinin üretim yılı odağında, tarihsel dönem özellikleri, bilimsel-sosyal gelişmeler, sanat kuramları ve sanat akımları bağlamında, disiplinler arası bir yaklaşımla, sanat eleştirisinin yapılmasının önemli olduğu söylenebilir. Bu yolla, SEBYİ’nin eleştirmene daha geniş bir bakış açısı sunarak, ilgili alanda önemli bir boşluğu dolduracağı ileri sürülebilir.

Yöntem

Bu çalışma, geniş bir perspektiften sanat eseri eleştirisinin yapılması gerektiğini savunduğu için, sanat eseri incelemesinde çoklu yöntem kullanmıştır. Buna göre, eser değerlendirilmesini konu edinen bir araştırmada birden fazla yöntemin kullanılması mümkündür (Duncum, 2016:18). Dolayısıyla, bu araştırmada felsefi araştırma ve karma yöntem (kompozisyon yöntemi, ikonografi, psikanaliz, alımlama analizi) kullanılmıştır (Duncum, 2016:10). Felsefi araştırmada örneğin, Platon, Aristo gibi düşünürlerin görüşlerinden yararlanarak bir konu hakkında *çözümleme* aşamasında bir sav ortaya atılabilir (Duncum, 2016:10). Kompozisyon yöntemi ise; eserdeki imajları renk, ton, zıtlık gibi düzenleme ilkeleri çerçevesinde uygulanır (Duncum, 2016:11). İkonografi, bir konunun işaret olarak anlamı üzerinde dururken (Duncum, 2016:12), *Psikanaliz*, yöntem olarak, görsel algı çerçevesinde ilgi gösterilen görsellerle olan ilişkilerimizi aydınlatır (Duncum, 2016:15). Alımlama analizi de bir imgenin anlaşılmasında izleyicinin duyu algısının geçerliği üzerine temellenir (Duncum, 2016:16). Bu araştırma yukarıda sıralananlardan ayrıca, tarama yönteminde betimsel bir deseni de içermektedir. Bu desende araştırma sorusu uyarınca toplanan veriler incelenerek, yorumlanır (Yıldırım ve Simsek, 2018:194). Bu bağlamda kullanılan “doküman analiz” tekniği, araştırılan konu hakkında elde edilen sonucun bir veri olarak değerlendirilmesi mümkündür (Karasar, 2002:77).

Amaç

Bu araştırmanın amacı; sanat eleştirisinde mevcut analiz yöntemlerini göz önünde bulundurarak, disiplinler arası nesnel bir bakış sunan SEBYİ’ye dayalı olarak, bir sanat eserinin eleştirisini bütüncül bir yaklaşımla yapmaktır. Buna göre, çalışmanın araştırma sorusu şöyle

düzenlenmiştir: “Arnold Böcklin’in ‘Ölümler Adası’ adlı eserinin sanat eleştirisi, mevcut yöntemleri dikkate alarak, SEBYİ’ye dayalı olarak nasıl yapılabilir?”

Örneklem

Bu çalışmada, amaçlı örneklem yöntemlerinden, “monografik örnekleme” yöntemi kullanılmıştır. *Monografik örnekleme* yönteminde elde edilen bilgilerden yola çıkarak, bir grubun temsilcisi olduğu varsayılan bir alt grup örneklem olarak seçilebilir (Şenol, 2012:386). Buna göre, monografik örnekleme yöntemi ile SEBYİ’de bulunan bilgiler, kapsayıcı kriterler açısından ele alınmış, 1800-1907 yılları arasındaki dönem bir grup olarak, 1872-1890 yılları arası da bir alt grup olarak belirlenmiştir. Basit seçkisiz yöntemde tüm birimlerin örnekleme seçilme şansı eşit olduğu varsayılır (Büyüköztürk ve Diğ., 2009:84). Buna göre, alt grupta basit seçkisiz yöntemle araştırılacak eser tek bir birim olarak seçilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada elde edilen veriler, eserin yapım yılı doğrultusunda SEBYİ’de ilgili dönem hakkında bilgiler ve literatür taramasına dayalı olarak, doküman analiz tekniğiyle toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Doküman analiz tekniğinde çalışma sorusu doğrultusunda araştırılacak konu hakkındaki belgeler incelenir ve verilerin incelenmesi sonucunda elde edilen bilgiler yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2018:197). Buna göre, araştırma sorusuyla ilgili olarak doğrudan ilgili olan kaynaklar analize dâhil edilmiştir.

Bulgular

Bu çalışmada, Arnold Böcklin’in “Ölümler Adası” (Resim 1) adlı eserinin sanatsal eleştirisi, mevcut yöntemler dâhilinde, SEBYİ’ye dayalı olarak, doküman analiz tekniğiyle gerçekleştirilmiştir. Buna göre, eser hakkında elde edilen bulgular şöyledir:

Resim 1. Arnold Böcklin, "Ölümler Adası" (Island of the Dead), üçüncü yapım (third version), 1883, Ahşap üzerine yağlıboya (Oil on wood), 80 x 150 cm, Alte Nationalgalerie, Berlin.

Sanatçı Hakkında Bilgilenme

Arnold Böcklin, 1827'de İsviçre'nin Basel kentinde doğdu ancak, erken yaşta Almanya'ya yerleşti ve Düsseldorf Sanat Akademisi'nde manzara ressamı Johann Wilhelm Schirmer'in vesayeti altında resim eğitimi aldı. Böcklin ayrıca Romantik ressam Carl Friedrich Lessing ile çalıştı. Sanatçı Düsseldorf'tayken, Akademi öğretmenlerinden ve Caspar David Friedrich gibi sanatçılardan etkilenerek, manzaranın etkileyici karakterini ortaya çıkarmak için dramatik gölge ve renk efektlerini kullanarak İsviçre Alpleri'nin resimlerini yaptı. Ressam 1848 yılında Paris'e gitti ve burada özellikle Eugène Delacroix gibi Romantik sanatçılardan ve Jean-Baptiste-Camille Corot dâhil Barbizon Okulu'nun Realist ressamlarından ilham aldı. Böcklin, aynı zamanda, Barok ressam Peter Paul Rubens'e de hayrandı. 1850 yılına gelindiğinde ressam Roma'ya taşındı. Sanatçı burada kentin antik kalıntılarını keşfederek, Rönesans sanatının dini ikonografisine ve Barok sanatın duygusallığına kapılarak, realist üslubundan uzaklaştı. Fransa'da Empresyonizmin ortaya çıkışı gibi modern sanattaki önemli gelişmeleri kaçıran Böcklin, Rönesans ustalarının eserlerindeki büyüleyici atmosferden etkilenmiştir. Raphael'in Vatikan duvar resimlerini ve Roma'daki Pompei duvar resimlerini inceleyen Böcklin'in mite yönelmesi sonucunda bu durum, sanatçının 1860'lı ve 70'li yıllarda ürettiği eserlere yansımıştır. Aynı dönemlerde Böcklin ayrıca, Sembolizm ve Ön-Rafaelci sanatçıların çalışmaları gibi, giderek artan bir şekilde mitsel anlatının genellikle kendine özgü ve alışılmadık yollarla yeniden anlatılmasıyla meşgul olmuştur. 1880'lerde Alman eleştirmenler onu doğanın salt doğasından uzaklaşmış bir sanatçı olarak övmüşlerdir (Arnold Böcklin, t.y.)

Arnold Böcklin, 19. yüzyılın en ünlü İsviçreli ressamı olarak, Romantizm ve Poetizm ifadesiyle Almanca konuşulan ülkeler üzerinde büyük bir etki bırakmıştır (Krén ve Marx, t.y.). Böcklin önceleri Romantizm'den etkilenmiş, sonradan Sembolizmi benimsemiştir. Sembolizm sanatçıya, konu açısından, resim sanatında bilinenden farklı bir perspektiften bakmasını sağlamış böylece, düşsel bir dünyanın kapılarını aralamıştır (Dartar ve Kaplanoğlu, 2020:392). Almanya, Flanders ve Paris'te eğitim gören Böcklin, yaşamının yedi yılını (1850-57) Roma'da geçirdi ve buradaki çalışmalarında erken dönem natüralist manzaralarını sembolik konulara dönüştürdü (Krén ve Marx, t.y.). Bu nedenle, Böcklin'in sanat hayatını etkileyen ve yeteneğinin gelişmesine neden olan ülke İtalya'dır (Dartar ve Kaplanoğlu, 2020:392). Ressam Böcklin çoğunlukla İtalya Floransa ve Roma'da yaşamasına rağmen, 1866 yılında İsviçre Basel'de ikamet etti. Bununla birlikte, dönemin diğer Alman sanatçıları gibi, hayatının geri kalanını Floransa yakınlarındaki Fiesole'de İtalya'da geçirdi ve burada öldü. Uzmanlara göre, Arnold Böcklin'in eserlerinde rengi kullanmadaki ustalığı ve duygulu anlatım tarzıyla doğayı yorumlayışı, resim sanatına farklı bir bakış açısı getirmiştir. Dolayısıyla, sanatçı eserlerinde sanat elemanlarından rengi ustalıkla kullanarak hüznü bir manzara yaratır (Dartar ve Kaplanoğlu, 2020:392). En çok tanınan eseri olan "Ölümler Adası" adlı resmi ilk olarak Floransa'da yaşarken (1874-85) oluşturmuş ve birçok benzerini yapmıştır. Eserde resmedilen yerin, sanatçının atölyesinin yakınındaki, bebek yaşta kaybettiği kızı Maria'nın gömüldüğü, Floransa'daki İngiliz Mezarlığı'nı çağrıştırdığı ileri sürülmüştür (Krén ve Marx, t.y.).

Arnold Böcklin, çağının diğer ressamı gibi soyutlamanın ve üslupsal deneylerin giderek daha belirgin biçimlenmesine girişmeden, Rönesans'tan süregelen mitolojik imgelere yönelmesi açısından sıra dışı bir ressamdır. *Ölümler Adası* adlı eserinde olduğu gibi, sahne klasik üslubu çağırıştır ancak, eserdeki doğal görünümün dramatik rengi ve ihtişamı, Alman Romantik manzara resminden çok şeyler taşır. Bu eser ayrıca, geç romantik dönem bestecisi Sergei Rachmaninoff'un 1908 tarihli "Isle of the Dead" adlı bestesine ilham kaynağı olmuştur. Böcklin'in çalışmalarının merkezinde yer alan komik-grotesk estetik, daha sonraki birçok modern sanatçı için ayrıca bir hayranlık noktası haline gelecek ve Alman Ekspresyonizminin ve daha sonra Fransız Sürrealizminin yanı sıra, proto-Sürrealist ressam Giorgio de Chirico'nun gelişimini de etkileyecektir. Sanat tarihçisi Susanne Marchand, Böcklin'in akademik resim geleneklerini terk etmesinin temelinde Romantizm, Klasisizm ve Barok resim tarzlarını birleştirme girişiminin yattığını belirtir. Böcklin, mitolojik imgeleri rüya benzeri bir yoğunlukla araştıran Sembolizm

ressamlarla aynı grupta yer almasına rağmen, kendisini modern bir sanatçı olarak değil, her daim Rönesans sonrası geleneğin mirasçısı ve yeniden işçisi olarak görmesi (Arnold Böcklin, t.y.), bu bağlamda oldukça anlamlıdır. Bundan dolayı, Arnold Böcklin'in sanatının Empresyonizm veya zamanının akademik sanatıyla pek az ortak yanı vardır. Onun natüralist ortamlardaki yarı tanrı tasvirleri ve klasik mitolojideki temaları kendine özgüdür. Klasik dünyanın yaratıcı, tuhaf yorumlarına ek olarak Böcklin ara sıra, yalnız bir figüre odaklandığı gizemli manzaralar da çizmiştir. Daha sonraları bu unutulmaz çalışmalar onu uluslararası Sembolizm hareketine önemli bir katkıda bulunan sanatçılardan biri haline getirmiştir (In the Sea, t.y.).

Eser Hakkında Bilgilenme

Arnold Böcklin'in en ünlü eseri; *Ölümler Adası*'dır (Resim 1). Ressam bu eseri birkaç motifi etkileyici bir ruh haliyle şifreleyerek gerçekleştirmiştir. Sanatçının ilgili eserde ada, deniz, adadaki kale benzeri yapı gibi imgelere yer vermesiyle ilk bakışta betim ürkütücü görünür. Aynı konuyu resmeden beş benzer çalışmadan üçüncüsü olan bu eser, 1883'te sanat taciri Fritz Gurlitt tarafından sipariş edilmiştir. Eserde resmedilen gizemli adanın orijinal modelini bulmak için birçok girişimde bulunulmuş, Dubrovnik'in güneyindeki mezarlık adası St. Jurai, Korfu açıklarındaki Pontikonissi ve Gaeta Körfezi'ndeki Ponza Adalarından birinin olabileceği savunulmuştur. Ancak, Böcklin'in büyüleyici adasının birebir aynısı gerçekte hiçbir yerde bulunamamıştır (Krén ve Marx, t.y.).

Gizemli bir sembol olan tablonun odak noktasında ayakta duran beyazlar içindeki kayıkçı figürü yer alır. Arnold Böcklin'in birçok eserinde olduğu gibi bu eserde de manzara gerçekçi değildir; görselleştirilmiş bir ruh halinin yansımasıdır. Ruhu temsil etmeyi amaçlayan Böcklin'in sanat eserleri iç ve dış dünyanın öznel bir sentezi gibidir. Sanatçı "*Ölümler Adası*" adlı eserini şöyle tanımlamıştır: "Gölgelerin karanlık dünyasına rüya gibi dalabileceksiniz." (Nikolic, 2023).

Eser Hakkında Betimleme

Arnold Böcklin'in *Ölümler Adası* adlı eserinde denizin ortasında yüksek kayalıklarla kaplı ve uzun selvi ağaçların bulunduğu adaya doğru sessizce giden bir kayık görülmektedir (Dartar ve Kaplanoğlu, 2020:393). Eserde sessizlik ve kendinden geçme duygusu uyandıran ciddi ve azametli bir atmosfer söz konusudur (Krén ve Marx, t.y.). Resimdeki karanlık atmosferi bulutların griliği destekler niteliktedir (Dartar ve Kaplanoğlu, 2020:393). Suyun hareketsiz yüzeyi ve sandalda bulunan tabutun arkasında mumya benzeri beyazlara sarılı figür esere melankolik bir hava katmaktadır. Eserde sandaldaki küreklerin deniz yüzeyinde hafifçe sıçrayan sesini neredeyse duyabiliyor olsak da bu durum yalnızca sahneyi kaplayan inanılmaz sessizliği arttırmaktadır (Krén ve Marx, t.y.).

Ölümler Adası adlı resimde görülen adanın muazzam büyüklüğüne karşın figürlerin oranca küçüklüğü esere farklı bir etki katmaktadır (Charles, 2012, aktaran Dartar ve Kaplanoğlu, 2020:393). Eserde kasvetli bir sahnede yükselen bir ada ve bu adada kayalıklara oyulmuş mezar odaları ve adanın tam ortasında koyu renkli uzun selvi ağaçları dikkat çekicidir (Krén ve Marx, t.y.). İlgili resimde görülen hüznü ada sanki uhrevi dünyaya ait bir adadır (Dartar ve Kaplanoğlu, 2020:393). Eserde görülen alçak konumda uzanan ufuk, sonsuz bir derinlik izlenimi verirken, akşam güneşinin son ışıklarını yansıtan kırmızısı kayalar, teknedeki figürün ürkütücü beyazlığı, su ve gökyüzünün koyu mavi, menekşe rengi karışımı ve karanlık selvi ağaçlarının neredeyse siyahımsı yeşili sahneyi bunaltıcı bir atmosfere sokmaktadır. Eserde görülen adada bulunan kaya mezarlarından birinin girişinde ressamın ad ve soyadının baş harfleri olan "AB"nin kazıldığı görülmektedir (Krén ve Marx, t.y.). Eserde denizin ortasında konumlanan ve merdivenli tek girişi olan ıssız adaya yaklaşan sandal ve adanın içerisine ilerleyen gölgeli yol, sahnedeki hüznü ve kasveti güçlendirmektedir. Denizin dalgasız, sakin olmasına

karşın, gökyüzünün koyudan açığa parçalı bulutlu karışık bir izlenim vermesi de sahnede zıtlık oluşturmaktadır.

Eser Hakkında Çözümleme

Kompozisyon yöntemi olarak eseri incelediğimizde, resimde yatay ve dikey zıtlığında, adanın ağaçlarla desteklenmiş dikey ağırlığının baskın olduğu söylenebilir. Bunun yanında, eserde belli bir simetri de söz konusudur. Bu bağlamda, eserdeki kompozisyonun simetrik düzenlemede, hareketli bir kompozisyon olarak kurgulandığı söylenebilir.

Ölümler Adası adlı eserde yüksek kayalarla adeta duvar ile çevrili bir ada ve ıssız deniz görüntüsü sanki büyümlü bir ışıkla aydınlatılıyor gibidir. Resimde kurgulanan, simetrik olarak düzenlenmiş kompozisyonun ortasında, tepeleri bulutlu gökyüzünde hafifçe yükselen koyu selvi ağaçları (Kren ve Marx, t.y.), dikey yönü kuvvetlendirmektedir. Diğer taraftan, eserde soğuk renk baskınlığı belirgindir. Mavi renk ve valör ağırlığını nötr koyu tonlar dengelemektedir. Eserdeki soğuk renk baskınlığını, çok zayıf olan ölgün güneş ışıkları sıcak renk açısından zıtlık oluşturmaktadır. Buna göre eser, simetrik düzenlemede, hareketli bir kompozisyona sahip, soğuk renk baskınlığında bir resim olarak nitelenebilir.

Kum (2022:141), Panofsky'nin ikonografik analizi, sanat eserini tema ve manaları açısından inceleyen, sanat tarihinin bir kolu olarak *konu, biçim ve içerik* bakımından eser analiziyle öne çıkan bir yaklaşım olduğunu belirtmektedir. Buna göre, eserdeki şekiller, renkler ve çizgilerle oluşan yapıyı saptamak önemlidir. Eserdeki anlam, figürlerin ve kompozisyonun kavranmasıyla anlaşılır ki, bu eserdeki figür ya da nesnelerin kompozisyonu ile ana duygu ve kavramları birleştirmekle mümkün olur. Anlam ayrıca, içsel anlam veya içerik olarak, bir düşüncenin, bir felsefenin ve dönemin değerlendirilip, eserde somutlaşan temel anlamı açığa çıkarmada kullanılır.

İkonografik açıdan eser, mezarlık manzarasıyla ölüm temasında izleyiciye net bir işaret vermektedir. Eserdeki uzun selvi ağaçlarının da bu işareti güçlendirmekte olduğu söylenebilir. Eserdeki figürler, renkler ve çizgilerle oluşan yapı, ölüm temasını destekleyecek biçimde düzenlenmiştir. Tabut, mezarlık ve selvi ağaçları ölüm temasının somutlaşmasına yarayan araçlar olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla, eser ikonografik olarak, biçim ve içerik açısından uyumludur ve bu da anlamı doğurur ki, bu anlam; uzun selvi ağaçların belirgin koyuluğunda baskın biçim olarak ölümü çağrıştıracak açıklıktadır. Bu manada eserin verdiği işaretin güçlü olduğu ve bu yolla eserde somutlaşan temel anlamın kaçınılmaz olarak *ölüm* olgusu olduğu söylenebilir. Felsefi açıdan ise, dönem itibariyle eser, anlatımcılık kuramının baskın olduğu bir evrede üretildiği için, anlatımcılığın gölgesinde sanatçının bilinçaltı ya da düşsel yansımasının somut bir hali olarak değerlendirilebilir.

Sigmund Freud, eğer sanatçıyı anlamak istiyorsak onun her yaptığı davranışın gizli nedenlerine inmemiz gerektiğini belirtmektedir. Freud'a göre, sanatçının yaratma eylemi içtepelerin değiştirilerek, onların yüceltilmesiyle (sublimation) sonuçlanır (San, 2004:89-90) ve böylece sanat eserinde bu sonuçlar somutlaşmış bir hal alır. Artun (2010.187-189), mantığın sadece ikincil sorunların çözümü için kullanıldığını oysa Freud'un gerçeklerin özetiyle yetinmeyen görüşlerinin bu manada değerli olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda, *Psikanaliz* yönteminde Arnold Böcklin'in eseri değerlendirildiğinde görsel algı çerçevesinde ilgi gösterilen görselin mezarlık görüntüsü olduğu söylenebilir. Eserde resmedilen yerin, o dönem sanatçının atölyesinin yakınındaki, aynı zamanda, bebek yaşta ölen kızının gömüldüğü, Floransa'daki İngiliz Mezarlığı'nı çağrıştırdığını iddia edenler olduğu dikkate alınır, ressamın bilinçaltına ittiği duygularını resimle ifade ettiği ileri sürülebilir. Bu manada, ressamın yakın zamanda vefat eden küçük kızının acısını resimde mezarlığa yer vererek yansıttığı söylenebilir. İlgili esere bu açıdan bakıldığında, ilk anda çok mantıklı gelmeyen ürkütücü sahnenin, mana dünyası açısından anlamının derin olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, San'ın (2004:96) belirttiği gibi, ruhçözümsel

kuram sanat eserinin ne olduğunu anlatmaya çalışır ancak, salt bu yolla, sanatsal değer tam olarak anlaşılabilir.

Alımlama analizi açısından, eserde açık bir imge olarak mezarlık görüntüsü, izleyene ölüm gerçeğini hatırlatması noktasında öne çıkan bir imge olduğu söylenebilir. Eserden yansıyan ölüm teması izleyicide yanılığa yer bırakmayacak biçimde açık biçimde sunulduğu görülmektedir. Bu tema o kadar güçlüdür ki, izleyen esere kayıtsız kalamamaktadır. Dolayısıyla, bu manada eserin izleyenle güçlü bir bağ kurabildiğini söylemek mümkündür. Şaki Aydın'ın (2007:129) belirttiği gibi, izleyicinin bilinmeyen kitle olmaktan çıkarak, aktif izleyicilere dönüşmesi, *alımlama* açısından önemli bir kazanımdır. Bu bağlamda, Arnold Böcklin'in eseri izleyiciyi resimdeki sahneye davet ederek, eser karşısındaki konumunu belirlemeye zorladığı söylenebilir. Eseri gözlemleyen bir izleyen, resim hakkındaki ham olan ilk izlenimden sonra, eserin klasik resimden farklılığını teknikte değil, sanatçının kendini ifade biçiminde aramak gerektiğini kavrayabilir. Bu kavrayışın, sıradan bir sahneden çok, öznel duyguların eşlik ettiği bir ruh halinin yansıması olduğuna kuşku yoktur.

Felsefi araştırma, araştırma yapmak, araştırmaya konu olan şeyin açıklamasını yapmaktan ziyade, onun farklılıklarıyla karşılaşmak anlamı taşıdığı (Türer, 2022:493) için, Böcklin'in resminin üretildiği dönem açısından değerlendirilerek, farklılığını ortaya koymanın doğru bir yaklaşım olacağı ileri sürülebilir. Buna göre, ilgili esere baktığımızda, dönemin sanat kuramlarından anlatımcılık üzerinde önemle durulabileceği anlaşılmaktadır. Anlatımcılık kuramına uygun biçimde, ressam eseri adeta duygularının bir anlatım aracına dönüştürmüş olduğu, bu haliyle eserin sanatçının iç dünyasının bir aynası konumunda olduğu ileri sürülebilir. Yani bu resim, ressamın düşsel dünyasını yansıtmaya açısından anlatımcılık sanat kuramını çağrıştırmışından dolayı, dönemini yansıtan, uyumlu bir eser olarak nitelenebilir. Bununla birlikte, eserin farklılığını sanatçının ölüm temasını yansıtmadaki düşsel anlatımında aramak gerektiği öne sürülebilir. Dolayısıyla, sanatçının tarzının, resimde ölüm temasını, bu dünyaya ait olmayan düşsel bir sahne ile yansıtarak, diğer dönem resimlerinden farklılığını ortaya koymuş olduğu söylenebilir.

Eser Hakkında Yorumlama

Böcklin'in "Ölümler Adası" adlı eserinde görsel elamanların dikey eksenindeki hareketliliği sahnenin simetrisindeki durağanlıkla dengelenmektedir. Bu durum, eserdeki mezarlık imgesinin güçlendirdiği ölüm sessizliğine görsel bir gönderme olarak nitelenebilir. Dolayısıyla, kompozisyonun ölçülü sakinliği, eserdeki sahnenin sunumu açısından, görsel düzeni destekleyerek, adeta yaşam ile ölüm arasındaki karşıtlığın bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Bu zıtlığa karşın, sahnenin büyümlü ışığının verdiği sakinliğin tüm eseri kaplıyor olması, izleyiciye ebediyete dair bir çıkarsama yapmayı zorunlu kılmaktadır. Diğer yandan, eserde görülen durgun denize karşın, gökyüzünün koyudan açığa soğuk mavi renk tonlarında parçalı bulutlu yer alması, sakinlik ile karmaşanın zıtlığında, yine yaşam ve ölüm arasındaki karşıtlığa görsel bir gönderme olarak değerlendirilebilir. Resimde denizin ortasında yer alan adanın denizden sadece merdivenli tek bir girişinin olması ve adadan bundan başka bir çıkış yolunun olmaması da ebediyetten geriye dönüşün olmadığına dair bir görsel sunum olarak nitelenebilir. Eserde yer alan tüm bu görseller ve işaretler, ressamın adeta ölümdaki sükûnet ile yaşamdaki karmaşayı karşılaştıran bir ruh hali içinde resme başlayıp, tamamladığı izlenimini vermektedir.

Psikanaliz açısından eserin yorumlanması ise, ressamın küçük kızının erken ölümünün etkisinde, bu ruh halini eserde yer alan tabut, mezar ve kasvetli bir atmosferle yansıttığı biçimde ifade edilebilir. Sanatçı sözü edilen görsel işaretlerle resmi adeta bezemiştir. İkonografik olarak, resimde görülen ada ve bu adada yer alan kaya mezarlarından birinin kirişi üzerinde ressamın ad ve soyadının baş harfleri olan "AB" yazılmış olması, ressamın kendi ölümüne dair düşüncesinin bir işareti olarak görülebilir. Buna göre, kompozisyon olarak eserin tümüne yansımış olan düşsel sakinlik, sanki ölüm

düşüncesinin ressamdaki görsel karşılığı olarak durmaktadır. Bu duruma, felsefi açıdan anlatımcılık sanat kuramı perspektifinden bakılacak olursa, “sanat duyguların aktarımıdır” anlayışına uygun olarak, ilgili eserin ressamın ruh halini benzetimler ve işaretler yardımıyla aktardığı biçiminde ifade edilebilir. Bununla birlikte, ressam Böcklin'in büyüleyici adasının birebir aynısının gerçekte hiçbir yerde bulunamamış olması, sanatçının halen Romantizm sanat akımının temelinde Sembolizmin etkisinde düş ve imgelem dünyasıyla eserini oluşturmuş olabileceğini göstermesi bakımından kayda değer olduğu söylenebilir.

SEBYİ Açısından Eserin Yorumlanması

Arnold Böcklin'in "Ölümler Adası" adlı eserinin 1883 yapım yılı odağında, “Sanat Eleştirisi Bütüncül Yaklaşım İzleği” (SEBYİ) açısından, öncelikle ilgili tarih göz önünde bulundurularak, dönem özellikleri (sosyal-siyasal olaylar, bilimsel gelişmeler, sanat akımları ve dönem başat sanat kuramları) noktasında incelenmesini gerektirir. 1883 yılı, SEBYİ'deki kronolojide “Anlatımcı Sanat Kuramı”nın başat olduğu döneme denk geldiği gözlemlenmektedir ki, bu durum eserin görsel içeriğiyle tutarlı olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, ilgili eserin SEBYİ'deki kronolojiye uygun bir yansıtma sergilediği ileri sürülebilir. Neo-klasizme karşı olan Anlatımcı Sanat Kuramının en başat özelliği; eserin sanatçının duygularını aktarması (Canatak, 2007, s. 143) biçiminde özetlenmektedir. Sözü edilen bu durum, ilgili eserde yoğun bir biçimde gözlemlenebilmektedir. Diğer taraftan, SEBYİ'deki kronolojide dönem özellikleri noktasında sanat akımları açısından, Empresyonizm sanat akımının baskınlığı da söz konusudur. Ancak, sanatçının uzun süre İtalya'da yaşamış olmasından dolayı, Empresyonizm akımından daha çok resme başladığı gençlik yıllarının Romantizm akımından gelen etkilerle birlikte, İtalya'da yaşadığı dönemde Sembolizme olan eğiliminin bir tür karmasının ilgili esere yansıdığı söylenebilir. Bunun yanında, SEBYİ'deki kronolojiye uygun olarak, ressamın eserin üretildiği dönemdeki başat anlatımcılık sanat kuramından da etkilenmiş olabileceği diğer bir olasılık olarak durmaktadır.

Öte yandan, Dartar ve Kaplanoğlu'na (2020:396-397) göre, 19. Yüzyıl Sanayi Devriminin beraberinde getirdiği farklı sorunlar, toplumun bir ferdi olan sanatçıya da yansımış, sanatçıları serbest düşünmeye ve doğaya yönlendirmiştir. Bu iklim Romantizm sanat akımına zemin hazırlamış ve sanatta duygulu bir anlatım biçimi benimsenerek, sanatta düşsel bir dünyanın yolu açılmıştır. Romantizmin duyguları aşırı biçimde yansıtma arzusu Arnold Böcklin gibi pek çok ressamı etkilemiş ancak, daha sonraları ressam Böcklin sembolizme yönelmiştir. Sembolizm de Romantizme benzer biçimde, akla dayalı gerçekçi anlayışa tepki olarak, düş gücüne dayanan, duygunun önemine vurgu yapan bir hareket olmuştur. Bu bağlamda Sembolizm, Arnold Böcklin'in sanatını da etkisi altına almış, Sembolizm bir ifadeyi resimlerinde kullanarak, sanatçı kendi düşsel dünyasını eserlerine yansıtmıştır. Buna göre Böcklin, geçmişten etkilenmeye devam eden ancak, çağın değişimini kendi bireyselliğinde, İtalya ekseninde göz ardı etmeyen bir sanatçı olarak nitelenebilir.

Diğer yandan, SEBYİ'deki kronoloji dikkate alındığında, o dönem Avrupa'da yaşanan sosyal ve siyasal kargaşalıklar, ressamın ölüm temasına yoğunlaşmasında diğer önemli bir etken olarak gösterilebilir. Zira Dartar ve Kaplanoğlu'nun (2020:396) vurguladığı gibi, 18 ve 19. yüzyılda toplumun yapısını etkileyen olaylar sanatçıları derinden etkilemiştir. Sözü edilen dönemde bilimsel buluş ve gelişmelerin ilgili eserde ressam tarafından hem umut veren hem de karamsarlığa neden olan yönleri yansıttığı ileri sürülebilir. Fotoğraf makinesi, elektriğin aydınlatmada kullanımı, endüstri devrimi gibi gelişmelerin yaşandığı dönem olarak, bu gelişmelerin insanlarda ne tür sonuçlara neden olmuş olabileceği kestirilemeyen bir tür bilinmez, belirsiz bir iklim oluşturmuş olabileceği ileri sürülebilir. Bu karasız hal, ilgili eserde ressam Böcklin tarafından, görsel tezatlarla yaşam-ölüm zıtlığında yansıtılmış olduğu söylenebilir.

Tablo 2. Sanat Eleştirisi Bütüncül Yaklaşım İzleği (SEBYİ)

Disiplinler Arası		Dönem Özellikleri		Resimde perspektif ve düzenleme.	Resimde asimetrik düzenleme ve deforme.	Resimde hareket ve coşku.	Resimde abartılı betimleme.	Antik çağ ideal güzellik anlayışı.	Resimde masalsı anlatım.	Resimde gerçekçi betimleme.	Resimde ışığın yansımaları betimleme.	Resim ile duyguların aktarımı.	Resimde geometrik biçim.	Resimde sıradan nesne ve biçim.
Sanat Tarihi	Sanat Akımları	<i>Rönesans</i>	<i>Maniyerizm</i>	<i>Barok</i>	<i>Rokoko</i>	<i>Neoklasizm</i>	<i>Romantizm</i>	<i>Realizm</i>	<i>Empresyonizm</i>	<i>Ekspresyonizm</i>	<i>Kübizm ve Diğ.</i>	<i>Pop Art ve Diğ.</i>		
Tarih Bilimi	Sosyal ve Siyasal Olaylar	Hümanizm. Avrupa'da zengin orta sınıfın doğuşu. Sanat eserinde gerçekçi betimlemeye yönelik talep.	Hristiyan reform hareketi: Protestanlık.	16.yy Avrupa siyasi ve sosyal kargaşa.	Aristokrasi ve Burjuva imtiyazı.	Büyük Fransız ihtilali (1789)	Sosyal olaylar, kargaşa, isyanlar, gösteriler ve halk hareketleri.	Sosyal olaylar, devrimler, ulusal birleşmeler, anarşist hareketler.	Yerel savaşlar, ulusal birleşmeler, birlikler.	Avrupa'da Almanya, Fransa ve Rusya arasında güçler dengesinin bozulmaya başlaması.	Birinci Dünya Savaşı.	Küresel ekonomik kriz (Büyük Buhran)		
Fen-Doğa Bilimler	Bilim ve Teknoloji Gelişimi	Coğrafi keşifler ve Kolonileşme.	Coğrafi keşifler. N.Kopernik ve modern bilimin doğuşu.	G.Bruno ve bilimsel bilgi kavramı	Galileo modern bilimin kurucusu.	Aydınlanma Çağı. Arkeoloji bilimin doğuşu.	Endüstri Devrimi. Fotoğraf makinesi icadı.	T. Edison ve elektrikli aydınlatma. Fotoğraf makinesi kullanımı.	İlk başarılı buhar türbini yapımı.	S. Freud ve Psikanaliz.	Psikanaliz Kuramı.	Havacılık, radyo ve film alanlarında yeni teknolojik gelişimler.		
Sanat Eser Üretim Yılı		1400-1580	1520-90	1600-60	1700-19	1760-1800	1800-42	1855-72	1872-1890	1890-1907	1907-30	1930-60		
Sanat Felsefesi	Sanat Kuramları	<i>Yansıtmacı Sanat Kuramı</i>					<i>Anlatımcı Sanat Kuramı</i>					<i>Anlatımcı / Biçimci</i>	<i>Biçimci Kuram</i>	
		Bu kurama göre doğa idealleştirilmiş, düzeltilmiş tabiat anlamına gelmektedir. Sanat eserinin zevk verebilmesi için dünyadaki çirkin, kaba, hoş gitmeyen şeyleri atıp, yalnız güzeli, hoş olanı seçmesi ya da gerçekte bulunmayan güzeli, yani yetkinliği belirtmesi gerekir (San, 2004:49). Yansıtmacı sanat anlayışı, sanat eserinin görünür dünyayı yansıtma nesne ya da varlıkların idealize edilmiş bir gerçeklik olarak aktarımını önceller. Bu bağlamda sanat; idealize edilmiş bir gerçekliğin aktarımıdır.					Neo-klasizmin akılcılığına ve kuralcılığına karşı olan Anlatımcılara göre eserin öne çıkan özelliği duyguları anlatmasıdır (Aktaran Canatak, 2007:143). Örneğin Van Gogh resimleri bireyin dünyaya duygusal tepkisini yansıtır (Howard, 2013:6). Anlatımcı sanat anlayışında sanat eseri sanatçının duygularının bir yansıması olarak sanatçının ruhuna açılan bir pencere gibidir.					Sanat eseri duyguları anlatır (Aktaran Canatak, 2007:143)	Sanat eseri yeni bir formdur (Aktaran Canatak, 2007:144).	

Yukarıdaki satırlarda, Arnold Böcklin'in *Ölümler Adası* adlı eserinin, SEBYİ'de yer alan disiplinler arası bakışla, sanat tarihi açısından "sanat akımları", dönemdeki sosyal ve siyasal olaylar noktasında tarih olarak, fen bilimleri perspektifinden bilimsel gelişmeler ve sanat felsefesi, sanat kuramları (anlatımcılık) odağında, bütüncül bir yaklaşımla açıklanmaya çalışılmıştır. Kuloğlu ve Gülmemed (2009:9), sanat disiplinleri arasındaki etkileşimin sanat akımlarına etkilerinin olduğunu, bu türden bir etkinin her bir sanat disiplininin kendi özelliklerine göre şekil aldığını belirtmektedir. Bu duruma örnek olarak da Romantizm ve Empresyonizm sanat akımlarını göstermektedir. Dolayısıyla bu çalışmada incelenen Arnold Böcklin'in "*Ölümler Adası*" adlı eserinde sergilenen Romantizm sanat akımından Sembolizme görece etkilerin Empresyonizme göre daha baskın olmasını, sanatçının yaşadığı olaylar ve coğrafi konum açısından değerlendirmekte yarar vardır. Diğer yandan, anlatımcı sanat kuramının felsefe açısından eserde baskın olması da Demirel'in (2021:135) belirttiği gibi, disiplinler arası etkileşimin farklı sanat anlatım tarzlarını ortaya çıkarması bağlamında, ilgili eserde ölüm temasının özellikle sanatçının bireyselliğinde sembolik güçlü aktarımı ile kendini gösterdiği biçiminde yorumlanabilir. Bu aşamada, disiplinler arası kavramın ikinci anlamı olan sanat ile bilim disiplinleri arasında ortaya çıkan iletişim ve etkileşim (Demirel, 2021:138), ilgili eserde ölüm kavramında belli bir belirsizlik ile karşılık bulmasına rağmen, süregelen sakinlik, bir parça bu duruma karşı umut beslediğinin bir göstergesi olarak görülebilir. Buna göre, SEBYİ'de ilgili eserin üretim tarihine denk gelen bölüm dikkate alındığında, Arnold Böcklin'in "*Ölümler Adası*" adlı eseri üretildiği dönem Avrupası açısından, İtalya merkezinde resim sanatında cereyan eden Sembolizmin etkisinin ilgili eserde ağırlıklı olarak yansıtıldığı biçiminde değerlendirilebilir.

Sonuç ve Tartışma

Sanat eleştirisinde yapılan yorumlar arasında fark olsa da önemli olan geri plan faktörünü dikkate almaktır (Ersoy, 2010:40-41). Bu aşamada, incelenen eserin geri plan faktörüne bakılmasında bütüncül bir bakış açısı getirme açısından, SEBYİ'nin belli başlı bir temel oluşturduğu ileri sürülebilir. Sonuçta, sanat eleştirisi konu, sanatçı, yapıt, alımlayıcı ve toplum merkezli yaklaşım olmak üzere bu dört öğeden birine yönelebilmektedir (Ötgün, 2008:160). Bu yaklaşımların her biri sanat eserini açıklamada diğerinin yetersiz kaldığı ya da eksik bıraktığı yerden devreye girmektedir (Ötgün, 2008:176). Bunun yanında, sanat eserindeki konu ikonografik olarak da incelenebilmekte ve bu yaklaşımda imgesel önemsenmektedir. Arnold Böcklin'in *Ölümler Adası* adlı eseri konu açısından "ölüm" temalıdır. Bu temanın, sanatçının bebek yaşta kaybettiği kızının etkisinde temellendiği ileri sürülebilir. Alımlayıcı açıdan eserin üretildiği dönemin sosyal ve siyasal kargaşasının izleyicide bir karşılığının olduğunu göstermesi ve eser ile bağ kurulmasında ölüm temasının oldukça öne çıktığı söylenebilir. Toplum merkezli açısından ise, eserde ilgili dönemin toplum üzerinde, bilimsel gelişmelere rağmen, dönem Avrupa'sında yaşanan sosyal ve siyasal kargaşanın olumsuz olarak işaret ettiği bilinmezlik durumu, mezarlık görseliyle ölüm temasına karşılık geldiği ileri sürülebilir.

Sanat eseri, yapısı gereği tarihsel süreç içinde psikolojik, toplumsal ve kültürel faktörlerin etkisinden dolayı karmaşık bir üründür. Bu nedenle, sanat eleştirisinde yapıtı mevcut yaklaşımlar temelinde çok boyutlu, geniş açıdan bütüncül bir yaklaşımla değerlendirmek, eser incelemede daha nesnel sonuçlara ulaşılabilmesi için önemlidir. Kandinsky (2015:27), "Her sanat eseri çağının çocuğudur" der. Bu bağlamda, 19. yüzyılın en ünlü İsviçreli ressamı olarak Arnold Böcklin, Romantizm ve poetizm ifadesiyle, natüralist manzaralarını sembolik konulara dönüştürerek büyük bir etki bıraktığı (Krén ve Marx, t.y.) söylenebilir. Bununla beraber, modası geçmiş bir şey anlamında kullanılan Poetizm (poeticism, 2023) etkisinde olan sanatçı, Romantizm akımın çağdaşlığının dönem itibariyle tartışmalı

olduğu bir tarihsel süreçte eserini sembolizmle inşa ettiği düşünülürse, sanat görüşü bakımından kendini yenileyebildiği ileri sürülebilir.

SEBYİ açısından, Arnold Böcklin'in "Ölümler Adası" adlı eseri değerlendirildiğinde, eserin üretildiği dönemi yansıttığı söylenebilir. Bu eser, hayatın sonluğunu çağrıştırmının ötesinde, potansiyel anlamların şifresi henüz tam olarak çözülmemiş bir doğaya ait gibi durmaktadır. Dolayısıyla, ilgili eser biraz izleyicinin hayal gücüne bırakılmış, insanın varlığına kıyasla doğanın yüceliğini simgeleyen benzetimi yansıtmış ve bu haliyle Sembolizm'in önemli bir örneklerinden birini oluşturmuştur. Böcklin'in eserinde görülen bir kaya mezar girişinin üzerine ressamın ad ve soyadının baş harflerinin kazınmış olması, sanatçının yaşadığı dönemde hayali mezarını resme yansıtması biçiminde bir sembolizme hizmet ettiği söylenebilir. Bu türden sembolizm çalışmaları Max Klinger, Salvador Dali ve Max Ernst gibi sanatçılar tarafından "ardıl görüntüler"de sanatsal olarak yeniden üretilmiştir (Kren ve Marx, t.y.). Dolayısıyla, "Ölümler Adası" adlı bu eser, ardıl resamlara esin kaynağı olması bakımından ayrıca bir öneme sahiptir.

Bugün sanat eserini incelemede bakış açımızı yeniden değerlendirmemiz gereken bir yerdeyiz (Ötügen, 2008:177). Bu bağlamda, Sanat Eleştirisi Bütüncül Yaklaşım İzleği SEBYİ'ye dayalı olarak, tarihsel kronoloji göz önünde bulundurularak yapılacak bir değerlendirmede, sanat eseri hakkında daha nesnel sonuçlara ulaşmak mümkündür. Dolayısıyla, bu çalışmanın ulaştığı sonuçlar çerçevesinde, sanat eleştirisinin SEBYİ gözetilerek ele alınmasının, özgün bir değerlendirme yapabilme açısından katkı vereceği söylenebilir. Sonuç olarak, Arnold Böcklin'in "Ölümler Adası" adlı eseri, SEBYİ'deki tarihsel kronoloji dikkate alındığında, sanatta anlatımcılık olarak, dışavurumcu bir yaklaşımda mezar sembolünü kullanarak, ilgili dönem özellikleri açısından, siyasal ve sosyal karışıklıkların yaşandığı dönem Avrupa'sının toplumsal iklimini ve sanatçının melankolik ruh halini yansıttığı söylenebilir. İlgili eser, Romantizmden kopuşun güç olduğu bir evreyi gösteren (1883 yıllarında İtalya) sembolik nadide bir örnek olarak, eserin bu haliyle gelenekçi bir yapıda ancak, özgün olduğu ileri sürülebilir. Bu araştırmada, Arnold Böcklin, "Ölümler Adası" adlı eserinin karma yöntemler ve SEBYİ'ye dayalı olarak, bütüncül bir yaklaşımla geniş bir perspektiften bakılarak sanat eleştirisi yapılmıştır. Dolayısıyla, sanat eleştirisinde disiplinler arası bütüncül bir yaklaşım sunan SEBYİ'nin eser incelenmesinde kullanılması önerilebilir.

Kaynakça

- Arnold Böcklin (t.y.), ET:07.01.24 <https://www.theartstory.org/artist/bocklin-arnold/>
- Artun, A. (2010). *Sanat manifestoları*, (1. Basım). İletişim yayımları.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Kardeniz, Ş. ve Demirel, F. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Canatak, A. M. (2007). Modern Eleştiri Kuramları ve Mehmet Kaplan'ın Şiir Tahlil Metodu. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 34. 139-155.
- Dartar, S. ve Kaplıanoğlu, L. (2020). Arnold Böcklin'in Resimlerinde Melankolik Yansımalar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(73). 386-397.
- Demirel, U. (2021). Özgün Baskı Resim Eğitiminde Edebiyatın Rolü: Neruda ve O'Meara Örneği. *Akdeniz Sanat*, 15(27). 133-152. Doi:10.48069/akdenizsanat.816187
- Duncum, S. D. (2016). İmaj Analizine Giriş: Karma Yöntemlerin Değeri Üzerine. (Bedir Erişti, S. D., Ed.) *Görsel Araştırma Yöntemleri* içinde (s. 9-18). Pegem Akademi.
- Ersoy, A. (2010). *Sanat eleştirisi*. Artes Yayınları.
- Howard, M. (2013) *Van Gogh* (Çev.: M. Savcı ve Ö. Somersan). İş Bankası Kültür Yayınları.
- In the Sea (t.y.) ET: 07.01.2024 <https://www.artic.edu/artworks/110507/in-the-sea>
- Karabulut, N., Karakuzu, M. ve Konca, Y. (2010). Sanat Eğitiminde Pedagojik Eleştiri Yöntemleri. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (21), 87-111.
- Karabulut, N. (2010). Sanat Eğitiminde Bir Alt Disiplin Olarak Sanat Eleştirisi ve Bir Akademik Eleştiri Örneği. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (20), 59-81.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel araştırma yöntemi* (11. Baskı). Nobel Yayınları.
- Kandinsky, V. (2015). *Sanatta ruhsallık üzerine* (Çev.: Gülin Ekici). Çınar Matbaacılık.
- Krén, E. ve Marx, D. (t.y.). *Böcklin, Arnold*. ET: 22.01.23 https://www.wga.hu/index_search.html
- Kuloğlu, Ü. ve Gülmemed, S. (2009). Müzik Tarihsel Süreç İçinde Türkiye'de Müzik ve Edebiyat İlişkisi. ET,11.12.2023
17.tarihselsurecincineturkiyedemuzikveedebiyatiliskisi_20160125060918424%20(2).pdf
- Kum, Ö. (2022). Erwin Panofsky'nin İkonografik ve İkonolojik Eleştiri Yöntemine Göre 1979-1983 Yılları Arası Bülent Erkmen Kitap Kapağı Tasarımlarının Analizi. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi (TURKSOSBİLDER)*, 7(01), 140-151.
- Nikolic, D. (2023, February 18). *10 of Arnold Böcklin's Most Celebrated Artworks*. ET: 07.01.2024 <https://www.thecollector.com/arnold-bocklin-most-notable-works/>.
- Ötügen, C. (2008). Sanat Yapıtına Yaklaşım Biçimleri. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(2), 159-178. <https://doi.org/10.18603/std.46187>
- Öztoğat, N. ve Yüzgüller Arsal, S. (2014). Giotto'nun Ağıt freskinin İkonografik ve Gösterebilimsel Okuması. *Sanat Tarihi Yıllığı*, Sayı 23, 109-133.
- Phillips, S. (2016). *İzmler; Modern sanatı anlamak*. Yem Yayın.
- Poeticism (2023). ET:22.01.2023 <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/poeticism>
- San, İ. (2004). *Sanat ve eğitim* (3. Baskı). Ütopya Yayınevi.

- San, İ. (2003). *Sanat eğitim kuramları*. Ütopya Yayınevi.
- Sırmalı, E. ve Yakar, G. (2021). Farklı Bölümlerden Gelen Öğrencilerin, ‘Desen’ Ve ‘Grafik Desen’ Eğitiminde Karşılaştıkları Zorluklar: Bursa Uludağ ve Kastamonu Üniversitesi Modelleri. *Uluslararası Sanat Tasarım ve Eğitim Dergisi*, 2(2), 11-25.
- Şakı Aydın, O. (2007). Alımlama araştırmaları ve kültürel çalışmalar geleneğinin katkısı. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 119-131.
- Şirin, B. ve Coşkun, N. (2023). İkonografi ve İkonoloji yöntemi ile Fikret Mualla Saygı’nın ‘Yeni harfleri öğrenen kızlar’ Adlı Eserinin Analizi. *Akademik Sanat*, Sayı 19, 27-42, Doi: 10.34189/asd.2023.19.003
- Şenol, Ş. (2012). *Araştırma ve örnekleme yöntemleri*. Nobel.
- Türer, C. (2022). Bir Araştırma Programı Olarak Felsefe Günümüze Ne Söyler? *Tetkik 2*, (Eylül), 481-494. <https://doi.org/10.55709/tetkikdergisi.2022.2.40>
- Türkcan, B. ve Coşkun, N. (2016). Görsel Kültür Çalışmaları. (Bedir Erişti, S. D., Ed.) *Görsel Araştırma Yöntemleri* içinde (s. 73-108). Pegem Akademi.
- Ülger, K. (2021). Sanat Eleştirisi Dersinin İşlenmesine Eleştirel Bir Yaklaşım. *Sanat Dergisi* (38), 33-51. <https://doi.org/10.47571/ataunigsfd.879739>
- Varlık Şentürk, L. (2012). *Analitik resim çözümlemeleri*. Ayrıntı Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. Baskı). Seçkin Yayınevi.
- Resim 1: Böcklin, Arnold (t.y.). ET, 22.01.2023 https://www.wga.hu/index_search.html.

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

İlaç Sanayinde Kullanılan Plastik Ambalajlar

Plastic Packaging Used in the Pharmaceutical Industry

Öğr. Gör. Gültekin ERDAL

ORCID: 0000-0003-0425-6196 ◆ Bursa Uludağ Üniversitesi TBMYO Grafik Tasarım Programı ◆
gultekinerdal@uludag.edu.tr

Özet

Plastiklerin modern sağlık hizmetlerine katkılarını inkâr etmek mümkün değildir. Ancak plastiğin, sağlık sektörünün dinamik doğasına uyum sağlayabilecek kadar çok yönlü bir yapısı vardır. Hatta bu anlamda rakipsiz bile sayılabilir. Çünkü sterilite, kalite, dayanıklılık ve en önemlisi hasta ve sağlık çalışanı güvenliği gibi faydalar sağladığı kanıtlanmıştır. Farmasötik ürün veya ilaç, vücutta tıbbi veya farmakolojik etkisi olan doğal veya sentetik her türlü kimyasal madde olarak tanımlanır. Farmasötik ambalaj ise farmasötik kullanıma yönelik olarak ilacı içinde bulunduran ve genellikle ürünle doğrudan temas eden koruyucu malzemelerdir. Plastikler, sonsuz tasarım uygulamalarıyla sıringalardan, tüplere, serum torbalarından protezlere, reçeteli şişelere ve hatta steril ambalajlara kadar her şeyde bulunmaktadır. Bu anlamda plastiklerin üretimi kolay, maliyeti uygun daha da önemlisi metal, cam gibi öncülleriyle karşılaştırıldığında nakliyesi hafif ve güvenlidir. Modern sağlık sektöründe ambalajlama, sağlık araç-gereç ve ürünlerinin ulaştırılmasında son derece önemlidir. Plastikler bu denli yaşamsal öneme sahipken, birkaç plastik türünün sağlığa olan zararlarını ön plana çıkartmak doğru olmayabilir. Modern yaşantıdan plastiklerin bir an çıkartıldığı düşünülürse, yaşam döngüsünden nelerin eksik olabileceğini düşünmek bile ciddi küresel sorunlar yaratabilir. Bu araştırma, plastiklerin sağlık sektöründe, ilaç ambalajlamasında rakipsizliğine değinirken, modern yaşantı için ne kadar önemli olduğunu da ortaya koymuştur. Bu araştırma ile bazı plastiklerin zararlarını görüp, tüm plastik sektörüne ve plastik ambalajların yarattığı endişelerin yersizliğine değinilmiştir. Öyle ki plastiklerin büyük ölçüde kanıtlanmamış enfeksiyon riskine karşın, tek kullanımlık ürünler de olmak üzere kullanımı hızla artmaktadır. Anlaşılabileceği gibi bazı plastik türlerinin sağlığa olan zararlarına karşın, ekonomik üretim avantajı gerek ilaç ambalajlamasında gerekse sağlık hizmetlerinde plastiğe olan bağımlılığın azaltılması için yeterli değildir. Ancak bu makale ile plastik üretiminin, tüketiminin ve imhasının doğrusal modelini sorgulanması gerektiğini de ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Plastikler, ilaç, ambalaj, ilaç ambalajı, sağlık sektörü.

Extended Abstract

It is impossible to deny the contribution of plastics to modern healthcare. However, plastic has a versatile structure that can adapt to the dynamic nature of the healthcare industry. So much so that it can even be considered unrivaled in this sense; it has been proven to provide sterility, quality, durability, and, most importantly, patient and healthcare worker safety. A pharmaceutical product or drug is defined as any chemical substance, natural or synthetic, that has a medical or pharmacological effect on the body. Pharmaceutical packaging, on the other hand, is a protective material containing the drug form for pharmaceutical use, some of which come into direct contact with it. With endless design applications, plastics are found in everything from syringes, tubes, and IV bags to prosthetics, prescription bottles, and sterile packaging. Plastics are easy to produce, cost-effective, lighter, and safer to transport than their predecessors, such as metal and glass. In the modern healthcare industry, packaging is essential in the delivery of healthcare equipment and products. While plastics are vital, it may not be suitable to highlight the health hazards of a few types of plastic. Considering that plastics are momentarily removed from modern life, it may create severe global problems by thinking about what might be missing from the life cycle. This research touched upon the unrivaledness of plastics in the health sector and pharmaceutical packaging and also revealed how important they are for modern life.

Pharmaceutical packaging, blisters, ampoules, strips, and plastic bottles are the primary packaging that directly contacts the product. The packaging system has a secondary packaging that includes the primary packaging in its general structure. As a general function, secondary packaging is sales packaging. It persuades the customer by providing promotional and informative functions. The system flow continues with tertiary packaging, providing additional protection in storage. This system also protects flexible and delicate packaging from rough handling during transportation. New and unique packaging can also be made for transportation. This packaging, which is purely for transportation purposes, is quaternary, and all kinds of materials can be used in its construction. Product advertising is rarely seen in quaternary packaging, which can be optional. Most symbols show the packaging's safety, transportation method, storage, and temperature. Although plastics are used at all levels of the pharmaceutical packaging system, they are most commonly used as primary packaging. Plastic's flexible and durable structure

often hides its negative but critical side, such as permeability. The passage of gases, vapors, or liquids from the environment into the plastic container is called "penetration" or "permeability." If the drug is susceptible to hydrolysis or oxidation, water vapor, and oxygen penetration through the plastic wall into the dosage form may be problematic. In other words, gas permeability may be possible depending on the ambient temperature. However, this is not true for all types of plastic. Hydrophilic plastic materials, especially nylon, are poor barriers to water vapor. In contrast, hydrophobic materials such as polyethylene are better barriers.

The widespread use of plastic in the healthcare sector has caused it to come to mind in packaging. The pharmaceutical industry is widespread in the use of plastic packaging. On the other hand, the wrong image of plastic in daily life does not cover all types. While plastic continues to be used in healthcare products, its high recycling potential also indicates that it is environmentally friendly. With this research, we have seen the harms of some plastics and touched upon the entire plastics industry and the groundlessness of the concerns created by plastic packaging. So much so that the use of plastics in disposable products due to the largely unproven risk of infection or convenience is insufficient to reduce the dependence on plastic in pharmaceutical packaging and healthcare; however, this article also reveals that the linear model of plastic production, consumption, and disposal should be questioned.

Keywords: Plastics, pharmaceuticals, packaging, pharmaceutical packaging, healthcare industry.

Giriş

Farmasötik ürün veya ilaç, vücutta tıbbi veya farmakolojik etkisi olan doğal veya sentetik her türlü kimyasal madde olarak tanımlanır (Koparde, Dojiad, Magdum, 2019:4). İlaç ambalajları ise farmasötik kullanıma yönelik olarak ilaç formunu içinde bulunduran ve bir kısmı onunla doğrudan temas

Resim 1. Farmasötik Plastik Ambalaj Çeşitleri
Farmasötik ambalajlar birincil, ikincil ve üçüncül ambalajlama sistemlerine ayrılabilir. Birincil paketleme sistemi, ilacın formülasyonu ile doğrudan temas halinde olan kaptır. Bu ambalajın temel amacı ürünü çevresel, kimyasal, mekanik ve diğer tehlikelerden korumaktır. Bu anlamda ürünün stabilitesi esas olarak ambalajlama olduğu kadar kullanılan malzemeye de bağlıdır.

Resim 2. Dördüncül ambalaj olarak kullanılan taşıma ambalajı.

eden koruyucu ve muhafaza edici malzemelerdir. İlaçların özellikleri gereği ambalajlama sistemi, birden fazla malzeme ile yapılabilir. Ancak ürüne doğrudan temas, genelde plastik ile olurken, satışa sunulabilmesi için karton malzemeli ikincil bir ambalaja ihtilaç duyulabilir. Diğer taraftan sadece plastik tüplerde de ilaç ambalajlaması yapılmaktadır. Blisterler, ampuller, şeritler ve plastik şişeler ürüne doğrudan temas eden hem birincil ambalaj hem de satış ambalaj örnekleridir. Oysaki ambalajlama sisteminde genel yapısıyla birincil ambalajı da içine alan ikincil bir ambalaj bulunur. Genel işlev olarak ikincil ambalajlar satış ambalajlarıdır. Tanıtım ve bilgilendirme görevi yaparak müşteriyi ikna eder (Resim 1). Ambalajlamanın sistem akışı, üçüncül ambalaj ile devam ederek depolamada ek koruma sağlar. Bu sistem aynı zamanda esnek ve hassas ambalajları nakliye sırasında kaba kullanımdan korumaktadır. Ayrıca nakliye için yeni ve özel bir ambalajlama da yapılabilir. Tamamen taşıma amaçlı olan bu ambalaj ise dördüncül ambalajdır ve yapımında her türlü malzeme kullanılabilir. Opsiyonel olabilen dördüncül ambalajlarda ürün reklamına pek

rastlanmaz. Daha çok ambalajın güvenliği, taşıma şekli, muhafazası ve sıcaklığını gösteren semboller yer alır. (Resim 2).

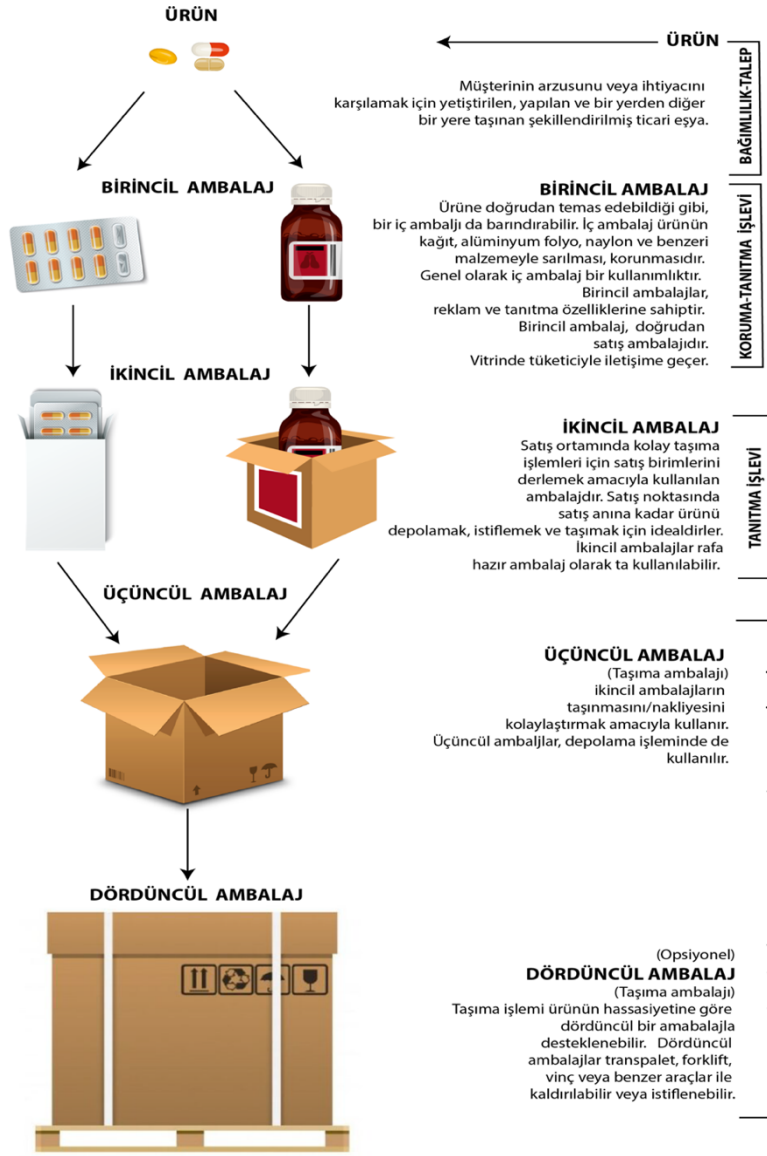

Resim 3. Yığın halde ilaçlar için birincil ambalaj olarak kullanılan sert plastik kutu.

İlaç ve gıda ambalajlamasında genellikle esnek (flexible) film malzemesi birincil ambalaj olarak kullanılır. Bu kullanım şekli ilacın tek kullanımlık paketlenmesini içerir. İlaçlar kapaklı kap içinde yığın ambalajlanacak ise daha sert bir plastik tercih edilebilir (Resim 3). Her iki durum etkisi yüksek olmasına karşın özellikle de esnek plastiklerin ilaç sektöründe sık kullanılmasının, plastik atık miktarının azalmasını sağlar. Ancak ilaç sanayinde ve tarım ilaçları

ambalajlamasında kullanılan plastiklerin toksik maddelerle temasından sonra dönüşümün mümkün olmaması, plastik kullanımını arttırabilir. Bu sanayide kullanılan plastiklerin çok özel olması, sıkı kontrollere maruz kalması “farmakopede uçmayan artıklarının referansın” (Canefe, İzgü, 1981:60) belli düzeyde kalmasını zorunlu kılarken tüketimde özenli olunduğuna da işarettir. Çünkü ilaç ambalajı, içeriğindeki ilacı kullanıma uygun bir şekilde vermeli, ürünün doğasına, bekletildiği ve kullanıldığı ortamın tahrip ediciliğine bağlı olarak ilaç kaybını en az düzeyde tutacak şekilde üretilmiş olmalıdır. İlaç ambalajları belirlenmiş sınırların ötesinde kalitesini değiştirecek şekilde fiziksel, kimyasal ve biyolojik olarak hiçbir şekilde içeriğindeki ilaçla etkileşime girmemelidir. Buna karşın her malzemede olduğu gibi plastiğinde dezavantajları bulunmaktadır. Plastikler her ne kadar üretim kolaylığı veya kırılmazlık gibi avantajlara sahip olsa da geçirgen bir yapısı olabilir. Plastiklerin geçirgen yapısı özellikle de ilaç ambalajlamasında sorun yaratabilir. Gazların, buharların veya sıvıların plastik kabın içine geçmesine “nüfuz etme” veya “geçirgenlik” denir (Mehta, ?:6). İlaç hidrolize veya oksidasyona duyarlıysa su buharı ve oksijenin plastik duvardan dozaj formuna nüfuz etmesi sorun yaratabilir. Yani ortam sıcaklığına bağlı olarak gaz geçirgenliği mümkün olabilir. Elbette bu durum, plastiğin her türü için geçerli değildir. Ancak özellikle naylon gibi hidrofilik plastik malzemeler su buharına karşı zayıf bariyerlerdir. Buna karşın polietilen gibi hidrofobik malzemeler daha iyi bariyerlerdir.

Farmasötik ambalajlar, temel amacı ilacı korumak ve bilgiyi iletmek olan karmaşık bir ürün grubudur. Çünkü ihtiyaçlara bağlı olarak PhP malzemeleri için çok sayıda gereklilik vardır (Salmanpera ve ark.,2022:2). Gereksinimler arasında nem, oksijen, ışığa maruz kalma, sıcaklık değişiklikleri, biyolojik kirlenme ve mekanik hasar gibi dış etkilere korunma yer alır (Zadbuke ve ark.,2013:99). Güvenli kullanım ve sahte ilaçların pazarlanmasını önlemek ve kullanıcılara doğru bilgilerin sağlaması için ilaç ambalajlama sistemi nakliyeciyi de içine alan bir süreci kapsar (Resim 4).

Resim 4. Ürün ambalajlaması, sistematik bir süreci temsil eder. İç ambalajlama alüminyum kâğıt veya plastik gibi malzemeler ile ürünün sarılması hatta poşetlenmesi durumudur. Ürün akışkan, yapışkan veya ortam sıcaklığında erimiyorsa iç ambalaj pek tercih edilmez. Sistem aşamasının katlanması ürünün sevkiyat süresinin zorluğu ve uzunluğuyla doğrudan ilgilidir.

Amaç

Plastiklerin modern sağlık hizmetlerine katkılarını inkâr etmek mümkün değildir. Öyle ki bu anlamda rakipsiz bile sayılabilir. Sterilite, kalite, dayanıklılık ve en önemlisi hasta ve sağlık çalışanı güvenliği gibi faydalar sağladığı kanıtlanmıştır. Sonsuz tasarım uygulamalarıyla plastikler şırıngalardan, tüplerden ve serum torbalarından protezlere, reçeteli şişelere ve steril ambalajlara kadar her şeyde bulunur (HPRC, 2019: 3). Çünkü plastiklerin üretimi son derece kolay, uygun maliyetli, metal, cam gibi öncülleriyle karşılaştırıldığında nakliyesi daha hafif ve güvenlidir. Modern sağlık sektöründe ambalajlama, sağlık araç-gereç ve ürünlerinin ulaştırılmasında son derece önemlidir. Ulaştırma işlemi, hedefe ürünü göndermek kadar basit değil, aynı zamanda tıbbi ürünlerin güvenliğini ve etkinliğini artırılmasında ve geliştirilmesinde büyük katkı sağlamış büyük bir ağıdır. Bu araştırma ile bazı

plastiklerin zararlarını görüp, tüm plastik sektörüne ve plastik ambalajın yarattığı endişelerin yersizliğine değinilmiştir. Bu araştırmada plastiklerin tıbbi cihazlara ve tıbbi ambalajlara entegre edilmesinde önemli zorlukların olduğu da gösterilmiştir. İlaç sektörü gibi steril ortamı yüksek ürünlerde ve ambalajlarında daha az plastik atık ve daha fazla geri dönüştürülmüş içerik isterken, maliyet, kalite ve mevzuat gereklilikleri bu istekleri engelleyebilir. Ancak plastik işleme teknolojilerine yapılan yatırımlar, geri dönüştürülmüş plastik reçinelerin işlenmemiş muadilleriyle aynı seviyede sunulmasına hazır olduğu kadar, plastiğin güvenli bir ambalaj olabileceği konusunda da umut vermiştir. Çünkü plastiğin hızla değişen işleme teknolojisi, plastiğin vaz geçilmez yönlerini güçlendirmekle kalmaz, güvenli ve alternatifsiz materyal olduğunu da göstermektedir. Bu araştırma, plastiğin modern sağlık sektöründe, tıbbi cihazlara ve tıbbi ambalajlara olan entegrasyonunu güçlenerek devam edeceği gösterilmiştir.

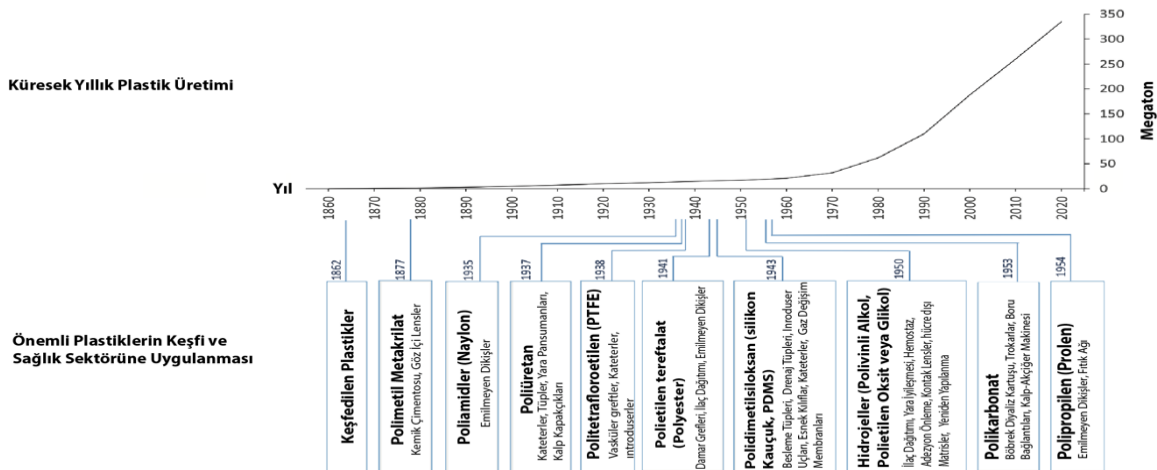
Yöntem

Bu makale, nitel araştırma yönteminin belge analizi yoluyla elde edilen toplu bilgilerin yorumlanmasıyla oluşturulmuştur. Bu araştırmada genellemelerden ziyade bilginin derinliğini, “sorgulayıcı, yorumlayıcı ve problemin doğal ortamındaki biçimini anlama uğraşı içinde” (Klenke, Baltacı Aracılığıyla, 2019:369) konunun önemi vurgulanmıştır. Araştırmanın belge toplama sürecinde daha önce yapılmış makale, kitap ve tezlerden elde edilen bilgilerin yanı sıra yazarın bilgi ve tecrübeleri ile harmanlanmıştır. Bu araştırma, büyük örneklemelere ve küçük çalışma gruplarından elde edilen spesifik verilere odaklanmıştır.

Bulgular

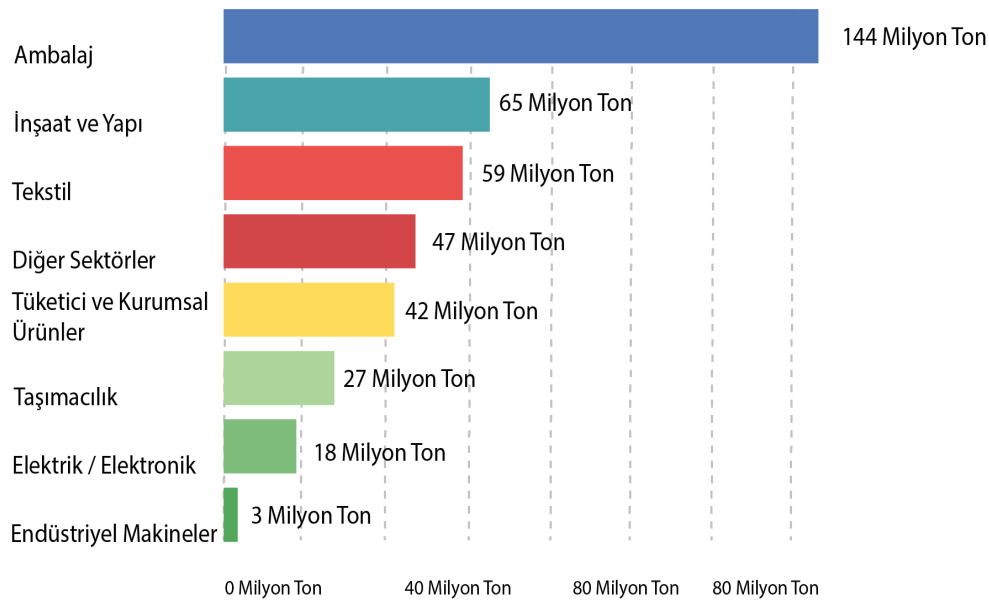
Plastiklerin esneklikleri, dayanıklılıkları ve güçleri, onları sürekli genişleyen uygulama yelpazesıyla milyarlarca modern ürünün vazgeçilmez bileşenleri haline getirmiştir (ILO, 2021:4). Son 150 yılda giderek artan plastik çeşitleri geliştirildikçe, farklı sağlık uygulamalarında da kullanılmaya başlanmıştır (Tablo 1) (Rizan ve Ark., 2020:49). Sağlık sektöründe plastiğin yaygın kullanımı,

Tablo 1. Önemli plastiklerin gelişimi ve bunların ardından gelen sağlık uygulamaları ile zaman içinde yıllık plastik üretimindeki artış (Rizan ve Ark., 2020:50).

ambalajlamada da akla ilk gelmesine neden olmuştur. İlaç sektörü plastik ambalaj kullanımında oldukça yaygın görülür. Buna karşın plastiğin günlük yaşantıda kötü imajı, onun her türünü kapsamayacağını da göstermektedir. Öyle ki plastik sağlık ürünlerinde kullanılmaya devam ederken, geri dönüşüm imkanının yüksek olması çevre dostu olduğunu da gösterir. Bu da plastik üretiminin, tüketiminin ve imhasının doğrusal modelini sorgulanması gerektiğini göstermektedir. Aslında, plastiğin insan ve çevre sağlığına gözle görülür zararları, her plastik türü için olmasa da acil bir konu olduğu unutulmamalıdır. Ancak ILO raporlarının 2021 yılı verilerine göre, plastiğin zararlarının neden görülmez olduğu anlaşılabilir (Tablo 2).

Tablo 2. International Labour Organization yayınladığı rapora göre, 2015 yılında plastiğin dünya genelinde kullanılma oranları verilmiştir. Bu tabloya göre plastik tüm dünyada en fazla ambalaj sanayinde kullanılmaktadır.

Plastiklerin ambalaj sektöründe yoğun kullanılması, ilaç sektörü ürün yelpazesinin genişliğiyle orantılanabilir. Bilindiği kadarıyla farmasötik ürünler kimyasal özelliklerine, uygulama yollarına ve terapötik etkilerine göre çeşitli sınıflara ayrılır. Farmasötik bileşikler arasında, bunlarla sınırlı olmamak üzere kimyasallar, peptitler, antikorlar ve aşuların yanı sıra gen bazlı ilaçlar yer alır (Wen ve ark., 2015:1327). Farmasötik ürünler, ürünün fiziksel formunu katı, sıvı, yarı sıvı veya gaz formlarını ifade eden çeşitli dozaj formlarında mevcuttur (Sabee ve ark., 2021:2). İlaçların karmaşık ve çeşitli yapısı, ambalajlama işlemini de bir o kadar zorlaştırmakla kalmaz teknolojiyi de zorunlu kılar. Çünkü farmasötik ürünlerde ürün koruması, kalite, sahteciliği önleme, hasta konforu ve güvenlik ihtiyaçlarının bir kombinasyonunu sunan güvenilir ve hızlı ambalajlama çözümlerine ihtiyaç duymaktadır. Üfleli şişeler, sahteciliğe karşı önlemler, plazma darbeleri kimyasal buhar (PICVD) kaplama teknolojisi, kopan ampuller, birim doz şişeleri, önceden doldurulmuş şişe tasarımı (Gerrans ve ark., 2023:6) gibi yenilikler, önceden doldurulmuş şırıngalar ve dayanıklı ambalajlar, doğrudan teknoloji anlamına gelir. Geleneksel olarak ilaçların çoğunluğu (%51) ya kabarcıklı paketlerde ambalajlanır (Avrupa ve Asya'da çok yaygın)

ya da farmasötik plastik şişelerde (özellikle ABD'de) ambalajlanır (Zadbuke ve ark., 2013:99). Polistirenler, tahrip edici viniller, asetat filmleri, sentetik kâğıt ve kaplamalar vb. dahil olmak üzere ilaç ambalajlamasında yaygın kullanılır. Sahte ve tahribatı belli eden özellikler sağlamak amacıyla ambalaj tasarımında kullanılan çeşitli alt tabakalar vardır. İlaç endüstrisi araştırma ve üretim teknolojilerindeki değişiklikler, ambalajlama ve dağıtım sistemlerinde önemli gelişmelere yol açmıştır. Özellikle de geliştirme borularındaki büyük molekülü biyofarmasötik ilaçların sayısında artış görülmektedir. Bu durum enjekte edilebilir ambalajlama ve uygulama sistemlerine olan ihtiyacın artmasına yol açmış, plastiklerin üstün özelliklerine yeni kullanım alanı açmıştır. Farmasötik ambalaj, hasta merkezli bir strateji ilişkisi kurmak için uygun teknolojilerin ambalajda kullanılması, ilacın yeniden kullanımı konseptini geliştirmek için en iyi yaklaşım gibi görünmektedir (Hui ve ark., 2020:5). Üstün teknolojiyle yapılan ilaç ambalajları, ürünü korumak, taze tutmak ve israfı önlemek gibi amaçları karşılar. Plastiğin kolay şekillenmesi, istenilen kıvama getirilebilmesi, farklı materyaller ile yeni kompozit malzemeler üretilebilmesi, ilaç ambalajlamasında plastiğin yerini koruyacağına işaretler. Dün ve bugün olduğu gibi gelecekte de plastik ambalajlar, ilaçları dış etkenlerden koruyacak ve kontaminasyon riskini azaltacaktır. Özellikle blister ambalajlar, her bir dozun ayrı ayrı korunmasını sağlar. İlaç sektöründe plastik ambalaj, ürünlerin hijyenik bir şekilde saklanmasını garanti ettiği sürece kullanılacaktır. Ambalajların genel işlevi korumak olmakla birlikte plastik ambalajlar, ilaçların raf ömrünü uzatabilir. Uygun şekilde üretilmiş ve kapatılmış plastik ambalajlar, ürünlerin oksidasyon, nem ve ışık gibi zararlı etkilerden korunmasına yardımcı olur. Plastiklerin geçirgenlik gibi dezavantajının olmasına karşın, ilaçların doğru dozajlanmasını ve uygulanmasını sağlayan özel tasarımlar plastik ambalajlara daha uygun görünmektedir. Örneğin, damlatıcı kapaklar veya sprey pompaları, sıvı ilaçların dozajlanması konusunda plastik kullanımına alternatif bırakmamaktadır. Çünkü plastik ambalajlar, farklı ilaç türlerine ve formlarına uyacak şekilde çeşitli şekil ve boyutlarda tasarlanabilir, teknolojiye uyum sağlayabilir.

Sonuç ve Tartışma

Plastik ambalajlar genellikle hafif ve dayanıklıdır, bu da taşınabilirliklerini artırır ve ilaçların kolayca taşınmasını, kullanılmasını sağlar. Dolayısıyla üretim ve taşıma maliyetlerini azaltarak, ilaç üreticilerine maliyet tasarrufu sağlayabilir. Hatta çoğu plastik ambalaj, yüzde yüz geri dönüşüme uygunluğuyla çevresel sürdürülebilirlik açısından önemlidir. Geri dönüşümlü plastik ambalajlar, atık miktarını azaltabilir ve doğal kaynakların korunmasına yardımcı olabilir. Plastik ambalajlar, ilaç endüstrisinde yaygın olarak kullanılmakla birlikte, çevresel endişeler ve atık yönetimi gibi faktörler nedeniyle bazı eleştirilere de maruz kalabilir. Ancak, plastik ambalajın doğru tasarım, doğru üretim ve doğru atılması, bu endişeleri azaltabilir. Hatta Sadek ve Jahan, Bangladeş ilaç sektörünün son dönemdeki büyümesini ve plastik ambalajlama alanındaki teknolojik ilerlemeleri dikkate alarak, plastik bazlı farmasötik ambalajların büyüme potansiyelinin oldukça yüksek olduğunu belirtir (2017:239). Doğru kararlar, tasarımlar ve uygulamalar, kalite ve güvenlik konularının en yüksek önceliğe sahip olduğu ilaç ambalajlamasında çözüm sunabilmektedir. Elbette ileri ambalajlama teknoloji, yüksek

kaliteli plastik malzeme kullanımı, ilaç ambalajlarında pazar başarısının özüdür. Plastik ham maddesine kolay ulaşım, hızlı ve ekonomik işleme imkânı, hafiflik, çevre dostu yönü, belki de en önemlisi teknolojik gelişime olan uyumu, plastiğin sağlık endişelerini geride bırakmaktadır. Hatta bazı plastik şirketleri sadece ilaç ambalajlamasında kullanılmak üzere, birinci sınıf ve ileri teknolojik özel tesisler kurmaktadır. Bu da plastiklerin pazar büyüklüğünün, sektörün hem arz hem de talep açısından önemli oyuncularını ve bireysel katkısını ortaya koymaktadır. Plastiklerin üstün özellikleri, teknolojik uyumları, yüksek kâr marjı ve çevre dostu olması, zararlarını kapatmaya yeterlidir.

Kaynakça

- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(2), 368-388. DOI: <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Canefe, K., Enver, İ. (1981). Tarım İlaçlarının Ambalajlanmasında Kullanılan Plastik Materyaldeki Pestisit Kalıntıları Üzerinde Araştırmalar. *Ankara Eczacılık Fakültesi Mecmuası*. 11(1), 47-68.
- Gerrans, J., Parastou, D., Finlay, K. ve Sherratt, R. S. (2023). An Efficient Smart Pharmaceutical Packaging Technology Framework to Assess the Quality of Returned Medication through Non-Intrusively Recording Storage Conditions after Dispensation. *Technologies*. 11 (75), 1-24. <https://doi.org/10.3390/technologies11030075>
- HPRC. (2019). *Circularity for Healthcare Plastics: The Challenges and Opportunities*. Luxembourg: <https://eur-lex.europa.eu>. <https://eur-lex.europa.eu>
- Hui Terence, K. L., Muhammed, B., Donyai, P., McCrindle, R. ve Sherratt, R. S. (2020). Enhancing Pharmaceutical Packaging through a Technology Ecosystem to Facilitate the Reuse of Medicines and Reduce Medicinal Waste. *Pharmacy Journal*. 8 (58), 1-18. <https://doi.org/10.3390/pharmacy8020058>
- ILO (2021). *Plastics and the world of work*. Genève: ilo.org.
- Koparde, A. A., Doijad, R.C. ve Magdum, C.S. (2019). Natural products in drug discovery. In: Pharmacognosy. *Medicinal Plants*. IntechOpen.
- Mehta, M. R. (?). *Pharmaceutical Packaging, Component And Evaluation*. Department of Pharmaceutics and Pharmaceutical Technology Shri Sarvajanic Pharmacy College.
- Mohd Sabee, M. M. S., Nguyen, T.T.U., Ahmad, N. Ve Abdul Hamid, Z.A (2021). Plastics Packaging for Pharmaceutical Products. M. M. Mohd Sabee içinde, *Plastics Packaging for Pharmaceutical Products*. (?), 1-34. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-820352-1.00088-2>

- Rizan, C., Mortimer, F., Stancliffe, R. ve F. Bhutta, M.(2020). Plastics in healthcare: time for a re-evaluation. *Journal of the Royal Society of Medicine*. 113(2), 49–53. <https://doi.org/10.1177/0141076819890554>
- Sadek, A. Z., Jahan, S.M. (2017). Pharmaceutical Plastic Packaging Market in Bangladesh: A Study on Demand-Supply Scenario and Strategic Imperatives for Local Enterprises. *International Journal of Business and Management*. 12(3), 232-240. <https://doi.org/10.5539/ijbm.v12n3p232>
- Salmenperä, H., Kauppi, S., Dahlo, H. ve Fjäder, P. (2022). Increasing the Circularity of Packaging along Pharmaceuticals Value Chain. *Sustainability*. 14(4715), 1-17. <https://doi.org/10.3390/su14084715>
- Wen, H., Jung, H. ve Li, X. (2015). Drug Delivery Approaches in Addressing Clinical Pharmacology-Related Issues: Opportunities and Challenges. *The AAPS Journal*. 17 (6), 1327-1340. <https://doi.org/10.1208/s12248-015-9814-9>
- Zadbuke, N., Shahi, S., Gulecha, B., Padalkar, A. ve Thue, M. (2013). Recent trends and future of pharmaceutical packaging technology. *Journal of Pharmacy and Bioallied Sciences*. 5(2), 98-110. <https://doi.org/10.4103/0975-7406.111820>

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Pul Emisyon Programında Yer Alan UNESCO Anma ve Kutlama Yıl Dönümleri Temalı Tasarımlar

UNESCO Commemoration and Celebration Anniversaries Themed Designs in the Stamp Emission Program

Serkan AYCİL

ORCID: 0000-0002-3540-5548 ♦ İstanbul PTT Başmüdürlüğü, Muhasebe ve Finans Müdürlüğü,
Bağımsız Araştırmacı ♦ sserkan.aycil@gmail.com

Özet

Çalışmanın amacı pul emisyon programına konu olan UNESCO Anma ve Kutlama Programları temalı pullar üzerinden değerlendirmede bulunmaya çalışmaktır. Nitel araştırmanın içerik analizi yöntemi üzerinden ilerletilen bu çalışmada yazılı ve görsel kaynaklara yer verilmiştir. Öncelikle literatür taraması yapılarak çalışmanın yazılı verileri oluşturulmuş ardından, anma ve kutlama yıl dönümleri başlıklı posta pulları eklenerek çalışmanın içeriği görsel anlatım yönünden zenginleştirilmiştir. Araştırmanın görsel verileri 1981-2023 yılları arasında Türkiye’de tedavüle çıkarılan toplam 23 adet puldan oluşmaktadır. UNESCO Anma ve Kutlama Programları bağlamında kabul edilen 36 konu bulunmasına rağmen çalışmaya sadece anma ve kutlama etkinlikleri ile eş zamanlı olarak aynı yıl emisyonu yapılan toplam 11 konu dâhil edilmiştir. Bu konular Mustafa Kemal Atatürk’ün Doğumunun 100. Yıl Dönümü 1981, Mimar Sinan’ın Vefatının 400. Yıl Dönümü 1988, Yunus Emre’nin Doğumunun 750. Yıl Dönümü 1991, Osmanlı Bilim ve Kültür Mirasının ve Çok Uluslu Yönlerinin Oluşumunun Başlangıcının 700. Yıl Dönümü 1999, Mevlânâ Celâleddîn-î Rûmî’nin Doğumunun 800. Yıl Dönümü 2007, Kaşgarlı Mahmud’un Doğumunun 1000. Yıl Dönümü 2008, Kâtip Çelebi’nin Doğumunun 400. Yıl Dönümü 2009, Evliya Çelebi’nin Doğumunun 400. Yıl Dönümü 2011, Pirî Reis Dünya Haritasının 500. Yıl Dönümü 2013, Hoca Ahmed Yesevi’nin Vefatının 850. Yıl Dönümü 2016 ve Âşık Veysel’in Vefatının 50. Yıl Dönümü 2023 biçiminde sıralanmaktadır. 2024 yılı içerisinde UNESCO 42. Genel Konferansı kararı ile anma ve kutlama programlarına dâhil edilen Divânu Lugâti’t-Türk’ün Yazılışının 950. Yıl Dönümü (1074), Ali Kuşçu’nun Vefatının 550. Yıl Dönümü (1474) ve Fuat Sezgin’in Doğumunun 100. Yıl Dönümü (1924) konularının ise henüz pul emisyon programına dâhil edilip edilmeyeceği bilinmediği için bu konularla ilgili herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Pul emisyon programının son 5 yıla ait verileri ile UNESCO Genel Konferansı kararları birlikte değerlendirildiğinde posta idaresinin emisyon programına dâhil edilecek temaların belirlenmesi sürecinde seçici davrandığı ve daha çok popüler konuları emisyon programına dâhil ettiği görülmüştür. UNESCO Türkiye Milli Komisyonu’nun ise Genel Konferans kararları ile kayıt altına alınan yıl dönümü etkinliklerini yeterince desteklemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: UNESCO, anma ve kutlama yıl dönümleri, posta pulu.

Extended Abstract

The aim of the study is to try to make an evaluation on the UNESCO Commemoration and Celebration Programs themed stamps, which are the subject of the stamp emission program. Written and visual sources are included in this study, which is carried out through the content analysis method of qualitative research. The data collected using the document analysis method, one of the data collection tools, was shaped on the axis of visual examination and interpretation. Document analysis; While it was created through the contents of magazines, books, book chapters, encyclopedia articles, scientific reports, corporate publications and websites, visual research was tried to be created through stamp objects that draw attention to UNESCO Commemoration and Celebration Programs. First, the written data of the study was created by scanning the literature, and then the content of the study was enriched in terms of visual expression by adding postage stamps titled commemoration and celebration anniversaries. The visual data of the research consists of a total of 23 stamps put into circulation in Turkey between 1981 and 2023. While 4 of these stamps were printed in blocks, the remaining 19 were printed in series. Although there are 36 issues accepted within the context of UNESCO Commemoration and Celebration Programs, only a total of 11 issues that were emitted simultaneously with commemoration and celebration events in the same year were included in the study. These topics are the 100th Anniversary of the Birth of Mustafa Kemal Atatürk in 1981, the 400th Anniversary of the Death of Mimar Sinan in 1988, the 750th Anniversary of the Birth of Yunus Emre in 1991, the 700th Anniversary of the Beginning of the Formation of the Ottoman Scientific and Cultural Heritage and its Multinational Aspects. 1999, 800th Anniversary of the Birth of Mevlânâ

Celâleddîn-i Rûmî 2007, 1000th Anniversary of the Birth of Mahmud of Kaşgar 2008, 400th Anniversary of the Birth of Kâtip Çelebi 2009, 400th Anniversary of the Birth of Evliya Çelebi 2011, The 500th Anniversary of the Piri Reis World Map is 2013, the 850th Anniversary of the Death of Hodja Ahmed Yesevi is 2016, and the 50th Anniversary of the Death of Âşık Veysel is 2023. The 950th Anniversary of the Writing of Dîvânu Lugâti't-Türk (1074), the 550th Anniversary of the Death of Ali Kuşçu (1474) and the Commemoration of Fuat Sezgin, which were included in the commemoration and celebration programs by the decision of the 42nd General Conference of UNESCO in 2024. As for the 100th Anniversary of his birth (1924), no work has been done on these issues since it is not yet known whether stamps will be issued or not. When the data of the last 5 years of the stamp emission program and the UNESCO General Conference decisions are evaluated together, it is seen that the postal administration acts selectively in the process of determining the themes to be included in the emission program and includes more popular topics in the emission program. It was concluded that the Turkish National Commission for UNESCO did not adequately support the anniversary events recorded by the General Conference decisions.

Keywords: UNESCO, anniversaries of commemoration and celebration, postage stamp.

Giriş

UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization/Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu) Anma ve Kutlama Yıl Dönümlerine dair içerik oluşturmayı hedefleyen bu çalışmanın öncesinde 1923-2023 yılları arasındaki pul emisyon programları incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda; Hasan Ali Yücel, Şeyh Galip, Kemal Ahmet Arü, Yusuf Nabi, Buhurizade Mustafa İtrî, İsmail Gaspıralı ve Fuad Köprülü şahsiyetleri ile Atebetü'l-Hakayık ve Bilge Tonyukuk Anıtı başlıklı herhangi bir filatelik tasarıma rastlanılmamıştır. Anma ve kutlama yıl dönümleri dışındaki diğer tarihlerde yayımlanmış olan filatelik tasarımlara ilişkin bilgiler ise aşağıda detaylı olarak belirtilmiştir. Buna göre: 1983'te yayımlanan ve iki seriden oluşan pulların birinde *Uluğ Bey ve Rasathanesi* konulu bir tasarıma yer verilmiştir (Pulhane, 1983). 1957'de yayımlanan ve *Fuzuli Yılı* başlıklı çalışmayı oluşturan bir tasarımda Şair Fuzuli'nin sağ profilden görünüşü tasvir edilmiştir (Pulhane, 1957). 1976'da yayımlanan ve *Nasrettin Hoca* başlıklı çalışmayı oluşturan üç serilik pullarda Nasrettin Hoca teması kullanılmıştır. Yine 2008'de yayımlanan ve *Nasrettin Hoca'nın 800. Doğum Yıl Dönümü* anısına basılan dört serilik pullarda Nasrettin Hoca'nın fıkralarını betimleyen tasvirler yer verilmiştir (Pulhane, 1976; Pulhane, 2008a). 2016'da Nazım Hikmet'in 114. Doğum Gününü anmak amacıyla Nilüfer Belediyesi'nin girişimiyle kişisel bir pul basılmıştır (Nilüfer Belediyesi, 2016). 1967'de *Türk Büyükleri ve Meşhurları* serisi olarak yayımlanan 5'li serideki pullardan birinde Osman Hamdi Bey'in portresine yer verilmiştir (Pulhane, 1967). 1966'da *Türk Büyükleri ve Meşhurları 1966/2* olarak yayımlanan 5'li serideki pullardan birinde Halide Edip Adivar teması kullanılmıştır (Pulhane, 1966). 1996'da *Avrupa 1996-Ünlü Kadınlar* serisi olarak yayımlanan ikili serideki pullardan birinde yine Halide Edip Adivar'ın portresi görsel olarak kullanılmıştır (Pulhane, 1996). 2015'te resmî posta pulu olarak yayımlanan 5'li serideki pullardan birinde Türk ve İslâm Eserleri Müzesi teması kullanılmıştır (Pulhane, 2015). 2018'de SEKA Kâğıt Müzesi ve Kocaeli Üniversitesi'nin yürüttüğü ortak proje neticesinde bir pul sergisi açılmıştır. SEKA Kâğıt Müzesi Süreli Sergi Salonu'nda açılan sergide, İzmit sancağından günümüze Kocaeli kent kültürüne katkı sunan şahsiyetlerin illüstrasyonları sergilenmiştir. Güzel Sanatlar Fakültesi grafik tasarımı bölümünde görevli olan bir öğretim görevlisi ile aynı bölümde okuyan bir öğrencinin birlikte hazırladığı Matrakçı Nasuh temalı pul tasarımı ve posta kartı diğer eserlerle birlikte sergilenmiştir (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, 2018). 1969'da yayımlanan *Kutadgu Bilig'in Yazılışının 900. Yılı* başlıklı çalışmada Kutadgu Bilig isimli eserin kitap formunda tasvir edildiği bir tasarıma yer verilmiştir (Pulhane, 1969). 1980'de *XVI. Uluslararası Ahi Evran Bayramı ve Folklor Festivali* anısına hazırlanan bir adet ilk gün zarfı satışa sunulmuştur (Benim Müzayedem, 2023). 2021'de Karaman Belediyesi ve Mihaliççık Belediyesi *Yunus Emre'nin Vefatının 700. Yılı* anısına kişisel pullar bastırmıştır. Aynı yıl içerisinde Sakarya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü de Hacı Bektaş Veli ve Yunus Emre anısına ayrı ayrı iki adet kişisel pul bastırmıştır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, t.y.). Son olarak 2009'da yayımlanan ve *Türk Meşhurları* başlıklı çalışmayı oluşturan

iki serilik pullardan birinde Süleyman Çelebi'nin portresi, Mevlid isimli eseri ve bir de cami görseli kullanılmıştır (Pulhane, 2009a).

UNESCO Yürütme Kurulunun 2019 yılı Nisan ayı tarihli 206. Toplantısında kabul edilen kararın (30. madde) Genel Konferansta benimsenmesiyle birlikte yıl dönümü programlarının etkisi genişletilerek yenilenmiştir. Buna göre; toplumsal cinsiyet eşitliği, coğrafi dağılım, kaynak bulma, dönemsellik, ölçme ve değerlendirme başlıklarının ön plana çıktığı toplantıda üye olan her bir devletin iki yıllık bir dönemde sadece iki öneride bulunabileceği belirtilmekte ve bu önerilerden birinin toplumsal cinsiyet eşitliği ekseninde olması beklenmektedir. UNESCO Türkiye Millî Komisyonu ilgili bakanlıklara, STK'lara, üniversitelere ve diğer ilgili kurum ve kuruluşlara belirlenmiş kriterleri ileterek önerilerde bulunmalarını beklemektedir. Buna göre gelen öneriler önce UNESCO Yürütme Kurulunun sonrasında Genel Konferansın onaylamasının ardından basın ve medya araçlarıyla kamuoyuna, yazışmalar yoluyla da ilgili kurumlara duyurulmaktadır. Duyurunun temel önceliği hem farkındalık oluşturmaya çalışmak hem de etkinlikler yapılmasını teşvik etmektir. Ayrıca yönetim kurulunun uygun gördüğü etkinlikler Milli Komisyonumuz ve UNESCO Genel Direktörlüğünün hazırladığı yıl dönümü logosuyla desteklemektedir (UNESCO, 2022:218).

UNESCO 42. Genel Konferansı itibarıyla UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nun teklif ettiği ve UNESCO Genel Konferansının kabul ettiği 36 Anma ve Kutlama Yıl Dönümü bulunmaktadır (UNESCO, 2022:224; UNESCO, t.y.). Literatür taramasında UNESCO başlıklı birçok çalışmaya ulaşılmamasına rağmen pul emisyon programları ile UNESCO Anma ve Kutlama Yıl Dönümlerini bir arada değerlendiren herhangi bir çalışmaya ulaşılmamıştır. Buna göre UNESCO Anma ve Kutlama Yıl Dönümleri ve posta pulları ekseninde şekillenen bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacak uygulamalar içerdiği düşünülmektedir.

Yöntem

Nitel araştırmanın içerik analizi yöntemi üzerinden ilerletilen bu çalışmada yazılı ve görsel verilere yer verilmiştir. Öncelikle literatür taraması yapılarak çalışmanın metni oluşturulmuş ardından, UNESCO Anma ve Kutlama Yıl Dönümleri başlıklı posta pulları eklenerek çalışmanın içeriği görsel anlatım yönünden zenginleştirilmiştir.

Amaç

Çalışmanın amacı pul emisyon programına konu olan UNESCO Anma ve Kutlama Programları temalı pullar üzerinden değerlendirmede bulunmaya çalışmaktır.

Araştırma Verileri

Veri toplama araçlarından doküman analizi yöntemi kullanılarak toplanan veriler, görsel inceleme ve yorumlama ekseninde şekillenmiştir. Doküman analizi; dergi, kitap, kitap bölümü, ansiklopedi maddesi, bilimsel raporlar, kurumsal yayınlar ve web sayfalarında yer alan içerikler üzerinden oluşturulmuşken görsel araştırma, UNESCO Anma ve Kutlama Programlarına dikkat çeken pul tasarımları üzerinden oluşturulmuştur.

Tablo 1. UNESCO 42. Genel Konferansı İtibarıyla Kabul Edilen Anma ve Kutlama Yıl Dönümleri

Anma ve Kutlama Yıl Dönümü	UNESCO Konferansları	Konu Başlığı
2024	42. Genel Konferansı	Divânu Lugâti't-Türk'ün Yazılışının 950. Yıl Dönümü (1074)

2024	42. Genel Konferansı	Ali Kuşçu'nun Vefatının 550. Yıl Dönümü (1474)
2024	42. Genel Konferansı	Fuat Sezgin'in Doğumunun 100. Yıl Dönümü (1924)
2023	41. Genel Konferansı	Âşık Veysel'in Vefatının 50. Yıl Dönümü (1973)
2022	41. Genel Konferansı	Süleyman Çelebi'nin Vefatının 600. Yıl Dönümü
2021	40. Genel Konferansı	Hacı Bektaş Veli'nin Vefatının 750. Yıl Dönümü (1271)
2021	40. Genel Konferansı	Yunus Emre'nin Vefatının 700. Yıl Dönümü (1321)
2021	40. Genel Konferansı	Ahi Evran'ın Doğumunun 850. Yıl Dönümü (1171)
2020	40. Genel Konferansı	Bilge Tonyukuk Anıtı'nın Dikilişinin 1300. Yıl Dönümü (720)
2019	39. Genel Konferansı	Kutadgu Bilig'in Yusuf Has Hacib tarafından Yazılışının 950. Yıl Dönümü (1069)
2018	39. Genel Konferansı	Atebetül-Hakayık'ın Basılışının 100. Yıl Dönümü (1918)
2016	38. Genel Konferansı	Hoca Ahmed Yesevi'nin Vefatının 850. Yıl Dönümü (1166)
2016	38. Genel Konferansı	Fuad Köprülü'nün Vefatının 50. Yıl Dönümü (1966)
2014	37. Genel Konferansı	Matrakçı Nasuh'un Vefatının 450. Yıl Dönümü (1564)
2014	37. Genel Konferansı	Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nin Kuruluşunun 100. Yıl Dönümü (1914)
2014	37. Genel Konferansı	İsmail Gaspıralı'nın Vefatının 100. Yıl Dönümü (1914)
2014	37. Genel Konferansı	Halide Edip Adıvar'ın Vefatının 50. Yıl Dönümü (1964)
2013	36. Genel Konferansı	Pirî Reis Dünya Haritasının 500. Yıl Dönümü (1513)
2012	36. Genel Konferansı	Müziyen Buhurizade Mustafa İtrî'nin Vefatının 300. Yıl Dönümü (1712)
2012	36. Genel Konferansı	Yusuf Nâbi'nin Vefatının 300. Yıl Dönümü (1712)
2012	36. Genel Konferansı	Mimar ve Şehir Planlamacı Kemal Ahmet Arû'nun Doğumunun 100. Yıl Dönümü (1912)
2011	35. Genel Konferansı	Evliya Çelebi'nin Doğumunun 400. Yıl Dönümü (1611)
2011	35. Genel Konferansı	Ressam, Arkeolog ve Sanat Uzmanı Osman Hamdi Bey'in Vefatının 100. Yıl Dönümü (1910)
2009	34. Genel Konferansı	Kâtip Çelebi'nin Doğumunun 400. Yıl Dönümü (1609)
2008	34. Genel Konferansı	Kaşgarlı Mahmud'un Doğumunun 1000. Yıl Dönümü (1008)
2007	33. Genel Konferansı	Mevlânâ Celâleddîn-î Rûmî'nin Doğumunun 800. Yıl Dönümü (1207)
2002	31. Genel Konferansı	Nazım Hikmet'in Doğumunun 100. Yıl Dönümü (1902)
1999	29. Genel Konferansı	Şeyh Galip'in Vefatının 200. Yıl Dönümü (1799)
1999	29. Genel Konferansı	Osmanlı Bilim ve Kültür Mirasının ve Çok Uluslu Yönlerinin Oluşumunun Başlangıcının 700. Yıl Dönümü (1299)
1997	28. Genel Konferansı	Hasan Ali Yücel'in Doğumunun 100. Yıl Dönümü (1897)
1996	28. Genel Konferansı	Nasreddin Hoca'nın Vefatının 700. Yıl Dönümü (1296)

1995	27. Genel Konferansı	Şair Fuzûlî (Mehmed bin Süleyman Fuzûlî)'nin Doğumunun 500. Yıl Dönümü (1495)
1994	27. Genel Konferansı	Uluğ Bey'in Doğumunun 600. Yıl Dönümü (1394)
1991	25. Genel Konferansı	Yunus Emre'nin Doğumunun 750. Yıl Dönümü (1241)
1988	24. Genel Konferansı	Mimar Sinan'ın Vefatının 400. Yıl Dönümü (1588)
1981	20. Genel Konferansı	Mustafa Kemal Atatürk'ün Doğumunun 100. Yıl Dönümü (1881)

Kaynak: (UNESCO, 2022:224-225; UNESCO, t.y.).

Verilerin Analizi

Güvenilirlik ve geçerlilik açısından denetlenmiş kaynaklar üzerinden oluşturulan bu çalışmadaki görsel verilerin 18 adedine araştırmacının arşivinden erişilmişken kalan 5 adedine web sayfalarından yapılan taramalar sonucunda erişilmiştir. Araştırmaya konu olan her bir anma pulu ve anma bloku renk, tonlama, tema, simge, sembol, imge, işaret, içerik ve tipografi öğeleri göz önünde bulundurulması koşuluyla yine araştırmacı tarafından tetkik edilmiştir.

Bulgular

Araştırmanın görsel verileri 1981-2023 yılları arasında Türkiye’de tedavüle çıkarılan toplam 23 adet puldan oluşmaktadır. Bu pulların 4 adedi blok hâlinde basılmışken kalan 19 adedi seriler hâlinde basılmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk’ün Doğumunun 100. Yıl Dönümü 1981

1978’de gerçekleştirilen UNESCO Anma ve Kutlama Programına Türkiye ilk kez Atatürk’ün Doğumunun Yüzüncü Yılı teması ile katılmıştır. 152 üyenin tamamının onayladığı kararda “Atatürk uluslararası anlayış, işbirliği ve barış yolunda çaba göstermiş üstün kişi, UNESCO’nun yetki alanlarında yenilikler gerçekleştirmiş bir inkılapçı, sömürgecilik ve yayılcılığa karşı savaştan ilk önderlerden biri, insan haklarına saygılı, insanları ortak anlayışa ve devletleri dünya barışına teşvik eden, bütün yaşamı boyunca insanlar arasında renk, din, ırk ayırımı gözetmeyen, eşi olmayan devlet adamı ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusudur” ifadesine yer verilmiştir (UNESCO, 2016).

Resim 1. Atatürk’ün Doğumunun 100. Yılı 120x120 mm. **Görsel Kaynak:** Araştırmacının arşivinden

Resim 1’de 1981’de tedavüle çıkarılan ve *Atatürk’ün Doğumunun 100. Yılı* başlıklı çalışmayı oluşturan 6 serilik bir anma blokuna yer verilmiştir. Basım adedi 500.000 olan blok litografi usulü ile Harrison and Sons Limited High Wycombe-Londra-İngiltere adresinde basılmıştır (Pulhane, 1981). Her biri farklı değerlere sahip olan pullarda Atatürk’ün müzakereci, eğitimci, bürokrat, asker ve siyasi kişiliğini yansıtan temalar kullanılmıştır. Farklı tarihlerde tedavüle çıkarılan pullar bu anma blokunda bir araya getirilmiş ve yeni bir tasarım oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda pulların ikinci bir tasarım olduğu pullardaki dantel yapısından da anlaşılmaktadır. Pulların birbirinden kolayca ayrılmasını sağlayan perforaj kısmının haricinde, baskı alanı içerisinde ayrı bir dantel yapısının olduğu görülmektedir. Tasarımdaki her bir pulun kare formata sahip olduğu bilinmesine rağmen marj kısmına verilen pay nedeniyle göz yanılması gerçekleşmekte ve görseller dikey ya da yatay formata sahipmiş gibi algılanmaktadır. Buna göre soldan sağa doğru üst kısımdaki ilk görselde Tümgeneral Mustafa Kemal’in Samsun’a çıkışından 28 gün önce çekilmiş bir fotoğrafı yer alırken Erzurum Kongresinin 50. Yılı nedeniyle çıkarılan ikinci görselde Atatürk’ün ayakta duran bir görseli yer almaktadır. Bu görseldeki öğeler siyah beyaz bir formda kurgulanmış olup Atatürk’ü ön plana çıkarmak için görselin etrafı beyazlaştırılmış ve gölgesinin düştüğü son yere 50 rakamı yazılmıştır. Cumhuriyetin 40. Yılı anısına tedavüle çıkarılan üçüncü tasarımda karanlıktan aydınlığa doğru giden süreci vurgulamak için açık renkler kullanılmıştır. Harf İnkılabının 10. Yıl Dönümü anısına basılan dördüncü tasarımda karatahtaya el yazısı ile Latin harflerinin ilk kullanımları yazılmıştır. Orijinal çalışmada baskı alanı siyah beyaz tonlamalardan oluşuyorken bu tasarımdaki renk tercihi mürekkep mavisi tonundan oluşmaktadır. Beşinci görseldeki tasarım Atatürk’ün Birinci Cumhurbaşkanı seçilmesinin anısına basılmış olup sonraki süreçte orijinal hâliyle farklı baskılarda da kullanılmıştır. Son görselde ise Şapka İnkılabı temalı bir tasarıma yer verilmiştir. Canlı renklerle oluşturulan bu tasarımda Atatürk’ün frak giydiği görülmektedir (Mazak, Minder, Geleş ve Tuna, 2006:19-55). Ayrıca aynı yıl içerisinde Balkanfila VIII. Pul Sergisi anısına, 2 seriden oluşan benzer bir anma bloku daha yayımlanmıştır.

Mimar Sinan’ın Vefatının 400. Yıl Dönümü 1988

Türk mimarlık tarihinin en önemli şahsiyeti olarak görülen Mimar Sinan, Yavuz Sultan Selim’in hizmetinde bulunmuş ve yaşamı boyunca birçok sefere katılmıştır. Gittiği seferlerde farklı mimari tasarımlara aşina olan Mimar Sinan, ilerleyen yıllarda bu birikimini hayatına tatbik etmeye başlamıştır. 1538’de katıldığı Karaboğdan Seferi sırasında Prut Nehri üzerine bir köprü kurmuş ve ordunun karşıya geçmesini sağlamıştır. On üç günde inşa edilen köprü sayesinde padişahın takdirini kazanan Mimar Sinan’a 48 yaşında Mimarbaşılık görevi verilmiştir (Katkat, 2016:10). 100 yıl kadar yaşadığı bilinen ve 1588’de vefat eden Mimar Sinan’ın mesleğinde üç aşama kaydettiği belirtilmektedir. Buna göre çıraklık eserim dediği ilk aşama, Şehzade Cami ile kalfalık eserim dediği ikinci aşama, Süleymaniye Külliyesi ile ustalık eserim dediği son aşama ise Selimiye Cami ile nitelendirilmiştir (Şengül, 2010:32). Mimar Sinan’ın inşa ettiği eser sayısında ihtilaflar bulunmasına rağmen mevcut sayının Sai Mustafa Çelebi’ye göre 326’nın üzerinde olduğu, günümüz kaynaklarında ise 452 olduğu anlaşılmaktadır. Dönemin şartları ve ulaşım mesafesi göz önünde bulundurulduğunda mevcut yapıların tamamının bizzat Mimar Sinan tarafından inşa edilmesinin mümkün olmadığı anlaşılmakla birlikte Mimar Sinan’ın bu süreçte, yapıların önemli bir kısmının planını çizerek projesini gözden geçirdiği ve inşaat sürecini yardımcıları aracılığıyla denetlediği düşünülmektedir (Mülayim, 2009:226).

Mimar Sinan’ın kalfalık eseri olan ve tasarımında Ayasofya etkileri hissedilen Süleymaniye Cami (Katkat, 2016:364). Boğaziçi’ni ve Haliç’i gören en yüksek tepeye konumlandırılmıştır. Kubbesi 4 fil ayağı üzerine oturtulan Süleymaniye Cami 1550-1557 yılları arasında Kanuni Sultan Süleyman adına inşa edilmiştir. Yapıdaki 4 olan minare sayısı, İstanbul’un Fethi’nden sonraki 4. Padişahlık makamını, minarelerdeki şerefe sayısı ise 10. Osmanlı padişahlığını simgelemektedir (Güleç, 2011:115).

Resim 2. Mimar Sinan 26x41 mm.

Resim 3. Süleymaniye Cami 26x41 mm.

Görsel Kaynak: Araştırmacının arşivinden

Görsel Kaynak: Araştırmacının arşivinden

Resim 2 ve 3'te 1988'de tedavüle çıkarılan ve *Mimar Sinan'ın Ölümünün 400. Yılı* başlıklı çalışmayı oluşturan 2 adet anma puluna yer verilmiştir. Basım adedi 600.000 olan pulların grafik tasarımını sırasıyla Cemalettin Güzeloğlu ve Namık Kemal Sarıkavak yapmıştır (Pulhane, 1988). Mimar Sinan'ın sol profilden betimlenmiş portresinin yer aldığı 50 Lira bedelli ilk tasarımda Selimiye Cami, Süleymaniye Cami ve su kemeri görsellerinin negatif yansımalarına yer verilmiştir. İkinci tasarımda ise altın orana Süleymaniye Cami'nin illüstratif bir görseli konumlandırılmış ve renkli tasarımın dışında kalan çalışma alanına yine Süleymaniye Cami'nin diğer kısımlarını tasvir eden vektörel çizimler yerleştirilmiştir. Ayrıca 1957 ve 2007 tarihli pul emisyonlarında Mimar Sinan ve seçili eserlerinden bir kısmı tasarımlara yansıtılmıştır.

Yunus Emre'nin Doğumunun 750. Yıl Dönümü 1991

13. ila 14. yüzyıllarda Orta Anadolu'da yaşamış olan önemli şahsiyetlerden birisi de Yunus Emre'dir. Türkçe'ye iyi derecede hâkim olan Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli'nin sohbetlerine icabet etmiş ve yine onun telkiniyle Tapduk Emre'ye giderek uzun yıllar hizmetinde bulunmuştur (Banarlı, 1971:326). Kuraklık ve kıtlığın yanı sıra Anadolu'daki siyasi istikrarın da iyice bozulduğu o dönemde Yunus Emre hem Allah (cc) sevgisi, dini inanç ve ahlaki değerler gibi konuları Türk-İslâm sentezi çerçevesinde teşekkül etmeye çalışmış hem de dönemindeki Farsça eserler üreten şahsiyetlerden farklı olarak tasavvufa dair manaları Türkçeleştirerek kendine özgü üslubuyla sunmuştur (Yavuz, 2017:27-29).

Resim 4. Yunus Emre Sevgi Yılı 26x41 mm.

Görsel Kaynak: Araştırmacının arşivinden

Resim 5. Yunus Emre Sevgi Yılı 26x41 mm.

Görsel Kaynak: Araştırmacının arşivinden

Resim 4 ve 5'te 1991'de tedavüle çıkarılan ve *Yunus Emre Sevgi Yılı* başlıklı çalışmayı oluşturan 2 adet ek değerli anma puluna yer verilmiştir. Basım adedi 300.000 olan ve ofset baskı tekniği ile oluşturulan pulların grafik tasarımını Hidayet Aksu yapmıştır (Pulhane, 1991). Resim 4'te karma renkler ve farklı boyutlu geometrik şekiller kullanılmak suretiyle Yunus Emre portresi oluşturulduğu görülürken Resim 5'teki tasarımda ise Yunus Emre'nin arka plandaki dünya küresi önünde ellerini göğe doğru kaldırmış bir ağaç olarak tasvir edildiği görülmektedir. Ayrıca 1971 ve 2010 yıllarında Yunus Emre konulu anma pulları basılmışken 2021 yılında *2021 Yunus Emre ve Türkçe Yılı* konulu bir adet özel gün zarfı basılmıştır.

Osmanlı Bilim ve Kültür Mirasının ve Çok Uluslu Yönlerinin Oluşumunun Başlangıcının 700. Yıl Dönümü 1999

El yazması kitapları süslemek amacıyla sulu boya ile yapılan resimler için kullanılan minyatür tabiri Türk dünyasında, nakış terimine karşılık gelmekte olup boya ile resim yapma anlamında kullanılmaktadır (Binark, 1978:271). Uygur Türklerinin, başşehir Hoço başta olmak üzere 8. yüzyıldan itibaren Turfan bölgesinde meydana getirdikleri minyatürler, Türklerin en eski minyatürlerinin kaynağı olarak sayılmaktadır (Aslanapa, 1986:851). Özellikle Moğol istilası ile birlikte İslâm dünyasına birçok kâtip ve sanatkar sığınmış bu sayede resim ve heykelin yayılmasında Türk sanatının etkileri görülmeye başlamıştır. Osmanlı dönemi Türk minyatürleri ise ancak Fâtiş Sultan Mehmet zamanından itibaren günümüze intikal edebilmiştir. Fâtiş Sultan Mehmet ile başlayan bu gelişme Kanunî Sultan Süleyman döneminde olgunluğa erişmiştir. Sonraki süreçte Kıncı Mahmut, Nigârî ve Kefeli Hasan Çelebi gibi üstatlar yetişmiş ve Lale Devri'nin önemli sanatçılarından biri olan Levni tarafından bir mektep tesis edilmiştir (Binark, 1978:275-277). Osmanlıda süsleme ve resim sanatı olarak görülen bu geleneğe savaşlar, sosyal hayat ve saray yaşamı gibi konular minyatürlere yansımıştır.

Resim 6. Yeniçeriler.

Resim 7. Osmanlıda Günlük Yaşam.

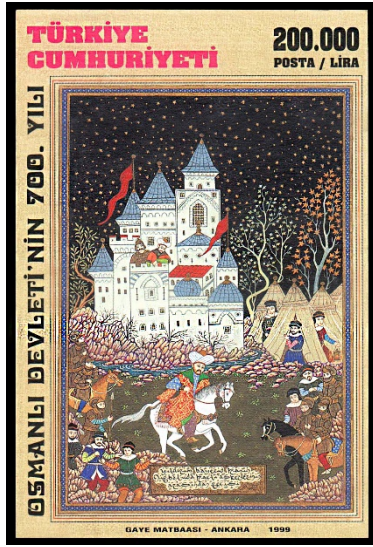
Görsel Kaynak: Araştırmacının arşivinden

Görsel Kaynak: Araştırmacının arşivinden

Resim 8. Enderun Mektebi. Görsel Kaynak: Araştırmacının arşivinden

Resim 6, 7 ve 8’de 1999’da tedavüle çıkarılan ve *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunun 700. Yılı* başlıklı çalışmayı oluşturan 3 değerli anma puluna yer verilmiştir. Basım adedi 602.000 olan ve ofset baskı tekniği ile oluşturulan pulların grafik tasarımını sırasıyla Ömer Faruk Atabek, Selma Kollu ve Sebahat Kırçak yapmıştır (Pulhane, 1999). Kare formata sahip olan ve 175.000 Lira bedel ile satışa sunulan pullarda Osmanlı dönemine ait tasvirler yer almaktadır. Resim 6’da sarı renkli çizme giyen ve börk takan üç yaya yeniçeri ile sekban bölüğüne mensup olduğu düşünülen atlı bir yeniçeriye yer verilmiştir. Resim 7’de Osmanlıda günlük yaşam ve padişahın çarşı denetimi tasarıma yansımışken Resim 8’de Enderun Mektebi’ndeki bir ders süreci tasarıma yansımıştır.

Resim 9. Yıldırım Bayezid Han'ın Niğbolu'dan Geçışı.

Görsel Kaynak: Araştırmacının arşivinden

Resim 10. Osmanlı Sarayında Yaşam.

Görsel Kaynak: Araştırmacının arşivinden

Resim 9 ve 10’da 1999’da tedavüle çıkarılan ve *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunun 700. Yılı* başlıklı çalışmayı oluşturan 2 adet değerli anma puluna yer verilmiştir. Basım adedi 300.000+300.000 olan ve ofset baskı tekniği ile oluşturulan pulların grafik tasarımını sırasıyla Ömer Faruk Atabek ve Sebahat Kırçak yapmıştır (Pulhane, 1999). Dikey formata sahip olan ilk minyatürde Yıldırım Bayezid Han'ın Niğbolu Savaşı sırasında Haçlı Askerlerinin arasından geçişi görsele yansımışken yatay formata sahip olan diğer minyatürde Osmanlı sarayındaki kadınların günlük yaşamı tasarıma yansımıştır.

Mevlânâ Celâleddîn-î Rûmî'nin Doğumunun 800. Yıl Dönümü 2007

1207’de Horasan’ın Belh şehrinde doğan Mevlânâ, yaşadığı yıllardaki istikrarsızlıklar nedeniyle Anadolu’ya gelmiş ve burada yaşamıştır. İslam’ın büyüklüğünü ve İslami ilimleri önce Sultan’ül Ulema unvanıyla tanınan babası Bahâeddin Veled’den öğrenen Mevlânâ, henüz küçük yaşlardayken iyi bir eğitim alma imkânı bulmuştur. Alâeddin Keykubat’ın, babası Bahâeddin Veled’i Konya’ya davet etmesi üzerine babası ailesiyle birlikte Larende’den Konya’ya taşınmıştır. Altun-Âbâ Medresesi’nde dersler veren babasının vefatından sonra artık fetva ve vaaz verecek kadar sağlam bir bilgi birikimine ulaşan Mevlânâ babasının yerine bu medresede dersler vermeye devam etmiştir (Banarlı, 1971:308-309; Uslu, 2022a:8-11). Divân-ı Kebir, Fihî Mâ Fih, Mecâlis-i Seb’a, Mektûbât ve Mesnevî isimli beş eser veren ve giderek tanınır hâle gelen Mevlânâ 17 Aralık 1273’te Konya’da vefat etmiştir. Öldüğü günü Rabbine kavuşma vakti olarak tanımlaması üzerine Mevlânâ’nın ölüm gününe Şeb-i Arûs denilmiştir (Uslu, 2022a:14-17).

Resim 11. UNESCO Mevlânâ'nın Doğumunun 800. Yılı 130x67 mm.

Görsel Kaynak: <https://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k200707.html> E.T. 23.04.2023

Resim 11'de 2007'de tedavüle çıkarılan ve *Mevlânâ'nın Doğumunun 800. Yılı* başlıklı çalışmayı oluşturan bir adet anma blokuna yer verilmiştir. Basım adedi 100.000 olan ve 0,25 YTL, 0,50 YTL, 060 YTL, 070 YTL bedel ile satışa sunulan pullar ofset baskı tekniği kullanılarak oluşturulmuştur (Pulhane, 2007). Yatay bir formata sahip olan bu tasarımda anma blokunun marj alanına kadar baskı uygulanmış ve alt kısımdaki orta alan ile tasarımın her bir köşesine Mevlevi sema törenini betimleyen logolar yerleştirilmiştir. Soldan sağa doğru sırasıyla ilk tasarımda Mevlânâ'nın sağ profilden tasvir edilmiş gençlik yıllarına ait bir görseline yer verilmişken ikinci tasarımda Mevlevi mührüne yer verilmiştir. Üçüncü tasarımda Mevlevi sema törenine ait bir kesit kuşbakışı görünümünde tasvir edilmişken son tasarımda Konya kent merkezinde bulunan Mevlânâ Müzesi tasvirine yer verilmiştir.

Kaşgarlı Mahmut'un Doğumunun 1000. Yıl Dönümü 2008

Kesin olmamakla birlikte doğum tarihi 1025 olarak kayıtlanan Kaşgarlı Mahmut, Karahanlılar döneminde yetişmiş ilk Türk dil bilginidir. Kaşgarlı Mahmut Tahir Mervezi, Beyhaki ve Gerdizi gibi âlimlerle birlikte Türk illerini dolaşarak Türk kültürünün Araplara tanıtılmasında önemli katkılar sunmuştur. Etnograf, filolog ve ilk Türk haritacısı olan Kaşgarlı Mahmut yaşadığı dönemdeki Türk illeri ile oba ve boylarının kullandığı ağızları *Divanü Lugati't-Türk* adlı eserine taşımıştır (Sarı, 2016:5-8).

Resim 12. Kaşgarlı Mahmut 36x52 mm.

Resim 13. Kaşgarlı Mahmut *Divanü Lugati't-Türk* 36x52 mm.

Görsel Kaynak: <https://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k200807.html> E.T. 21.07.2023

Görsel Kaynak: <https://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k200807.html> E.T. 21.07.2023

Resim 12 ve 13'te 2008'de tedavüle çıkarılan ve *Kaşgarlı Mahmut 1000. Doğum Yıl Dönümü* başlıklı çalışmayı oluşturan 2 adet anma puluna yer verilmiştir. Basım adedi 100.000 olan ve ofset baskı tekniği ile oluşturulan pulların grafik tasarımını Gülten Yeğenağa yapmıştır (Pulhane, 2008b). Dikey formata sahip olan her iki tasarımda dantellere kadar baskı uygulanmıştır. Zeminin degradeli bir biçimde yeşil renk tonundan mavi renk tonuna döndüğü ilk tasarımda Kaşgarlı Mahmut'un at üstünde elinde bir adet ok ile tasvir edildiği görülürken suluboya etkisinin yoğunlaştığı diğer tasarımda Kaşgarlı Mahmut'un ayakta durduğu ve elindeki Divanü Lugati't-Türk isimli eserini incelediği görülmektedir.

Kâtip Çelebi'nin Doğumunun 400. Yıl Dönümü 2009

1608'de İstanbul'da doğan Kâtip Çelebi bibliyografya¹, biyografi², coğrafya ve tarih ile meşgul olmuştur. Asker olan ve aynı zamanda Enderun Mektebi'nde iyi bir tahsil görerek yetişen babası, henüz küçük yaşlarda olan oğlu Kâtip Çelebi ile ilgilenmeye başlamış ve oğlunun iyi bir eğitim almasını sağlamıştır. Günümüzde 20 kadar önemli eser verdiği bilinen Kâtip Çelebi, en eski Coğrafya kitabımız olarak bilinen Cihannümmâ ile on beş bine yakın kitap ve on bine yakın müellifi tanıtan Keşf-üz-Zünûn an Esâmi'il Kütüb vel-Fünûn isimli bibliyografyayı yazmıştır. 1656'da vefat eden Kâtip Çelebi'nin kabri İstanbul'un Fatih ilçesinin Unkapanı semtinde yer almaktadır (Acaroğlu, 1961:139; Kâtip Çelebi, t.y:111-113).

Resim 14. Kâtip Çelebi 36x52 mm.

Resim 15. Kâtip Çelebi 36x52 mm.

Görsel Kaynak: Araştırmacının arşivinden

Görsel Kaynak: Araştırmacının arşivinden

Resim 14 ve 15'te 2009'da tedavüle çıkarılan ve *Kâtip Çelebi'nin Doğumunun 400. Yıl Dönümü* başlıklı çalışmayı oluşturan 2 adet değerli anma puluna yer verilmiştir. Basım adedi 100.000 olan ve ofset baskı tekniği ile oluşturulan pulların grafik tasarımını Gülten Yeğenağa yapmıştır (Pulhane, 2009b). Dikey formata sahip olan her iki tasarımda dantellere kadar baskı uygulanmıştır. Denizcilik tarihî açısından önemli bir yere sahip olan Kâtip Çelebi ilk tasarımda oturmuş bir pozisyonda sol profilden tasvir edilmiştir. Suluboya etkisinin yoğunluk kazandığı bu tasarımda arka plana açık denizde seyreden gemiler, ön plana ise Kâtip Çelebi'nin yaptığı çalışmalar konumlandırılmıştır. Diğer tasarımda yerden yüksek bir konuma oturan Kâtip Çelebi'nin bu kez elindeki tüy kalem ile yeni bir eserini kaleme aldığı görülmektedir.

¹ Basılı ve çoğaltılmış metinlerin bilgisi (Acaroğlu, 1961:138).

² Düşünce ve kültür dünyasında tanınmış, eser vermiş kişilerin hayat hikâyelerini anlatan bir yazı türü olarak ortaya çıkmıştır (Çelik, 2022:2).

Evliya Çelebi'nin Doğumunun 400. Yıl Dönümü 2011

İstanbul'un Unkapanı semtinde 25 Mart 1611'de dünyaya gelen Evliya Çelebi kendisini seyyâh-ı alem ve nedim-i ben-i âdem Evliya-yı bi-riyâ olarak tanıtmıştır. Babası Mehmet Zilli Efendi Saray-ı Âmire'nin kuyumcubaşısıdır. Fıkıh, Tefsir, Kalam ve Hadis ilimlerinin yanı sıra nakış ve hat dersleri de alan Evliya Çelebi 25 yaşından sonra 4 yıl kadar Enderun Mektebi'nde eğitim görmüştür. Sarayda bulunduğu süre içerisinde musahiplik görevinde bulunan Evliya Çelebi askerlik hizmetini yerine getirerek 22 sefere çıkmıştır. Yine kendisi seyyah oluşunu istihareye yattığı sırada gördüğü bir rüyaya bağlamıştır. Buna göre: Rüyasında Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'i (S.A.V) ve arkadaşlarını gören Evliya Çelebi şefaathane Resulallah diyeceği yerde heyecandan seyahat ya Resulallah dediğini beyan etmiştir. Bunun üzerine kendisine hem şefaathane edilmiş hem de seyahat izni verilmiştir. Rüyasındaki Sa'd b. Vakkas ise gittiği yerlerde gördüklerini yazmasını istemiştir. Gördüğü rüyanın etkisinde kalan Evliya Çelebi sabah uyandığında Mevlevi Şeyhi Abdullah Dede'ye gitmiş ve gördüğü rüyayı anlatmıştır. Rünyayı yorumlayan Abdullah Dede gezmeye öncelikle İstanbul'dan başlamasını ve topladığı bilgileri yazmasını istemiştir. Bunun üzerine hayatının kalan kısmında gezip dolaşan Evliya Çelebi Türk kültür tarihi açısından oldukça önemli olan 12 ciltlik Seyahatname isimli eserini yazmıştır (Özçelik, 2012:11-20).

Resim 16. Evliya Çelebi 36x52 mm

Resim 17. Evliya Çelebi 36x52 mm.

Görsel Kaynak: <https://www.pulhane.com/KatalogSayfaları/k201104.html> E.T. 29.07.2023

Görsel Kaynak: <https://www.pulhane.com/KatalogSayfaları/k201104.html> E.T. 29.07.2023

Resim 16 ve 17'de 2011'de tedavüle çıkarılan ve *Evliya Çelebi'nin Doğumunun 400. Yıl Dönümü* başlıklı çalışmayı oluşturan 2 adet değerli anma puluna yer verilmiştir. Basım adedi 250.000 olan ve ofset baskı tekniği ile oluşturulan pulların grafik tasarımını Bekir Gürgen yapmıştır (Pulhane, 2011). Yatay formata sahip olan her iki tasarımda çoğunlukla dantellere kadar baskı uygulanmıştır. İlk tasarımda Evliya Çelebi bir yandan kürsüsünde izlenimlerini kâğıda aktarırken diğer yandan imgesel olarak atının üzerinde seyahatine devam etmektedir. Sıcak renkler üzerinden oluşturulan bu tasvirde Evliya Çelebi'nin yazma arzusu ve kat ettiği mesafe arka fona da yansımıştır. Alınan notların ve kat edilen mesafenin ölçüsü diğer tasarımda daha belirgin olarak hissedilmektedir. Doğal bir harita görünümü arz eden diğer tasarımda arka fona tutulan kayıtların, yerleşim alanlarının ve zaman olgusunun tasviri yerleştirilmişken ön plana atının üzerinde seyahatine devam eden Evliya Çelebi görseli yerleştirilmiştir.

Pîrî Reis Dünya Haritasının 500. Yıl Dönümü 2013

Kemal Reis'in yeğeni olan Piri Reis Türk denizcilik tarihine önemli katkılar sunmuş deniz bilimci, kartograf ve kaptandır. 1511'de amcasının vefatı üzerine yaklaşık iki yıl denizlerden uzak kalan Piri Reis bu sırada bir harita hazırlamaya çalışmıştır. Mısır Seferi sırasında Yavuz Sultan Selim'in dikkatini çekmeyi başaran Piri Reis bu sırada Birinci Dünya Haritası olarak adlandırılan haritayı sultana sunma imkânı bulmuştur. Seferden dönen Piri Reis bu defa Akdeniz'de gemicilerin seyahatlerini

kolaylaştıracak olan Kitab-ı Bahriye isimli diğer eseri hazırlamıştır. Eseri inceleyen İbrahim Paşa kendisinden, tuttuğu notları gözden geçirmesini ve çalışmayı yeniden düzenlemesini istemiştir. Kitabın tamamlanmasının ardından İbrahim Paşa kitabı Kanunî Sultan Süleyman'a sunmuştur. Padişahın kabulü üzerine Piri Reis, Hint Donanması Kaptanlığına getirilmiştir. Ayrıca Piri Reis 1528'de birincisine göre teknik açıdan çok daha nitelikli bir eser olan ikinci bir dünya haritası çizmiştir (Sezgin, 2013:4-7; Topdemir, 2013:42-44).

Resim 18. Piri Reis Haritası 116x105 mm. Görsel Kaynak: Araştırmacının arşivinden

Resim 18'de 2013'te tedavüle çıkarılan ve *Piri Reis Haritasının 500. Yılı* başlıklı çalışmayı oluşturan 4 serilik bir anma blokuna yer verilmiştir. Basım adedi 100.000 olan ve dijital baskı usulü ile oluşturulan blokun tasarımını Ayşe Ertürk Bıçakçı yapmıştır (Pulhane, 2013). Kare formata sahip olan bu tasarımda marjlara kadar baskı uygulanmıştır. İçerisinde dört adet altıgen pul bulunan harita parçası, parşömen üzerine renkli olarak basılmıştır. Piri Reis, haritanın kalan parçasında Afrika, Asya, Avrupa ve Amerika'nın keşfedilmiş yerlerini aktarmaya çalışmıştır. Haritanın merkezinden köşelerine doğru helezonik bir biçimde bilgilendirme yazıları konumlandırılmıştır. Harita üzerindeki kaleleri ve şehirleri göstermek için kırmızı hatlar kullanılmışken, ıssız mahalleri göstermek için kara hatlar kullanılmıştır. Yine döküntüler ve taşlıklar siyah noktalarla gösterilmişken sığlık ve kumluk yerler kırmızı noktalarla, gizli kayalar ise istavroz işareti ile gösterilmiştir.

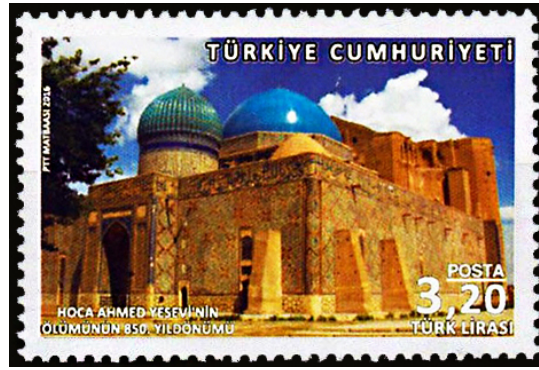
Hoca Ahmed Yesevi'nin Vefatının 850. Yıl Dönümü 2016

Orta Asya ve Anadolu tarihi açısından manevi bir öneme sahip olan Hoca Ahmed Yesevi sufilik geleneğinin (Yeseviyye) kurucusu olup Pîr-i Türkistan Hoca Ahmed Yesevi unvanıyla tanınmaktadır. Hoca Ahmed Yesevi iyi bir medrese tahsili görmüş ve din ilimleri ile birlikte tasavvufu öğrenmiştir. Buhara'da kaldığı yıllarda dönemin önemli âlimlerinden biri olan mutasavvıf Yusuf Hemedânî'nin talebesi ve vekili olan Hoca Ahmed Yesevi iyi derecede Arapça ve Farsça bilmesine rağmen Türkçe eserler vermiştir. Önemli eserlerinden birisi de tasavvufi Türk edebiyatının ilk örneği olan Divanı Hikmet'tir. Hoca Ahmed Yesevi kurduğu dergâhta ziyaretçilere Müslümanlığı anlatmış ve onlarca öğrencinin yetiştirilmesine vesile olmuştur. Öğrencilerinin bir kısmını Türkistan'a diğer kısmını ise Anadolu'ya göndermiştir. Yaşı altmış üç olduğunda dergâhının bahçesine bir çilehane yaptırmış ve kalan ömrünü zikir ve ibadetle burada geçirmiştir (Bozkurt, 2012:25-29; Uslu, 2022b:6-9).

Resim 19. Hoca Ahmed Yesevi 30x45 mm.

Görsel Kaynak: Araştırmacının arşivinden

Resim 20. Hoca Ahmed Yesevi 45x30 mm.

Görsel Kaynak: Araştırmacının arşivinden

Resim 19 ve 20'de 2016'da tedavüle çıkarılan ve *Hoca Ahmed Yesevi'nin Ölümünün 850. Yıl Dönümü* başlıklı çalışmayı oluşturan 2 adet anma puluna yer verilmiştir. Basım adedi 100.000 olan pullar dijital baskı usulü ile oluşturulmuştur (Pulhane, 2016). Dikey formata sahip olan ilk tasarımda Hoca Ahmed Yesevi'nin doğrudan görseline yer verilmiş ve 63 yaşından sonra, çilehanede geçirdiği günler tasvir edilmiştir. Yatay formata sahip olan diğer tasarımda ise Timur tarafından 14. yüzyılda inşa ettirildiği bilinen Pir-i Türkistan Yesevi Türbesi görseline yer verilmiştir.

Âşık Veysel'in Vefatının 50. Yıl Dönümü 2023

Sivas'ın Sarkışla ilçesinin Sivrialan Köyü'nde doğan Âşık Veysel, henüz küçük yaşta iken yakalandığı çiçek hastalığı nedeniyle bir gözünü akabinde yaşadığı kaza sonucunda ise diğer gözünü kaybetmiştir (Oy, 1991:6). Her iki gözünü kaybeden Âşık Veysel babasının kendisine aldığı saz ile vakit geçirmeye çalışmıştır. İlk zamanlarda acemiliği nedeniyle başarılı olamayan Âşık Veysel, babasının ısrarı üzerine çalmaya devam etmiş ve kısa zamanda iyi bir saz ustası olmuştur (Şarkışla Belediyesi, 2023). İnsan sevgisi, tabiat, taşlama, dostluk, tasavvuf, vatan-millet, din ve fikir konularına değinen Âşık Veysel, katıldığı I. Sivas Halk Şairleri Bayramı'ndan sonra kendi şiirlerini okumaya başlamıştır. Âşık Veysel'in günümüzde 179 adet yazılı ve sözlü şiiri tespit edilmiş olup hakkında yazılmış onlarca yayının yanı sıra belgesel, festival, film ve sergi bulunmaktadır (T.C. Sivas Valiliği, t.y.).

Resim 21. Âşık Veysel 36x52 mm.

Görsel Kaynak: Araştırmacının arşivinden

Resim 22. Âşık Veysel 36x52 mm.

Görsel Kaynak: Araştırmacının arşivinden

Resim 23. *Aşık Veysel Seri Numaralı Anma Bloku 87x52 mm. Görsel Kaynak: Araştırmacının arşivinden*

Resim 21 ve 22’de 2023’te tedavüle çıkarılan ve *Aşık Veysel Şatıroğlu* başlıklı çalışmayı oluşturan iki adet anma puluna yer verilmiştir (Filateli, t.y.). Yatay formata sahip olan pullarda *Aşık Veysel*’in portresi, şiirleri, sazı ve kilim motifleri tema olarak kullanılmıştır. Ozanın fötr taktığı ilk tasarımda, dokuma kültüründe yaygın olarak kullanılan akrep motifi ile *Dost dost diye nice nicesine sarıldım* vecizesi yer alırken diğer tasarımda yine kendi eseri olan *Aldanma cahilin kuru lafına kültürsüz insanın küllü yalandır* vecizesi ile sazı ve dokuma kültüründe yaygın olarak görülen göl ve çengel motifi yer almaktadır.

Resim 23’te *Aşık Veysel Şatıroğlu* teması ile 2023’te tedavüle çıkarılan seri numaralı bir adet anma blokuna yer verilmiştir (Filateli, t.y.). Yatay formata sahip olan ve marjlara kadar baskı uygulanan bu tasarımda *Aşık Veysel*’in *Uzun ince bir yoldayım* isimli eseri ile dokuma kültüründe yaygın olarak görülen göl ve çengel motifi, arka fon olarak kullanılmıştır. Ayrıca alt dantel çizgisinin altına denk gelen konuma bir de Braille alfabesi ile *Aşık Veysel* ifadesi yazılmıştır.

Sonuç ve Tartışma

UNESCO Anma ve Kutlama Programları çerçevesinde belirlenen konu sayısı 33 olmasına rağmen sadece konu dağılımının 1/3’üne denk gelen 11 konu hakkında pul basıldığı görülmektedir. Bu bağlamda Yunus Emre’nin Doğumunun 750. Yılına karşılık gelen 1991 yılında pul basılmışken Yunus Emre’nin Vefatının 700. Yılına denk gelen 2021 yılında pul bastırılmak yerine *2021 Yunus Emre ve Türkçe Yılı* konulu bir adet özel gün zarfı tedavüle çıkarılmıştır.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve *Aşık Veysel Şatıroğlu*’nun yakın tarihte yaşamış olduğu bilinmesine rağmen pullardaki diğer şahısların asırlar öncesinde yaşadığı, tasarımlara konu olan diğer olguların ise asırlar öncesine ait olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda Atatürk’e ait tasarımda sadece iki adet doğrudan görsel kullanımına yer verildiği görülürken *Aşık Veysel*’e ait tasarımların tamamında doğrudan görsel kullanımına yer verildiği görülmektedir. Bu bağlamda *Mevlânâ’nın Doğumunun 800. Yılı* anısına basılan puldaki Mevlânâ görselinin sanatçı çizimi olduğu görülürken devamındaki Mevlevi sema törenine ait kesit ile Konya kent merkezinde bulunan Mevlânâ Müzesi’nin doğrudan görsel kullanımı olduğu fark edilmektedir. Zaman ve mekân arasındaki ritmik ilişkiye bakıldığında bu durum anlamlı görünmektedir. Ancak *Hoca Ahmed Yesevi’nin Vefatının 850. Yıl Dönümü* anısına basılan ve Hoca Ahmed Yesevi ile Pir-i Türkistan Yesevi Türbesi’ni konu alan her iki pulda doğrudan görsel kullanımına yer verilmesi ise mekânın, zaman kavramıyla olan ilişkisindeki sürekliliğe aykırılık teşkil etmekte ve zaman-mekân denklemindeki sıralamayı bozmaktadır.

Tarihi öğeler içeren mevcut tasarımlara bakıldığında neredeyse her bir tasarım öğesinin farklı bir baskı tekniği ile oluşturulduğu fark edilmektedir. Ancak buradaki temel ayırım, çizim yöntemlerindeki farklılık ve tasarımcının çizim sürecini yorumlama biçimidir. Bu bağlamda Atatürk ile *Aşık Veysel Şatıroğlu* konulu tasarımlarda zemin ve figür arasındaki ilişkiye bakıldığında her iki

tasarımda karma çizim yönteminin tercih edildiği fark edilmektedir. Buna göre; *Yunus Emre'nin Doğumunun 750. Yıl Dönümü* anısına tasarlanan pullar ile *Mimar Sinan'ın Vefatının 400. Yıl Dönümü* anısına tasarlanan pullarda çizim ve renklendirme usulünün belirleyici olduğu, *Osmanlı Bilim ve Kültür Mirasının ve Çok Uluslu Yönlerinin Oluşumunun Başlangıcının 700. Yıl Dönümü* anısına tasarlanan pullarda ise Osmanlı döneminde kullanılan tabloların belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. *Kaşgarlı Mahmut'un Doğumunun 1000. Yıl Dönümü* ile *Kâtip Çelebi'nin Doğumunun 400. Yıl Dönümü* anısına basılan pullarda sulu boya etkisi görülürken *Hoca Ahmed Yesevi'nin Vefatının 850. Yıl Dönümü* anısına basılan pullarda bilgisayar destekli çizim yönteminin tercih edildiği görülmektedir. Dolayısıyla tarihî süreç içerisindeki çizim yönteminin karakalem, suluboya, renklendirme ve bilgisayar destekli çizim biçiminde seyretmesi beklenirken mevcut tasarımlarda bu sıralamanın pek de önemsenmediği fark edilmektedir. Çünkü burada hem olayları oluş sırasına göre yorumlayan bir grafik tasarım sürecinden bahsedilmesi gerekmekte hem de dijital teknolojilerin ülkemize girişiyle birlikte, tasarım sürecinde yaşanan kademeli dönüşümün etkilerini yansıtacak bir tasarım modeline yer verilmesi beklenmektedir.

Pul emisyon programı içerisinde yer alan tasarımların yayın yılı ile *UNESCO Anma ve Kutlama Yıl Dönümleri* başlıklı çalışmaların kabul tarihleri bir arada değerlendirildiğinde arada anlamlı bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Ancak UNESCO Anma ve Kutlama Programları ile eşzamanlı olarak tedavüle çıkarılan toplam 11 konu başlığından sadece *Mevlânâ'nın Doğumunun 800. Yılı* başlıklı çalışmanın UNESCO Genel Direktörlüğü tarafından hazırlanan yıl dönümü logosuyla desteklendiği diğer çalışmaların ise bağımsız olarak posta idaresi tarafından tedavüle çıkarıldığı anlaşılmaktadır.

Pul emisyon programının son 5 yıla ait verileri incelendiğinde resmî posta pulları hariç tutulmak koşuluyla 19 ile 29 arasında farklı temanın pul emisyon programına dâhil edildiği görülmektedir. Bu bağlamda üye ülkelerin katılımı ile iki yılda bir gerçekleşen ve Genel Konferans kararları ile kayıt altına alınan yıl dönümü program sayısının ise 1 ile 2 arasında olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla posta idaresinin emisyon programına dâhil edilecek temaların belirlenmesi sürecinde seçici davrandığı ve daha çok popüler konuları pul emisyon programına dâhil ettiği anlaşılmaktadır. Bu süreçte UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nun Genel Konferans kararları ile kayıt altına alınan yıl dönümü etkinliklerini yeterince desteklemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynakça

- Acaroğlu, T. (1961). Bibliyografya Nedir? *Türk Kütüphaneciliği*, 10(3-4), 135-140.
- Aslanapa, O. (1986). Türk Minyatür Sanatının Gelişmesi. *Erdem*, 2(6), 851-866.
- Banarlı, N. S. (1971). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I*. Millî Eğitim Basımevi.
- Benim Müzayedem. (2023). *5 Eylül 1980, Kırşehir, 16. Uluslararası Ahi Evran Bayramı ve Folklor Festivali, PTT, Özel Damga*. <https://www.benimmuzayedem.com/urun/3449818/5-eylul-1980-kirsehir-16-uluslararasi-ahi-evran-bayrami-ve-folklor-festivali> (Erişim Tarihi: 12.10.2023).
- Binark, İ. (1978). Türklerde Resim ve Minyatür Sanatı. *Vakıflar Dergisi*, ?(12), 271-289.
- Bozkurt, T. (2012). *Türkistan Piri Hoca Ahmed Yesevi*. Yılmaz Basım.
- Çelik, Y. (2022). Biyografi Yazma Geleneği ve Cumhuriyet Sonrasında Biyografi Sözlükleri. *Bilig*, ?(102), 1-25. <https://doi.org/10.12995/bilig.10201>
- Filateli. (t.y.). *Âşık Veysel Şatıroğlu*. <https://www.filateli.gov.tr/urunler/sik-veysel-satiroglu/09107cd15efa886a42f475bc62f24f94> (Erişim Tarihi: 12.06.2023).
- Güleç, A. (2011). Süleymaniye Camii Kalemîşi Boyalarının Analizleri. *Vakıf Restorasyon Yıllığı*, ?(3), 113-122.

- Kâtîp Çelebi, (t.y.). *Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi* (4. Cilt). İhlas Matbaacılık.
- Katkat, B. (2016). *Mimar Sinan'ın İstanbul'u* (1. Baskı). Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.
- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi. (2018). *İzmit'in Değerleri Pul Serisi*. <https://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/birimler/muzeler-sube-mudurlugu/54/30704> (Erişim Tarihi: 08.06.2023).
- Mazak, A., Minder, R., Geleş, F. ve Tuna, T. (Ed.). (2006). *Posta Pullarında Atatürk On Postage Stamps*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü.
- Mülayim, S. (2009). Sinan. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, ?(37), 224-227. <https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/37/C37012217.pdf> (Erişim Tarihi: 12.10.2023).
- Nilüfer Belediyesi. (2016). *Nâzım Hikmet Doğumunun 114. Yıl Dönümünde İlklerle Anıldı*. <https://www.nilufer.bel.tr/haber/nazim-hikmet-dogumunun-114-yil-donumunde-ilklerle-anildi> (Erişim Tarihi: 12.06.2023).
- Oy, A. (1991). Âşık Veysel (1894-1973). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, ?(4), 6. <https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/4/C04001379.pdf> (Erişim Tarihi: 12.10.2023).
- Özçelik, M. (2012). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Mevlâna, Mevleviler ve Mevlevihaneler*. Rumi Yayınları.
- Pulhane. (1957). *Fuzuli Yılı*. <https://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k195715.html> (Erişim Tarihi: 24.07.2023).
- Pulhane. (1966). *Türk Büyükleri ve Meşhurları 1966/2*. <https://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k196602.html> (Erişim Tarihi: 24.07.2023).
- Pulhane. (1967). *Türk Büyükleri ve Meşhurları*. <https://www.pulhane.com/PulSayfalari/p196710.html> (Erişim Tarihi: 24.07.2023).
- Pulhane. (1969). *Kutadgu Bilig'in Yazılışının 900. Yılı*. <https://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k196916.html> (Erişim Tarihi: 24.07.2023).
- Pulhane. (1976). *Nasrettin Hoca*. <https://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k197607.html> (Erişim Tarihi: 25.07.2023).
- Pulhane. (1981). *Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılı*. <https://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k198107.html> (Erişim Tarihi: 28.07.2023).
- Pulhane. (1983). *Avrupa 1983-Piri Reis ve Haritası-Uluğ Bey ve Rasathanesi*. <https://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k198306.html> (Erişim Tarihi: 22.07.2023).
- Pulhane. (1988). *Mimar Sinan'ın Ölümünün 400. Yılı*. <https://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k198801.html> (Erişim Tarihi: 28.07.2023).
- Pulhane. (1991). *Yunus Emre Sevgi Yılı*. <https://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k199108.html> (Erişim Tarihi: 24.07.2023).
- Pulhane. (1996). *Avrupa 1996-Ünlü Kadınlar*. <https://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k199604.html> (Erişim Tarihi: 24.07.2023).
- Pulhane. (1999). *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunun 700. Yılı*. <https://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k199903.html> (Erişim Tarihi: 17.07.2023).
- Pulhane. (2007). *Mevlana'nın Doğumunun 800. Yılı*. <https://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k200707.html> (Erişim Tarihi: 17.07.2023).

- Pulhane. (2008a). *Nasrettin Hoca'nın 800. Doğum Yıldönümü*. <https://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k200802.html> (Erişim Tarihi: 22.07.2023).
- Pulhane. (2008b). *Kaşgarlı Mahmut 1000. Doğum Yılı Dönümü*. <https://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k200807.html> (Erişim Tarihi: 21.07.2023).
- Pulhane. (2009a). *Türk Meşhurları*. <https://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k200924.html> (Erişim Tarihi: 24.07.2023).
- Pulhane. (2009b). *Kâtip Çelebi'nin Doğumunun 400. Yıldönümü*. <https://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k200916.html> (Erişim Tarihi: 25.07.2023).
- Pulhane. (2011). *Evliya Çelebi'nin Doğumunun 400. Yılı*. <https://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k201104.html> (Erişim Tarihi: 29.07.2023).
- Pulhane. (2013). *Pîrî Reis Haritasının 500. Yılı*. <https://pulhane.com/KatalogSayfalari/k201309.html> (Erişim Tarihi: 18.07.2023).
- Pulhane. (2015). *Müzelerimiz*. <https://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k201522.html> (Erişim Tarihi: 12.07.2023).
- Pulhane. (2016). *Hoca Ahmed Yesevi'nin Ölümünün 850. Yıldönümü*. <https://pulhane.com/KatalogSayfalari/k201616.html> (Erişim Tarihi: 10.07.2023).
- Sarı, İ. (2016). *Kaşgarlı Mahmud* (1. Baskı). Net Medya Yayıncılık.
- Sezgin, F. (2013). *Piri Reis / The Pre-Columbian Discovery of the American Continent By Muslim Seafarers*. Boyut Yayınları.
- Şarkışla Belediyesi. (2023). *Aşık Veysel*. <https://sarkisla.bel.tr/bilgi-bankasi/asik-veysel> (Erişim Tarihi: 16.11.2023).
- Şengül, E. (2010). *Edirne'nin Simgesi Selimiye*. Edirne Valiliği.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (t.y.). *Sakarya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Hacı Bektaş Veli ve Yunus Emre İçin Hatıra Pulu Bastırdı*. <https://sakarya.ktb.gov.tr/TR-289349/sakarya-il-kultur-ve-turizm-mudurlugu--haci-bektas-veli-.html> (Erişim Tarihi: 13.10.2023).
- Topdemir, H. G. (2013, Haziran). Bilim Tarihçisi Gözüyle Piri Reis. *Bilim ve Teknik*, ?(547), 42-45.
- UNESCO. (2016). *UNESCO'nun Doğumunun 100. Yılına "Atatürk Yılı" İlan Etmesini ve Gerekçesini Paylaşarak... Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurucusu Aziz Atatürk'ü Saygıyla Anıyoruz*. <https://www.unesco.org.tr/Home/AnnouncementDetail/162#:~:text=UNESCO%201978%20y%C4%B1%C4%B1nda%20ger%C3%A7ekle%C5%9Ftirilen%2020,Do%C4%9Fumunun%20Y%C3%BCz%C3%BCnc%C3%BC%20Y%C4%B1%C4%B1%20ile%20kat%C4%B1m%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r> (Erişim Tarihi: 29.10.2023).
- UNESCO. (2022). *Türkiye Millî Komisyonu 2020-2021 Faaliyet Raporları*. Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
- UNESCO. (t.y.). *2024-2025 UNESCO Anma ve Kutlama Yıl Dönümleri 42. UNESCO Genel Konferansında onaylanmak üzere UNESCO 216. Yürütme Kurulunda kabul edildi*. <https://www.unesco.org.tr/home/AnnouncementDetail/6145> (Erişim Tarihi: 29.10.2023).
- Uslu, M. (2022a). *Anadolu'nun Kandilleri Mevlâna*. Erkam Yayınları.
- Uslu, M. (2022b). *Anadolu'nun Kandilleri Hoca Ahmet Yesevî*. Erkam Yayınları.

Yavuz, K. (2017). Yunus Emre'nin Yaşadığı Zamanda Türk Edebiyatına Genel Bir Bakış, O. K. Tavukçu (Ed), *Yûnus Emre kitabı* içinde (ss. 25-36), Ankara: Akçağ Yayınevi.

T.C. Sivas Valiliği. (t.y.). *Âşık Veysel*. <http://www.sivas.gov.tr/asik-veysel> (Erişim Tarihi: 09.11.2023).

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Yabancı Dil Olarak Türkçe B1-B2 Düzeyi Ders Kitaplarında Yer Alan Tanınmış Kişilerin Kültürel Aktarım Açısından İncelenmesi

Examination of Prominent Figures in Turkish as a Foreign Language B1-B2 Level Textbooks in Terms of Cultural Transmission

Öğr. Gör. Sıla TÜRKAY YAVUZEL

ORCID: 0000-0001-8458-7811 ♦ Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi ♦
silayavuzel@uludag.edu.tr

Prof. Dr. Kelime ERDAL

ORCID: 0000-0001-8205-2530 ♦ Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi ♦
kelime@uludag.edu.tr

Gülşah GÖLEN

ORCID: 0009-0008-3485-2988 ♦ Öğretmen, MEB ♦ gulsah92tasyurt@gmail.com

Kübra Nur ÜNLÜSOY MERT

ORCID: 0000-0003-4724-5585 ♦ damlakubra9@gmail.com

Raziye DEVECİ

ORCID: 0000-0003-3554-3905 ♦ raziyedevenci09@gmail.com

Aise SAİTOGLOU

ORCID: 0000-0002-2631-5313 ♦ ayse_s.o94@hotmail.com

Emine ÖZOĞUL

ORCID: 0009-0002-1774-4439 ♦ Bursa Uludağ Üniversitesi, Y. Lisans Öğrencisi ♦
e.kyncu@gmail.com

Rumeysa BAL

ORCID: 0009-0003-2754-8594 ♦ rmysacskn@gmail.com

Öğr. Gör. Tarık UÇAR

ORCID: 0000-0003-0717-5041 ♦ İstanbul Beykent Üniversitesi ♦ tarkucar@hotmail.com

Özet

Türkiye'nin, komşu ülkelerle olan ilişkilerinin gelişmesi, Türk Cumhuriyetleri ile gerçekleştirilen iş birlikleriyle Türk Dünyasında etkililiğinin artması, Dünya ülkeleri arasında stratejik öneme sahip bir ülke olması; savaş, ticaret, eğitim, turizm, evlilik gibi sebeplerle göç alan bir ülke olmasına bağlı olarak Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi her geçen gün önem kazanmaktadır. Bu doğrultuda Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi ile ilgili yapılan bilimsel ve akademik çalışmalar yayınlanmakta, müfredat tasarımları hazırlanmakta ve ders materyalleri geliştirilmektedir. Özellikle ders materyalleri ile ilgili yapılan çalışmalar, öğretim sürecinin zenginleştirilmesi, öğretim hedeflerine ulaşılmasını etkilemesi bakımından önemlidir. Öğretim materyallerinin ilk sırasında ders kitaplarının geldiği söylenebilir. Ders kitapları eğitim-öğretim sürecinin en önemli materyallerinden biridir. Ders kitaplarının kolay ulaşılabilir olması, ders dışında öğrencilerin çalışma ve tekrar yapmalarına olanak sağlaması, ekonomik olması, öğretim programlarının kazanımlarına uygun içerikleri belirli plan ve program dâhilinde sunması, öğretmen ve öğrencilere kılavuzluk etmesi gibi sebeplerle öğretim sürecinde en çok tercih edilen gereçlerden biridir.

Bu durum ders kitaplarının belirli ilkelere göre hazırlanması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Buna göre ders kitaplarının hedef kitleye uygunluk, kullanılabilirlik, içeriğin uygunluğu, görsellik, ilgi çekici olma açısından gerekli niteliklere sahip olması gerekmektedir. Söz konusu gereklilikler ve özellikler yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kaynak olarak kullanılan ders kitapları için de geçerlidir. Dil ve kültürün birbirini beslediği ve etkilediği çift yönlü ilişkiden hareketle dil öğretiminin aynı zamanda dilin ait olduğu kültürün tanıtımı olduğu sonucuna ulaşılabilir. Bu bağlamda dil öğretim setlerinin kültür tanıtımı açısından da bir araç olduğu düşünülmelidir ve ders kitapları hazırlanırken bu hususa dikkat edilmelidir. Dil öğretiminde kültürel unsurların yer alması gerektiği düşüncesinden hareketle ders kitaplarında yerel ve evrensel kültürel değerlere yer verilmelidir. Bu şekilde öğrencilerin hem dilin ait olduğu toplumun kültürünü tanımaları hem de farklı kültürler arasında mukayese yapmaları sağlanabilir. Bu durum Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi için hazırlanmış ders kitapları için de düşünülmelidir. Ders kitaplarında yer alan kültür unsurları arasında Türkiye’de ve Dünya’da tanınmış kişiler, öğrencilerin derse ilgilerinin artmasına yardımcı olabilir. Bu çalışmanın amacı, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine yönelik hazırlanmış ders kitaplarında yer alan tanınmış kişileri kültürel tanıtım ve kültürlerarası etkileşim açısından incelemektir. Araştırmanın çalışma grubunu Gazi TÖMER B1 – B2, İstanbul Yabancılar için Türkçe B1-B2, Yedi İklim B1-B2, Yeni Hitit B1-B2 seviye ders kitapları oluşturmaktadır. Araştırma yalnızca söz konusu ders kitapları ile sınırlandırılmış olup çalışma kitapları ve diğer yardımcı kitaplar kapsam dışında tutulmuştur. Tarama modeli ile tasarlanan çalışmada, belge analizi yöntemi kullanılarak ders kitaplarındaki tanınmış kişiler, tanınmış oldukları alanlara göre sınıflandırılmış ve betimlenmiştir. Çalışmanın problem durumu olarak incelenen tanınmış kişiler; Türk ve Dünya tarihi açısından önemli tarihi kişiler, liderler ve devlet adamları, bilim adamları ve mucitler, sporcular, edebi şahsiyetler, sanatçılar olarak kategorilere ayrılmıştır. Belirlenen kategorilere ders kitaplarında farklı oranlarda yer verildiği tespit edilmiştir. Bunun yanında yerel ve evrensel kültüre mensup tanınmış kişilere yer verme oranlarının ders kitaplarına göre farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ders kitaplarında yer alan tanınmış kişilere ait görsellerin yetersiz olduğu, bazı görsellerin hedef kitleye uygun olmadığı saptanmıştır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise ders kitaplarının incelenmesinden elde edilen veriler yorumlanmış; ulaşılan sonuçlara ve bu sonuçlara yönelik önerilere yer verilmiştir. Bu çalışmanın yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kültürel aktarım, kültürlerarasılık, dil ve kültür alanında yapılacak çalışmalara yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi, Ders Kitapları, Kültürel Aktarım, Kültürlerarası Etkileşim, Tanınmış Kişiler

Abstract

The development of Turkey's relations with neighboring countries, its increasing effectiveness in the Turkic World with the cooperation with the Turkish Republics, its becoming a country of strategic importance among the countries of the world; Teaching Turkish as a foreign language is gaining importance day by day, as it is a country that receives immigrants for reasons such as war, trade, education, tourism and marriage. In this regard, scientific and academic studies on Teaching Turkish as a Foreign Language are published, curriculum designs are prepared and course materials are developed. In particular, studies on course materials are important in terms of enriching the teaching process and affecting the achievement of teaching goals. It can be said that textbooks come first among teaching materials. Textbooks are one of the most important materials in the education process. Textbooks are one of the most preferred materials in the teaching process for reasons such as being easily accessible, allowing learners to study and revise outside the classroom, being economical, presenting content appropriate to the achievements of the curriculum within a certain plan and program, and guiding teachers and learners. This situation has revealed the necessity of preparing textbooks according to certain principles. Accordingly, textbooks must have the necessary qualities in terms of suitability for the target audience, usefulness, suitability of the content, visuality and being interesting. These requirements and features are also valid for textbooks used as resources in teaching Turkish as a foreign language. Based on the two-way relationship in which language and culture feed and influence each other, it can be concluded that language teaching is also the promotion of the culture to which the language belongs. In this context, language teaching sets should be considered as a tool for cultural promotion, and this should be taken into consideration when preparing textbooks. Based on the idea that cultural elements should be included in language teaching, local and universal cultural values should be included in textbooks. In this way, students can both get to know the culture of the society to which the language belongs and make comparisons between different cultures. This situation should also be considered for textbooks prepared for Teaching Turkish as a Foreign Language. Among the cultural elements included in the textbooks, well-known people in Turkey and the world can help increase students' interest in the course. The aim of this study is to examine the well-known people in the textbooks prepared for teaching Turkish as a foreign language in terms of cultural transmission and intercultural interaction. The study group of the research consists of Gazi TÖMER B1 - B2, Istanbul Turkish for Foreigners B1-B2, Yedi İklim B1-B2, Yeni Hitit B1-B2 level textbooks. The research was limited only to the textbooks in question, and workbooks and other supplementary books were excluded from the scope. In the study designed with the scanning model, well-known people in the textbooks were classified and described according to the fields in which they are known, using the document analysis method. Well-known people examined as the problem situation of the study; Important historical persons in terms of Turkish and World history are divided into categories as leaders and statesmen, scientists and inventors, athletes, literary figures and artists. It has been determined that the determined categories are included in different proportions in the textbooks. In addition, it has been

concluded that the rate of including well-known people from local and universal cultures varies according to textbooks. In addition, it was determined that the images of well-known people in the textbooks were insufficient and some images were not suitable for the target audience. In the conclusion part of the study, the data obtained from the examination of the textbooks were interpreted; The results obtained and suggestions regarding these results are included. It is thought that this study will help studies in the fields of cultural transmission, interculturality, language and culture in teaching Turkish as a foreign language.

Keywords: Teaching Turkish as a Foreign Language, Textbooks, Cultural Transmission, Intercultural Interaction, Prominent Figures

Giriş

Ticaret, eğitim, seyahat gibi nedenlerle milletlerarası ilişkilerin gelişmesine bağlı olarak yabancı dil öğrenme gereği gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Türkiye'nin Dünya ülkeleri arasındaki konumunun güçlenmesine paralel olarak Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi önemli hâle gelmiştir ve bu konudaki çalışmalar da giderek artmaktadır. Her yıl Dünya'nın farklı coğrafyalarından Türkiye'ye eğitim, evlilik, turizm, ticaret gibi farklı sebeplerle kişiler gelmektedir. Buna bağlı olarak Türkçenin yabancılara öğretimi konusu eğitimcilerin, dil öğretim kurumlarının, dil araştırmacılarının gündemindedir.

Yabancı dil öğretimi yöntem ve teknikleri yabancı dil öğretimi ilkeleri doğrultusunda geliştirilmekte ve uygulanmaktadır. Bu nedenle dil öğretiminde kullanılan materyallerin yabancı dil öğretimi ilkelerine göre hazırlanması gerekir. Göçer ve Moğul'a göre (2011) günümüzde yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin, uygun materyallerle zenginleştirilen ortamlarda ve kültürel unsurlarla desteklenmiş materyallerle yürütülmesi fikri benimsenmektedir. Güzel ve Barın'a göre (2016) Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesinde en önemli ilkelerden biri dil ile kültürün de verilmesidir. Yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin dili daha iyi kavramalarında, doğru ve etkili iletişim kurmalarında, Türkiye'ye adaptasyonlarında dilin kültürle birlikte tanıtılması, aktarılması önemli rol oynamaktadır. Bu noktada yabancı dil olarak Türkçe öğretimi sürecinde hazırlanan materyallerin, kullanılan ders kitaplarının niteliği önem kazanmaktadır. Çünkü ders kitapları ekonomik olması, kolayca taşınabilmesi ve çoğaltma imkânının olması, içeriğin belirli bir plan ve program dahilinde düzenli sunumu, izlemeyi, ödevlendirerek pekiştirmeyi ve değerlendirmeyi kolaylaştırması gibi özellikleriyle öğrenme ve öğretmen sürecinin en temel ve yaygın ders materyalleridir. Bu nedenle yabancı dil olarak Türkçe ders kitapları hazırlanırken Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi ilkelerinden biri olan kültürel aktarım, dil ile kültürün de verilmesi ilkesi göz önünde bulundurulmalıdır. Öztürk'e göre (2016) hazırlanan ders kitaplarında izlenecek belli bir kültür politikasına göre yerel ve evrensel kültürel öğeler yer almalıdır. Bu amaçla A1-A2 başlangıç düzeyinde ağırlıklı olarak evrensel kültür öğelerine ilerleyen seviyelerde hedef dile ait kültürel öğelere ağırlık verilebilir (Öztürk, 2016). Bu yaklaşım hedef dili öğrenenlerin dile ait adaptasyonlarında ve hedef dili konuşan diğer insanlarla başarılı ve güçlü bir iletişim kurmalarında yararlı olacaktır.

Yabancı dil sınıflarında öğrencilerin öğrenim şartlarını iyileştirebilmek için öncelik verilmesi gereken şey, bütün dil aktivitelerinde kültürel unsur aktarımının ön planda tutulmasıdır (İnce, 2013). Yabancı dil öğrenirken iki kültür birbirleriyle sürekli etkileşim içindedir. Yabancı dil dersleri öğrencinin hem kendi kültürü hem de yabancı kültür ile buluştuğu, iki kültürün benzer ve farklı yanlarını kavrayıp karşılaştırmalar yaptığı bir alandır (Çifci, Batur ve Keklik, 2013).

Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen bireylerin Türk kültürünü tanımaları, kültürlerarası benzerlik ve farklılıklar konusunda mukayese yapabilmeleri açısından ders kitaplarında kültürel tanıtım ile ilgili yer verilmesi gereken konulardan biri de Türkiye'de ve Dünya'da tanınmış kişilerdir. Her milletin, çeşitli bilim ve sanat dallarında tanınmış üyelerinin olduğu düşünüldüğünde bu kişileri içinde barındıran

dil eğitimi ile hem öğrencilerin kültürel gelişimi hem de dil öğrenimi açısından ilgilerinin artması sağlanacaktır (Erdal, ve diğerleri, 2019). Bu şekilde Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen bireyler tanıdıkları ya da yeni tanıyacakları tanınmış kişiler aracılığıyla kültürel farkındalıklarını artırabilirler. Buna yönelik olarak, Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi ile ilgili hazırlanan ders kitaplarında farklı ülkelerden, coğrafyalardan, kültürlerden gelen öğrencilerin ortak tanıyabilecekleri tanınmış kişiler ile birlikte yeni tanıştıkları Türk kültüründe önemli, etkili tanınmış şahsiyetlere yer verilmesinde yarar vardır.

Amaç

Bu çalışmanın amacı, yabancı dil olarak Türkçe ders kitaplarında yer alan tanınmış kişileri kültürel tanıtım açısından incelemek ve değerlendirmektir. Bu amaca yönelik olarak çalışma, aşağıdaki sorular doğrultusunda şekillendirilmiştir:

1. İstanbul Yabancılara Türkçe B1-B2 düzeyi ders kitaplarında hangi alanlarda tanınmış kişilere yer verilmiştir?
2. Gazi TÖMER Yabancılar İçin Türkçe B1-B2 düzeyi ders kitaplarında hangi alanlarda tanınmış kişilere yer verilmiştir?
3. Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe B1-B2 düzeyi ders kitaplarında hangi alanlarda tanınmış kişilere yer verilmiştir?
4. Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe B1-B2 düzeyi ders kitaplarında hangi alanlarda tanınmış kişilere yer verilmiştir?

Yöntem

Var olan durumu betimleme amacı taşıyan bu araştırma bu yönüyle tarama modelinde tasarlanmıştır. “Tarama modeli araştırma konusu ile ilgili mevcut durumun fotoğrafını çekerek bir betimleme yapmaktır” (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, & Demirel, 2018)

Bu çalışmanın çalışma grubunu İstanbul, Gazi TÖMER, Yeni Hitit ve Yedi İklim ders kitapları oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan ders kitaplarında yer alan metinler, etkinlikler ve görseller belge analizi yöntemi ile incelenerek elde edilen veriler belirli başlıklar altında sınıflandırılmıştır. Olgu ya da olguların araştırılması hususunda bilgi içeren yazılı materyallerin analizine dayanan belge analizinde müfredat programları, yazışmalar, toplantı tutanakları, ders kitapları, öğrenci kayıtları, öğretmen ve öğrenci el kitapları, ders ve ünite planları vb. dokümanlar kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 187).

Çalışma İstanbul B1, İstanbul B2, Yeni Hitit 2 (B1-B2), Gazi TÖMER B1, Gazi TÖMER B2, Yedi İklim B1 ve Yedi İklim B2 ders kitapları ile sınırlandırılmıştır. Aynı yayınlara ait çalışma kitapları bu araştırmanın kapsamına dahil edilmemiştir.

Bulgular

Türk ve Dünya Tarihi için Önemli Kişiler

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde hedef kitlenin kültürler arası karşılaştırma yaparak Türk kültürünü tanımalarında ders kitaplarındaki dünyaca tanınan tarihi kişiliklerin etkileri olduğu söylenebilir. Yabancı dil olarak Türkçe ders kitapları incelendiğinde Türk ve Dünya tarihi açısından önemli tarihi kişilerin, liderlerin ve devlet adamlarının yer aldığı tespit edilmiştir. Yeni Hitit 2 ders kitabının 127. sayfasında “Bugün 23 Nisan Neşe Doluyor İnsan” adlı dinleme metninde, Mustafa Kemal

Atatürk'ün adı geçmekte ve Atatürk'ün bu bayramı, tüm çocuklara armağan ettiğinden bahsedilmektedir.

Gazi TÖMER B2 ders kitabının “Uzmanına Sor” adlı 2. ünitesinin 27. sayfasındaki dinleme etkinliğinde, Mustafa Kemal Atatürk'e yer verilmiştir. Atatürk'ün pek çok alanda geniş bir ufka sahip olduğu vurgulanmıştır. Onun sanata ve sanatçıya verdiği değer, sanat hakkındaki düşünceleri anlatılmıştır.

İstanbul Yabancılar için Türkçe B1-B2 ders kitabının 38. sayfasında, Osmanlı Padişahı IV. Mehmet'ten bahsedilmektedir. 78. sayfadaki “Tac Mahal” adlı okuma parçasında, Şah Cihan ve eşi Mümtaz Mahal'den bahsedilmiştir. 81. sayfadaki Mihrimah Sultan ve Mimar Sinan arasında aşk olduğunu anlatan “Kırık, Gizli ve Derin Bir Aşk Hikayesi” adlı dinleme metninde Kanuni Sultan Süleyman, Rüstem Paşa ve Hürrem Sultan'ın da isimleri geçmektedir.

Yedi İklim B1 ders kitabında “Ömür Dediğin” adlı ünitenin “Başarı Hikâyeleri” adlı alt bölümünde Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatı anlatılmış ve Atatürk'ün fotoğraflarına yer verilmiştir. Yedi İklim B2 ders kitabında “Tercihiniz Nedir?” adlı ünitenin “Hangi Sanattan Hoşlanırsınız” adlı alt bölümünde, “Sanatçı Kimdir” adlı konuşma etkinliğinde Mustafa Kemal Atatürk'ün sanatla ilgili sözlerinden yararlanılmıştır.

Bilim Adamları ve Mucitler

Kültürün alt kollarından birinin bilim olduğu düşünüldüğünde, kültürel tanıtım konusunda etkili olan ders materyallerinde bilim adamlarının ve bilimsel çalışmalarda öncülük etmiş, gerçekleştirdiği icatlarla yaşadıkları çağa yön vermiş kişilerin yer alması kaçınılmazdır. Bu bağlamda, yabancılar için Türkçe ders kitapları incelendiğinde, bilim adamlarına ve mucitlere yer verildiği görülmektedir.

Yeni Hitit 2 ders kitabının 7. ünitesinin 79. sayfasındaki “Tesadüfen Bulundular” adlı metinde, fotoğrafın mucidi Louis Daguerre, penisilini keşfeden Alexander Fleming ve dayanıklı camı bulan Fransız kimyager Edouard Benedictus'a yer verilmiştir. Aynı ünitenin 80. sayfasındaki eşleştirme etkinliğinde, Mors alfabesinin kâşifi Samuel Morse'nin telgraf mesajlarında kullanılmak üzere Mors alfabesini keşfettiği anlatılmaktadır. Aynı etkinlikte, ilk ambulans fikrini ortaya atan Dominique Larrey'den bahsedilmiştir. Kitabın 81. sayfasındaki “E-Posta Mucidi” adlı röportaj metninde telefonu icat eden Alexander Graham Bell'den ve Ray Tomilson'nun e-postayı icadından bahsedilmiştir. 82. sayfadaki “Fermuar Açar mı Kapar mı?” adlı dinleme metninde fermuarın kâşifi Judson'a yer verilmiştir. Görsel olarak mucitlerin fotoğrafları bulunmamaktadır. Kitabın 145. sayfasında, Albert Einstein'in sadece fotoğrafına yer verilmiştir.

Gazi TÖMER B1 kitabının “Hayatı Okuyoruz” adlı 1. ünitesinin 6. sayfasında boşluk doldurma şeklinde hazırlanan yazma etkinliğinde, Prof. Dr. Üstün Dökmen'in Psikolog oluşuna yer verilen ve «Kelebekler ve İnsanlar» adlı kitabına değinilen metin, Üstün Dökmen'in ve kitabının görselleriyle desteklenmiştir. Aynı ünitenin 8. sayfasındaki «Yeteneklerini Keşfet» adlı okuma metninde Cahit Arf, doğum ve ölüm yılı gibi temel hayat bilgileriyle, dünyaca tanınmış bir matematikçi oluşuyla, matematik dünyasına kazandırdığı terimleriyle ve 10 Türk lirasının üzerinde resminin bulunuşuyla anlatılmış; 10. sayfasındaki yazma etkinliğinde Prof. Dr. Gazi Yaşargil ve Prof. Dr. Oktay Sinanoğlu bilim insanı olarak tanıtılmıştır. Prof. Dr. Gazi Yaşargil, mikrosinir cerrahisinin kurucusu oluşuyla, Dünya Beyin Cerrahleri birliği tarafından «Yüzyılın Adamı» seçilmesiyle ve tıp alanındaki önemli buluşlarıyla kitapta yer almaktadır. Prof. Dr. Oktay Sinanoğlu, 50 yıldır çözülemeyen bir matematik kuramını bilim dünyasına kazandırarak 28 yaşında profesör ünvanını almasıyla, 1973'te Almanya'nın en yüksek Aleksandır Von Humboldt Bilim Ödülü'nü kazanan ilk kişi oluşuyla, 1975 yılında kendisi için özel bir kanun çıkması ve ilk defa “Türkiye Cumhuriyeti Profesörlüğü” ünvanının Oktay Sinanoğlu'na verilmesiyle, dünyada yeni kurulmaya başlayan “moleküler biyoloji” dalının ilk profesörlerinden birisi

oluşuyla ve kimya ve biyoloji alanında çalışmalarıyla tanıtılmıştır. Kitabın 80. sayfasındaki konuşma etkinliğinde, Aristo ve Platon'un sözlerinden yararlanılmıştır. Gazi TÖMER B2 kitabında yer alan “Uzmanına Sor” adlı ünitenin 36. sayfasında “Üstün Zekâlıların Eğitimi” adlı okuma metninde Howard Gardner’a ve oluşturduğu Çoklu Zekâ Kuramı’na yer verilmiştir. “Bilimden Dünyamıza” adlı ünitenin 69. sayfasındaki dinleme metninde, Galilei’ye ve matematik hakkındaki düşüncelerine yer verilmiştir. “Sanattan Bilime” adlı ünitenin 94. sayfasındaki metinde simülasyonun tarihi anlatılırken ilk uçak simülatörünü icat eden Edward Link’ten bahsedilmiş ancak görsel kullanılmamıştır.

İstanbul Yabancılar için Türkçe B1 ders kitabının 41. sayfasındaki 2. etkinlikte, etken yapıdaki cümlelerin edilgen yapıya çevrilmesi için kullanılan cümlelerden birinde Behçet Hastalığını ilk tanımlayan Hulusi Behçet’in adı geçmektedir. 96. sayfadaki “Başarabilmek” adlı okuma metninde Albert Einstein ve Thomas Edison’un başarı hikayelerinden bahsedilmiş, biri gençlik dönemine, biri bilinen başarılı dönemlerine ait birer görsellerine yer verilmiştir. B2 düzeyi ders kitabının 24. sayfasındaki eşleştirme etkinliğinde yer alan isimler ve icatları da şunlardır: Dr. Coover- yapıştırıcı, Costantin Fahlberg- tatlandırıcı şeker, Wilson Greatbatch -kalp pili, Percy Spencer -mikrodalga fırın. 30. sayfada yer alan “Günümüzde İletişim” adlı metinde Facebook’un kurucusu olarak Marc Zuckerberg’in ismi geçmektedir. 41. sayfadaki 2. etkinlikte etken yapıdaki cümlelerin edilgen yapıya çevrilmesi için kullanılan cümlelerde elektrikli süpürgeyi icat eden Hubert Booth, kot pantolonu tasarlayan Levi Strauss, ilk bulaşık makinesini üreten W. A. Cockran’ın adı geçmektedir.

Yedi İklim B2 ders kitabındaki “Değerlerimiz” adlı ünitenin dil bilgisi konusu olan “-dığı zaman, -dığında, -dığı sırada” kalıplarının pekiştirilmesi amacıyla yer alan boşluk tamamlama etkinliğinde, Einstein ile ilgili bilgilere yer verilmiş ve metin Einstein görseli ile desteklenmiştir. “Tercihiniz Nedir?” adlı ünitenin “Hangi Sanattan Hoşlanırsınız?” adlı alt bölümünde, “Sanatların En Büyüğü Yaşama Sanatı” adlı dinleme etkinliğinde Cornell Üniversitesinden Gerontoloji (İhtiyarlık Sorunları) Uzmanı Karl A. Pillemer’in görüşlerine yer verilmiştir. Ancak Karl Pillemer’in görseline yer verilmemiştir. “Öğrendim, Çalıştım, Başardım” adlı ünitenin “Nasıl Başardılar” adlı alt bölümünde “Kendinize Örnek Aldığınız Tanınmış Kişileri Anlatınız.” adlı konuşma etkinliğinde Einstein görselinden yararlanılmıştır.

Sporcular

Yabancı Dil Olarak Türkçe ders kitapları incelendiğinde spor alanında tanınmış yerli ve yabancı çok sayıda sporcuya yer verildiği söylenebilir.

Yeni Hitit 2 ders kitabının 22. sayfasında “İlk Sporlar” adlı metinde Amerikalı Dr. James Naismith’e yer verilmiştir. Metinde Dr. James Naismith’in Amerikalı olduğu ve basketbol sporunun gelişmesi için çabalar gösterdiği belirtilmiştir. Aynı zamanda metni destekleyecek nitelikte Dr. James Naismith’in fotoğrafı bulunmaktadır. Aynı metinde yer alan “doğmuştur” kelimesinin anlamını pekiştirmek amacıyla verilen örneklerde “Tanınmış futbolcu Ronaldinho 1980’de Brezilya’da doğmuştur.” cümlesi ile Ronaldinho’ya yer verilmiştir. Ancak metinde Ronaldinho’ya ait görsel bulunmamaktadır. 23. sayfada “Olimpiyat Tarihinde İlginç Notlar” adlı yerleştirme-eşleştirme etkinliğinde, Polonyalı Stella Walsh, Rus Martin Klein ve Finlandiyalı Alfred Askainen’nin Olimpiyat rekorlarından bahsedilmiştir. Etkinlikte adı geçen sporculara ait görseller bulunmamaktadır. 24. sayfada “Sporun Altın Çocukları” adlı okuma metninde Pele olarak tanınan Edson Arantes do Nascimento’nun futboldaki başarısı, dövüş sanatları ustası Bruce Lee’nin başarısı ve felsefesi, Maria Sharapova’nın tenis sporu ile ilgili başarıları anlatılmış ve metin tanınmış sporculara ait görseller ile desteklenmiştir. 25. sayfadaki dinleme etkinliğinde eski Türk milli basketbolcu İbrahim Kutluay’ın mesleki hayatıyla ilgili sorulara yer verilmiştir ancak etkinlikte İbrahim Kutluay’a ait bir görsel paylaşılmamıştır. 38. sayfada “Tamamlayalım, başlığını bulalım” etkinliğinde dünyayı tersten dolaşan ilk kadın olan yelken sporcusu

Dee Caffari'nin hayatı, spora nasıl başladığı ve başarıları konu edilmiş, aynı zamanda metin Dee Caffari'ye ait görselle desteklenmiştir.

İstanbul B2 ders kitabının 96. sayfasındaki “Başarabilmek” adlı metinde Lionel Messi ve Lance Armstrong'un başarı hikayelerine yer verilmiş ve metin sporculara ait görsellerle desteklenmiştir.

Yedi İklim B1 ders kitabının 22. sayfasındaki “Haberin Var mı?” adlı ünitenin dil bilgisi konusu olan “-makta üstüne yok” kalıbı ile ilgili olarak “Futbol oynamakta üstüne yok” örneği ile ilgili olarak futbolcu Mesut Özil'in görseline yer verilmiştir. Aynı dil bilgisi konusu ile ilgili 25. sayfa da yer alan tablo işaretleme etkinliğinde futbolcu Hamit Altıntop, basketbolcu Hidayet Türkoğlu, Ralli pilotu Volkan Işık ve bilardo oyuncusu Semih Sayginer'in görseline yer verilmiştir. 100. sayfa da “Bu Kim” adlı dinleme metninde engelli sporcu ve sanatçılar konusu işlenmiş ve konu ile ilgili olarak Jim Abbott, Eli Bowen ve Nazmiye Muslu tanıtılmıştır. Metinde Eli Bowen'in bacakları olması gerekenden kısa olduğu için ellerini kullanarak çalıştığı ve “Bacaksız Akrobat” olarak Avrupa turnesine çıkarak ün kazandığı; Jim Abbot'un sağ eli olmadığı halde beysbol sporunda ün kazandığı; 12 yaşında belden aşağısı felç olan Nazmiye Muslu'nun halter alanında nasıl başarılı olduğu anlatılmaktadır. 103. sayfa da “Engelleri Kaldırım” adlı ünite de ki okuma metninde görme engelli dağcı Erik Weihenmayer tanıtılmıştır. Ancak görselde Jeff Evans'ın fotoğrafı kullanılmıştır. Buna göre metin ile görselin birbiri ile uyumlu olmadığı söylenebilir.

Türk ve Dünya Edebiyatından Şair ve Yazarlar

Kültürü oluşturan unsurlardan biri de edebiyattır. Buna bağlı olarak Yabancılar İçin Türkçe ders kitaplarında kültürel tanıtım açısından Türk ve Dünya edebiyatındaki önemli isimlere geniş ölçüde yer verilmesi gerektiği söylenebilir. Türk edebiyatı ile ilgili önemli şair ve yazarların tanıtılması ve eserlerine yer verilmesinin, öğrencilerin Türk kültürünü tanımalarına olanak sağlayacağı, Dünya edebiyatından önemli isimlere yer verilmesinin de öğrencilerin kültürler arası mukayese yapmalarında etkili olacağı düşünülebilir.

Yeni Hitit 2 ders kitabının 37. sayfasında, tanınmış İrlandalı yazar Oscar Wilde'a ait “Hayal Dünyası” adlı hikâye metni bulunmaktadır. Metnin sonunda yazarın adı verilmiş ancak yazara ait bir görsel paylaşılmamıştır. 54. sayfadaki boşluk doldurma etkinliğinde, Çinli ozan Kuan – Tzu'a ait “Eğitim” adlı şiire yer verilmiş ve şiirin sonunda “Kuan – Tzu (Çinli ozan) (MÖ 1000)” şeklinde ozanın adı belirtilmiş ancak ozana ait görselle yer verilmemiştir. 57. sayfa da, “Bir Okul Anısı”nı anlatan Yalvaç Ural'ın metni yer almaktadır. 96. sayfa da, köy hayatının önemini bilen yaşlı adamın “Şehirliye Anlatması Zor” konulu hikâye metni Mehmet Uhri tarafından yazılmıştır. 125. sayfa da “Titanic Neden Battı?” adlı okuma metninde gençken denizcilik yapan daha sonra yazarlık yapmaya başlayan Amerikalı yazar Morgan Robertson'nun gerçek Titan deniz kazası gerçekleşmeden önce on dört yıl yazdığı “Titan Kazası” romanında yazdıklarının gerçek Titanic kazasıyla benzerlikleri anlatılmıştır. Metinde görselle yer verilmemiştir. 128. sayfa da eski bayramların özlemini dile getiren “Ah Nerede O Eski Bayramlar” metninin yazarının Can Dünder olduğu belirtilmiş ve metni destekleyecek nitelikte yazarın görseline yer verilmiştir.

Gazi TÖMER B1 ders kitabının 34. sayfasındaki diyalog metninde Elif Şafak'a yer verilmiştir ve yazarın «Aşk» ve «İskender» adlı eserlerinin adı geçmektedir. Metin için tasarlanan görselde, “Aşk” kitabının kapak fotoğrafıyla birlikte Elif Şafak'ın görseline yer verilmiştir. Aynı sayfa da, İngiliz Filolog J. R. R. Tolkien'in “Yüzüklerin Efendisi” adlı sinemaya uyarlanan kitabından yola çıkılarak öğrencilerden okudukları kitabın filmini izlemeleri ile ilgili düşüncelerini anlatmalarını istenmiş ve etkinlik, Yüzüklerin Efendisi kitabının kapağı ve aynı isimdeki filmin afişi ile desteklenmiştir. 35. sayfadaki yazma etkinliğinde, Amerikalı yazar Jack London “Beyaz Diş” adlı eseriyle yer almaktadır. Etkinlikte kitabın fotoğrafı bulunmakla birlikte, Jack London'a ait görsel bulunmamaktadır. 52.

sayfadaki konuşma etkinliğinde, Arjantinli yazar Jorge Luis Borges tanıtılırken, yazarın şiiri verilmiş, herhangi bir görsel yer almamıştır. Aynı sayfada yer alan konuşma etkinliğinde, Dave Freeman'a ve yazarın "Ölmeden Önce Yapmanız Gereken 100 Şey" adlı kitabına yer verilmiş ancak kitapla ya da yazarla ilgili bir görsel paylaşılmamıştır. 60. sayfada "Yunus Emre'ye Mektup" adlı okuma metninde, Yunus Emre'nin şairliğine, "Yaratılanı sev, Yaratan'dan ötürü..." sözünden beslenen sevgi ve hoşgörü temelli hayat öğretisine, Anadolu'daki önemine değinilmiş ve metnin arka planında Yunus Emre'nin görseline yer verilmiştir. 63. sayfada dinleme etkinliği olarak Cahit Sıtkı Tarancı'nın "Memleket İsterim" adlı şiirine yer verilmiş ve metin Cahit Sıtkı Tarancı'nın bir resmi ile desteklenmiştir. 80. sayfada yer alan yazma etkinliğinde, Mevlana'nın doğum tarihi ve yaşadığı yer, "Mesnevi" adlı eseri, insan sevgisi, UNESCO tarafından 2007 yılının onu anmak için seçilmesi ve geçmişten günümüze kadar varlığını devam ettirmiş çeşitli sözleri konu edilmiştir. Etkinlikte, Mevlana'nın bir resmi yer almaktadır. 90. sayfada yer alan okuma metninde Amerikalı yazar Ray Bradbury'nin 1951'de yayımlanan tanınmış bilimkurgu romanı "Bilim Kurgunun Kıyıları: Fahrenheit 451" tanıtılmaktadır. Metinde, okur tarafından çok sevildiği söylenen bu romanın aynı isimle 1966'da beyaz perdeye de aktarıldığından bahsedilmiştir. Metinle ilgili görselde, yazarın ve kitabının kapak fotoğrafı yer almaktadır.

Gazi TÖMER B2 ders kitabının 24. sayfasındaki "Güzel Sanatlar" adlı okuma metninde, Fuzuli'nin 16. yüzyıl Türk şiirindeki yeri ve Leyla ile Mecnun Mesnevisine değinilirken, Fuzuli ile ilgili bir görsel yer verilmemiştir. 45. sayfadaki yazma etkinliğinde, öğrencilerden Behçet Necatigil'in "Gizli Sevda" şiirinden hareketle bir öykü yazmaları istenmektedir. Etkinlikte şair ile ilgili görsel kullanılmamıştır. 52. sayfadaki "Her Yazar Kendini mi Yazar?" adlı okuma metninde, Muzaffer İzgü'nün "Zıkkımın Kökü" adlı eserinden bahsedilerek aslında yazarın bu eserinde kendi hayatını anlattığı dile getirilmiştir. Metin, kitap kapağına ait görselle desteklenmiş ancak Muzaffer İzgü'nün görseline yer verilmemiştir. 70. sayfadaki okuma metninde, Refik Halit Karay'ın "Eskici" adlı hikâyesinden bir bölüme yer verilmiş, metin yazarın ve "Dişi Örümcek" ve "İstanbul'un Bir Yüzü" adlı kitaplarının görselleri ile desteklenmiştir. 78. sayfadaki okuma metninde, İspanyol yazar Cervantes'in roman türünün ilk örneği sayılan "Don Kişot" adlı eserine ve görsel olarak Cervantes'in resmine yer verilmiştir. 81. sayfadaki dinleme metninde, Rus yazar Tolstoy'un "Savaş ve Barış" kitabından bahsedilmiş ve kitabın kapağının görseli ile Tolstoy'a ait bir görsel kullanılmıştır.

İstanbul B2 ders kitabının 39. sayfasında farklı ülkelerde bulunan oyuncak müzeleri ve ülkemizde 2005 yılında oyuncak müzesi kuran Sunay Akın'dan bahsedilmiş ancak Sunay Akın'la ilgili görsel yer verilmemiştir. 45. sayfadaki "Kişilik ve Karakter" adlı okuma metninde, Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın "Marifetname" adlı eserinde insanların dış görünüşlerine göre karakter analizi yaptığı dile getirilmiş ve metin, Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın temsili bir çizim portresi ile desteklenmiştir. 51. sayfadaki dinleme etkinliğinde, Orhan Veli Kanık'ın "Anlatamıyorum" adlı şiirine ve şairin resmine yer verilmiştir.

Yedi İklim B1 ders kitabında "Ömür Dediğin" adlı ünitenin "Başarı Hikayeleri" adlı metnin sonunda Cahit Zarifoğlu, Turgut Uyar, Gülten Akın, Ece Ayhan, Atilla İlhan, Edip Cansever, Erdem Bayazıt, Cahit Koytak, Ülkü Tamer, Atol Behramoğlu, Haydar Ergülen, Ahmet Arif, Asaf Halet, İlhan Berk, Halide Nusret Zorlutuna, Cemal Süreyya, Arif Ay, Hilmi Yavuz, Behçet Necatigil, Lale Müldür, Metin Eroğlu, Özdemir Asaf, Can Yücel, Arif Nihat Asya, Sezai Karakoç, Ahmet Muhip Dranas, Faruk Nafiz Çamlıbel, Necip Fazıl Kısakürek, Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin, Cahit Sıtkı Tarancı, Mehmet Akif Ersoy, Muallim Naci, Ahmet Haşim, Yahya Kemal Beyatlı, Nazım Hikmet Ran, Orhan Veli, İsmet Özel'in çizim görsellerine yer verilmiştir. 161. sayfadaki "Kendi Hikayem" adlı okuma metninde yazar Ayşe Kulin'in hayatı ve yazmaya nasıl başladığı anlatılırken, Ayşe Kulin'in "Hayat" adlı kitabının kapak fotoğrafı görsel olarak kullanılmıştır.

Yedi İklim B2 ders kitabının 106. sayfasında “Nerede Yaşamak İstersiniz” adlı okuma ve konuşma etkinliğinde, Cahit Sıtkı Tarancı’nın “Memleket İsterim” şiirine yer verilmiştir. Şiir, Cahit Sıtkı Tarancı’nın görseli ile desteklenmiştir. 155, 156 ve 157. sayfada yer alan “Nasıl Başardılar” adlı okuma etkinliğinde Balzac, William Faulkner, Thomas Mann, Joseph Heller, Ayn Rand, Cemil Meriç’in nasıl çalıştıkları ve nasıl başarılı oldukları ile ilgili bir okuma etkinliği yer almaktadır. Okuma metinleri, kişilere ait çizim ve fotoğraf şeklindeki görsellerle desteklenmiştir.

Müziyenler

Kültürü oluşturan unsurlardan biri olan müziğin, dilleri farklı olan toplulukların da ortak duygularını yansıtabildikleri bir ifade aracı olduğu söylenebilir. Dünyanın farklı bölgelerinden gelen öğrencileri müzik paydasında birleştirmek açısından ders kitaplarında yerli ve yabancı müzik sanatçıları ve eserlerine yer vermenin yerinde olacağı düşünülebilir. Bu açıdan ders kitapları incelendiğinde aşağıda belirtilen hususlar dikkat çekmektedir:

Yeni Hitit 2 ders kitabının 144. sayfasındaki “Marjinal Olmak İçin Yaşamadım” adlı metinde Hayko Cepkin’den bahsedilmiş ve metni destekleyecek nitelikte Hayko Cepkin’in fotoğrafı kullanılmıştır.

Gazi TÖMER B2 ders kitabının 24. sayfasındaki “Güzel Sanatlar” adlı okuma metninde İtri’nin bestekârlığından bahsedilmiş ve Segâh Bayram Tekbiri’yle değinilmiştir. Sanatçı ile ilgili bir görsel kullanılmamıştır. 42. sayfadaki “Ankara’da Kültür Sanat Akarsu Belediyesi Mayıs Ayı Kültür Sanat Programı” adlı okuma metninde, Çaykovski’nin ve “Kuğu Gölü Balesi” adlı eseri, Senfoni Orkestrasının Alman müzisyen Wagner’in çok sesli müziğini seslendireceği, Şebnem Ferah, İmelda May, Palya Bea ve Jasmin Levy’nin konserlerinin olacağı belirtilmiş ve metnin arka planında sanatçılarla ilgili belirgin olmayan görseller kullanılmıştır.

İstanbul B1 ders kitabının 31. sayfasındaki “Senden Bir Şey Olmaz” adlı dinleme metninde, Sezen Aksu’nun başarıya ulaşmadan önce karşılaştığı engellerden bahsedilmiş ve bir görseline yer verilmiştir.

İstanbul B2 ders kitabının 51. sayfasındaki konuşma etkinliğinde, Vivaldi’nin “4 Mevsim” adlı eserinin hangi duyguları hissettirdiğine dair bir soruya yer verilmiş ancak sanatçının görseli paylaşılmamıştır.

Yedi İklim B1 ders kitabının 22. sayfasındaki “Haberin Var mı?” adlı ünitenin dil bilgisi konusu olan “-makta üstüne yok” kalıbı ile ilgili olarak “Saz çalmakta üstüne yok” örneği ve Neşet Ertaş görseline yer verilmiştir. 28. sayfadaki “Türkü Baba” adlı okuma metninde Neşet Ertaş’ın hayatı anlatılırken, sonraki dinleme etkinliğinde Neşet Ertaş’ın “Yalan Dünya” türküsüne yer verilmiş ve Neşet Ertaş’ın fotoğraflarından oluşan görsellerle desteklenmiştir. 93. sayfadaki dinleme metninde Beethoven tanıtılarak, Beethoven’ın doğum yılı ve yeri, ailesi, eğitimi, müzik alanındaki başarıları ile ilgili bilgilere yer verilmiş ve metinde Beethoven’ın fotoğrafı görsel olarak kullanılmıştır. 106. sayfadaki Serbest Okuma metninde Aşık Veysel’in doğum yılı ve doğum yeri, hastalığı sonucunda gözlerini kaybetmesi, şiirleri ile ilgili bilgiler ve görsel olarak Aşık Veysel’e ait bir fotoğraf yer almaktadır. 162. sayfada İdil Biret’le yapılmış bir söyleşi ile ilgili dinleme metnine yer verilmiştir. Bu metinde İdil Biret’in müziğe nasıl başladığı ve müzik kariyeri ile ilgili bilgiler yer anlatılırken, İdil Biret’in fotoğrafları kullanılmıştır.

Sinema ve Tiyatro Sanatçıları

Sinema ve tiyatronun kültürü oluşturan unsurlardan ikisi olduğu düşünüldüğünde kültürel tanıtım bağlamında sinema ve tiyatro sanatçılarından yararlanılması gerektiği söylenebilir. Bu bağlamda, yabancılara Türkçe öğretiminde yararlanılan en temel materyaller olan ders kitaplarında

metin ve görsellerde sinema ve tiyatro sanatçılarında yer verilebilir. Araştırmaya konu olan ders kitapları incelendiğinde, sinema ve tiyatro alanında tanınmış sanatçıların yer aldığı tespit edilmiştir.

Yeni Hitit 2 ders kitabının 8. sayfasında dilbilgisi konusu olan (-malı/-meli gereklilik kipi) öğretimine yönelik tamamlayıcı etkinliğinde, Cem Yılmaz'ın adı: “ Cem Yılmaz'ın son filmi harika. Mutlaka sen de izlemelisin.” şeklinde geçmektedir ancak Cem Yılmaz'ın görseline yer verilmemiştir. Kitabın 105. sayfasında dokuzuncu üniteye yer alan “Dünden Bugüne Sinema” adı altındaki “Eşleyelim, işaretleyelim” dinleme etkinliğinde Georges Melles, David Wark Griffith, Stanley Kubrick ve kısa belgesel çeken ilk Türk Fuat Uzkınay gibi tanınmış film yönetmenlerine yer verilmiştir ancak söz konusu film yönetmenlerinin fotoğrafları bulunmamaktadır. Ders kitabının 107. sayfasında “Ödül konuşması yapalım” adı altındaki canlandırma etkinliğinde en iyi yönetmen olarak Peter Jackson ve en iyi yardımcı kadın oyuncu olarak Renee Zellweger'in adı geçmektedir. Aynı etkinlikte en iyi erkek oyuncu olarak Dustin Hoffman'ın ödül konuşmalarına yer verilmiştir ancak yönetmen ve oyuncuların görselleri bulunmamaktadır. Kitabın 108. sayfasında “Altın Portakal'ın Genç Yüzleri” röportaj metninin içeriğinde film festivalinde ödül alan genç isimler olarak Vildan Atasever, Beste Bereket ve Ulaş İnanç'a ve bu kişilerin görsellerine yer verilmiştir. Kitabın 109. sayfasındaki “Cannes Heyecanı Başlıyor” adlı dinleme etkinliğinde, “Yaşamın Kıyısında – Yönetmeni: Fatih Akın, Alexandra -Yönetmeni: Alexander Sokurov, Nefes – Yönetmeni: Kim Kİ-Duk, Aşk Şarkıları – Yönetmeni: Cristophe Honore” şeklinde Fatih Akın, Alexander Sokurov, Kim Kİ-Duk ve Christophe Honore'nin hangi filmin yönetmenleri olduğu belirtilmiş ancak görsellerine yer verilmemiştir. Kitabın 110 ve 111. sayfalarında yer alan “Sevdiğim Filmler” metninde, “Casablanca” ve “Gone With the Wind” filmlerinin posterleri bulunmakta ve posterlerde film oyuncularını olan Vivien Leigh, Paul Henreid, Ingrid Bergman, Humphrey Bogart'ın fotoğrafları ve adları yer almaktadır. Kitabın 113. sayfasında yer alan “Haftanın Filmleri” adlı tanıtım metninde “Aşk Oyunu” ve “Zamana Karşı” filmleri ve oyuncularını Jane Hudson ve Kevin Jordan adı geçmektedir ancak oyuncuların fotoğrafları bulunmamaktadır.

Gazi TÖMER B1 kitabının içerisinde bazen detaylı bir şekilde bazen de sadece ismen olmak üzere yedi sinema sanatçısından bahsedildiği saptanmıştır. Kitabın “Göründüğü Gibi Değil” adlı 2. Ünitesinin 34. sayfasında J. R. R. Tolkien'in kitabı ve sinemaya uyarlanmasıyla ilgili bir konuşma etkinliğinde Yüzüklerin Efendisi film afişi kullanılmış ve afişte filmin başrol oyuncularını olan Elijah Wood, Liv Tyler, Orlando Bloom'a ve kitabın fotoğrafına yer verilmiştir. Kitabın “Hikayeler ve Hayatımız” adlı 5. ünitesinin 92. sayfasındaki yazma etkinliğinde Matrix filminin afişine yer verilmiştir. Afişte filmin başrol oyuncularını Keanu Reeves, Laurence Fishburne, Carrie-Anne Moss ve Hugo Weaving yer almaktadır.

Gazi TÖMER B2 kitabının içerisinde bazen detaylı olarak bazen de sadece ismi geçirilerek, yirmi dört sinema-tiyatro sanatçısından bahsedilmiştir. Kitabın “Kültür Sanat” adlı 3. ünitesinin 42. sayfasındaki “Ankara'da Kültür Sanat: Akarsu Belediyesi Mayıs Ayı Kültür Sanat Programı” adlı okuma metninin “Tiyatro Günleri” adlı bölümünde Moliere, Shakespeare, Haldun Taner ve Turgut Özakman'ın eserlerinin sahneleneceği belirtilmektedir. Aynı ünitenin 58 ve 59. sayfalarındaki “Nuri Bilge Ceylan: Bir Doğa Fotoğrafçısı” adlı okuma metninde, Nuri Bilge Ceylan'ın “Bir Zamanlar Anadolu'da” adlı filmi ve Nuri Bilge Ceylan'ın yönetmen kişiliği ele alınmış ve görsel olarak Nuri Bilge Ceylan'ın bir fotoğrafına yer verilmiştir. Metne ait anlama etkinliğinde yer verilen filmin afişinde oyuncular Yılmaz Erdoğan, Muhammet Uzuner ve Taner Birsnel bulunmaktadır. 3. ünitenin 61. sayfasındaki yazma etkinliğindeki “Ben Sam” filminin içeriğiyle ilgili bölümde Beatles grubundan bahsedilmiş ve görsel olarak kullanılan filmin afişinde yönetmen Jessie Nelson'ın ve oyuncular Dakota Fanning, Sean Penn, Michelle Pfeiffer, Elle Fanning ve Dianne Wiest'in ismine yer verilmiştir. 63. sayfadaki dinleme etkinliğinde Robin Williams'ın oyuncu oluşundan bahsedilmektedir.

İstanbul Yabancılar için Türkçe B1-B2 ders kitabının 99. sayfasında Şener Şen'in bir fotoğrafına ve dinleme etkinliğinde “Neşeli Günler” filmindeki bir tiradına yer verilmiştir.

Yedi İklim B1 ders kitabının 20. sayfasındaki “Haberler” konusunda haber türleri ile ilgili bilgi verilirken, görsel-bilgi eşleştirmesinde magazin haberleri örneği olarak Brad Pitt ve Angelina Jolie'nin görseline yer verilmiştir. Kitabın 43. sayfasındaki ‘Babam ve Oğlum’ filmi ile ilgili okuma etkinliğinde filmin konusu anlatılmış ve görselde yararlanılan filmin afişinde oyuncular Çetin Tekindor, Hümeysra, Fikret Kuşkan, Özge Özberk ve Ege Tanman'a yer verilmiştir. Kitaptaki “Engelleri Kaldıralım” ünitesinin 98 ve 99. sayfalarında, “Rain Man” filminin konusu anlatılırken görselde kullanılan film sahnelerinde filmin oyuncuları Tom Cruise ve Dustin Hoffman yer almaktadır. Kitabın 120. sayfasındaki “Kurgu” ünitesinde “Film Dünyası” adlı dinleme etkinliğinde komedi filmleri, tarihi filmler, bilim kurgu filmleri, korku filmleri ve romantik filmler ile ilgili bilgiler verilmiş ve öğrencilerin bu bilgileri film afişlerine ait görsellerle eşleştirmeleri istenmiştir. Konu ile ilgili görsel olarak kullanılan “Aşk Tesadüfleri Sever”, “Araf”, “120”, “Gol Kralı”, “2012” film afişlerinde Mehmet Günsür, Belçim Bilgin, Murat Yıldırım, Akasya Asiltürkmen, Özge Özberk, Burak Sergen, Cansel Elçin, Kemal Sunal'ın fotoğrafları yer almaktadır. Aynı üniteye yazma etkinliğinde “Babam ve Oğlum” filminin sahnelerinden kesitlere yer verilerek öğrencilerden bu kesitlerden hareketle filmin senaryosunu oluşturmaları istenmektedir. Film sahnelerinde Hümeysra, Çetin Tekindor, Şerif Sezer, Özge Özberk'in görsellerine yer verilmiştir. Kitabın “Ömür Dediğin” adlı ünitesindeki “Unutulmayan Türk Aşk Filmleri” adlı konuşma etkinliğinde öğrencilerden film afişleri ile ilgili görsellerden yararlanarak konu ile ilgili konuşmaları istenmektedir. Konu ile ilgili yer alan afişlerde Türkan Şoray, Kartal Tibet, Fikret Hakan, Kadir İnanır, Humphrey Bogard, Ingrid Bergman, Leonardo Di Caprio, Kate Winslet, Ali MacGraw, Ryan O'Neal yer almaktadır. Yine aynı ünitenin 153. Sayfasında “Çalikuşu” filmi anlatılmış ve öğrencilerden örnekteki gibi bir film tanıtmaları istenmiştir. Görsel olarak filmin oyuncuları Türkan Şoray ve Kartal Tibet'in resimlerine yer verilmiştir. Kitabın 166. sayfasındaki serbest okuma etkinliğinde tanınmış Yeşilçam oyuncularından Adile Naşit ve Münir Özkul tanıtılırken, ‘Aile Şerefi’, ‘Neşeli Günler’, ‘Bizim Aile’, ‘Gülen Gözler’ filmlerinden bahsedilmiş ve oyuncuların bu filmlerde aldıkları roller hakkında bilgi verilmiştir. Bu filmlerde Münir Özkul'un “adil, babacan, dürüst bir baba”, Adile Naşit'in “aileyi bir arada tutan, birlik ve beraberliğe önem veren, eşine hep destek olan fedakâr anne” rolünde oynadığı belirtilmektedir.

Masal Kahramanları ve Mitolojik Karakterler

Bir milletin kültürünü oluşturan değerlerin içinde edebiyat önemli bir yer tutmaktadır. Edebiyatın önemli bir malzemesi de mitoloji ve masallardır. Ait olduğu milletin inançlarını, yaşam şekillerini yansıtan masallar ve mitolojik ürünler, kültürel tanıtım açısından ders kitaplarında yer alması gereken metinler olarak düşünülebilir.

Yeni Hitit 2 ders kitabının 10. ünitesinin kapak görselinde ve içeriğinde mitolojideki tanrılara yer verilmiştir. 114. sayfada “Mitler” adlı metinde Türk mitolojisinde Telepinu'nun bolluk ve bitki tanrısı olduğundan; Japon mitolojisinde Baku'nun kâbusları yiyerek yok ettiğinden; Eski Yunanda Athena'nın en büyük tanrı olan Zeus'un kızı olduğundan ve şehri düşmanlardan koruduğuna inanıldığından; Mısır mitolojisinde ise en büyük tanrılardan birinin güneş tanrısı Ra olduğundan bahsedilmektedir. 116. sayfadaki “Eros'un Aşkı” efsanesinde Zeus, Aphrodite, Psyche tanrılarının adı da geçmekte ve Eros'un resmi bulunmaktadır. 117. sayfadaki “Gazetelerde Mitoloji” adlı metinde Yunan mitolojisindeki Leandros ve Hero'nun aşkını anlatmak üzere İngiltere'den Türkiye'ye beş amatör yüzücü geldiği ve Ankara'da Roma Hamamı kazılırken savaş tanrısı Hermes'in heykelinin bulunduğu anlatılmıştır. Aynı sayfadaki “Seçelim, sürdürelim” etkinliğinde “Aphrodite (Aşk Tanrıçası), Apollo (Müzik Tanrısı), Poseidon (Deniz Tanrısı)” şeklinde Yunan tanrılarının adı ve görevleri belirtilmiştir ancak görsel kullanılmamıştır.

Gazi TÖMER B1 kitabının “Hikâyeler ve Hayatımız” adlı 5. ünitesinin 83. sayfasındaki konuşma etkinliğinde «Kırmızı Başlıklı Kız» adlı masala ve bir görseline yer verilmiştir. Kitabın 84. sayfasındaki konuşma etkinliğinde Uyuyan Güzel, Pamuk Prenses, Keloğlan, Sindirella, Kurbağa Prens masallarının görsellerine yer verilmiştir. Aynı ünitenin 86. sayfasındaki okuma metninde mitolojiye göre Ekho'nun olağanüstü güzellikte ve kendisine âşık olanlara ilgi göstermeyen gururlu bir peri kızı olduğu; Narkissos'un ise yakışıklı bir avcı olduğundan bahsedilmiş ve aralarındaki aşk hikâyesi anlatılırken çizimlerle metin görselleştirilmiştir.

Gazi TÖMER B2 kitabının “Kültür Sanat” adlı 3. ünitesinin 56. sayfasında deyimlerle ilgili hazırlanmış olan deyim-görsel eşleştirme etkinliğinde “Bindiği dalı kesmek” deyiminin karşılığı olarak Nasreddin Hoca'nın görseline yer verilmiştir.

İstanbul Yabancılar için Türkçe B1-B2 ders kitabınının 38. sayfasındaki dinleme etkinliğinde Güneş Tanrısı Helios'un oğlu Phateon yer almaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine yönelik olarak hazırlanan ders kitaplarındaki tanınmış kişileri kültürlerarası etkileşim ve kültürel tanıtım açısından inceleme amacı taşıyan bu çalışmada elde edilen veriler ışığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Çalışmanın örneklemini oluşturan ders kitaplarında yer alan Türk ve Dünya tarihi için önemli kişiler açısından Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ulu önder Mustafa Kemal Atatürk'e, söz konusu dört ders kitabında da yer verildiği tespit edilmiştir. Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen bireylere Türkiye'nin ve Türk kültürünün en güzel şekilde tanıtılması açısından kurucu önderimizin tanıtılması yararlıdır ancak tüm dünyaya örnek olacak özelliklerinin daha detaylı bir şekilde tanıtılması ve bolca görselle desteklenmesi önerilebilir.
2. Türk ve Dünya tarihi açısından kişilerin yer aldığı bölümlerde Türk tarihi ile ilgili önemli kişilerin yanında diğer dünya ülkeleri açısından önemli tarihi kişilerin yer almadığı gözlemlenmiştir. Türk tarihi açısından önemli kişilerin yanında diğer milletlerin tarihini etkilemiş, yönlendirmiş kişilerin de yer alması öğrencilerin kültürlerarası etkileşimini kolaylaştıracaktır.
3. Bilim adamları ve mucitler bölümünde, Yeni Hitit, İstanbul ve Yedi İklim ders kitaplarında yabancı bilim adamları ve mucitlere daha ağırlıklı yer verildiği; Gazi TÖMER ders kitabında Türk bilim adamlarının daha ağırlıklı yer aldığı gözlemlenmiştir. Bu konu ile ilgili olarak Türkiye'de veya yurtdışında başarılı bilimsel çalışmalar gerçekleştiren bilim adamlarına daha fazla yer verilmesi gerektiği söylenebilir.
4. Sporcular bölümünde, Yeni Hitit ve İstanbul ders kitaplarında yabancı sporcuların ağırlıklı olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Buna karşılık Yedi İklim ders kitabında ağırlıklı olarak Türk sporculara yer verildiği gözlemlenmiştir.
5. Türk ve Dünya edebiyatından şair ve yazarlar bölümünde, Yeni Hitit ders kitabında Dünya edebiyatından isimlerin yanında Türk şair ve yazarlara fazla yer verilmediği gözlemlenmiştir. Gazi TÖMER, İstanbul ve Yedi İklim ders kitaplarında Türk şair ve yazarlara ağırlık verildiği tespit edilmiştir.
6. Müzisyenler ile ilgili bölümde, Yeni Hitit ders kitabında yeni nesil pop sanatçılara yer verildiği, Gazi TÖMER ve İstanbul ders kitaplarında Türk ve yabancı müzik

sanatçılarında birlikte yer verildiği, Yedi İklim ders kitaplarında Türk müzisyenlere ağırlık verildiği tespit edilmiştir. Müziğin kültürün belirleyici unsurlarından biri olduğu düşünülürse ders kitaplarında müziğe ve müzisyenlere, özellikle Türk kültürü ve dünyadaki farklı kültürleri belirgin olarak tanıtıcı müzisyenlere yer verilmesi önerilebilir.

Genel olarak ders kitaplarında tanınmış kişiler konusu ile ilgili görsellerin yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Bununla ilgili olarak kitapların tanınmış kişilerin çizim ya da fotoğraf görselleri ile daha da zenginleştirilmesi önerilebilir.

Kaynakça

- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., & Demirel, F. (2018). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayınevi.
- Çıfci, M., Batur, Z., & Keklik, S. (2013). Türkçenin Yabancı Dil olarak Öğretiminde Kültür. M. Durmuş, & A. Okur içinde, *Yabancılar Türkçe Öğretimi El Kitabı* (s. 365-382). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Erdal, K., Saitoglou, A., Koyuncu, E., Gölen, G., Tanınmışsoy, K., Deveci, R., Uçar, T. (2019). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi A1-A2 Ders Kitaplarının Tanınmış Kişiler Tarafından İncelenmesi. *Akademik Bakış Dergisi* (72), 237-248.
- Göçer, A., & Moğul, S. (2011). Türkçenin yabancı Dil Olarak Öğretimi ile İlgili Çalışmalara Genel Bir Bakış. *Turkish Studies*, 6(3), 797-810.
- Güzel, A., & Barın, E. (2016). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- İnce, B. (2013). Yabancı Dil Öğretiminin Temel ve Genel İlkeleri. M. Durmuş, & A. Okur içinde, *Yabancılar Türkçe Öğretimi El Kitabı* (s. 143-158). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Öztürk, B. K. (2016). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Materyal Tasarımı - Süreç ve Etkinlikler. F. Yıldırım, & B. Tüfekçioğlu içinde, *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi, Kuramlar-Yöntemler-Beceriler-Uygulamalar* (s. 325-352). Ankara: Pegem Akademi.
- Şimşek, H., & Yıldırım, A. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Katkı Oranı Dağılımı:

Sıla Türkay Yavuzel: %20, Kelime Erdal: %17, Gülşah Gölen: % 9, Kübra Nur Ünlüsoy Mert: % 9, Raziye Deveci: % 9, Aise Saitoglou: % 9, Emine Özoğul: % 9, Rumeysa Bal: % 9, Tarık Uçar: % 9 oranında katkı sağlamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

uludag.edu.tr

ULUSLARARASI HAKEMLİ SANAT TASARIM ve EĞİTİM DERGİSİ

Uluslararası Sanat Tasarım ve Eğitim Dergisi (USTAD), Bursa Uludağ Üniversitesi Teknik Bilimler Meslekyüksekokulu Tasarım Bölümü Grafik Tasarım Programı tarafından 2020 yılında yayın hayatına başlamış, ilke, hedef ve amaçlarını güncellemiş akademik bir dergidir. USTAD temel ilke ve amacı Dünya ve Türkiye'deki sanat, tasarım ve eğitim çalışmalarını izlemek, disiplinler arası yapılan araştırmaları yayımlamak ve bu alandaki çalışmaları uluslararası düzeye taşımaktır. USTAD, yayın hayatına başladığı günden itibaren, ZENODO üzerinden DOI makale takip sistemine dahil olmuş, uluslararası indexlerde taranarak sanat ve bilim dünyasına katkılarda bulunmuştur. USTAD, yayın hayatına başladığı ilk yıldan beri başta Open Air, CernOpenlab, European Commission Funded Research, Biodiversity Literature Repository, FP7 Outputs, The 19th Cambridge Workshop on Cool Stars, Stellar Systems, and, Human Brain Project, Wind Energy, Videos in digital libraries. Whats in it for Libraries, Scientis, MOVING H2020 Project, FP7 Post-Grant OA Pilot Outputs, Deprecated Digital Historical Linguistics, LORY - Lucerne Open Repository, Lucerne University of Applied Sciences and Arts, Rubin Observatory / LSST Data Management, olmak üzere, Root Indeks, Google Academic, DoçPlayer, Road Open Acces, International Standart Serial Namber, Akademik Resource, DRJI Indexed Journal, İdealOnline gibi birçok ulusal ve uluslararası indexler taranmaya başlanmıştır.

Uluslararası Sanat Tasarım ve Eğitim Dergisi (USTAD), öncelikle Mustafa Kemal Atatürk'ün ilke ve devrimleri doğrultusunda, kültürü araştırma ve yaşatma ilkelerini benimsemiştir. Yayınlarında UNESCO'nun 2003 yılında aldığı kararlar doğrultusunda "Somut Olmayan Kültürel Miras" listesine bağlı kalmayı amaçlanmıştır. Dergimize <http://sanatvetasarim.com> adreslerinden ulaşılabilir.

Gökçe Aysun Kılıç,
Empati III, Gravür, 50x50 cm

BAHAR / SPRING

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ustad>

ustad@uludag.edu.tr / ustadjournal@gmail.com

Bursa Uludağ Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek yüksekokulu
Tasarım bölümü Grafik Tasarımı Programı Yayınıdır